

Innholdsfortegnelse

RAPPORT FRA SAMBANDSSJEFEN	1
Jeg blir vervet til milorg	3
Tungtvann.....	7
Milorg.s sambandssjef.....	9
Kurer til Stockholm.....	11
Sambandsledelsens oppgaver.....	13
Radiosambandet med London.....	16
Rapport fra meldeplass til «Laffen», Emma Krohg.....	18
Rapport fra Emma Krohg, f. 25.5.15.....	18
Primus (Knut Haugland)	20
Rapport fra Kim (Rolf Lindgaard) til Bernt (Salve Staubo).....	23
Tillegg til rapport fra Kim (Rolf Lindgaard) til Bent (Salve Staubo).....	29
Bemerkninger til:.....	30
Rapport fra Kim (Rolf Lindgaard) til Bernt (Salve Staubo).....	30
Stasjon (Helmer Nygaard) Erling.....	32
Rapport fra Helmer Nygaard. (ERLING).....	33
Rapport fra Helmer Nygaard, forts.....	33
Stasjon ENGELN (Normann Gabrielsen).....	35
Stasjon KARI (William Lorang Pallvik).....	37
Rapport over radiostasjonen "Karis" virksomhet i tiden 13/3-43 til 11/5-45. (Kari – Sture.).....	39
Distriktenes radiosamband.....	42
Salve Staubo A/S (Høvding radiofabrikk).....	43
Eksplosjonsulykken 19. september 1943.....	49
Våpenfabrikasjonen (Granat-Larsen).....	55
Produksjonen av LISBETH og ELSE.....	58
Else.....	59
Episoder.....	59
Kontroll på Majorstuen.....	60
Episode på Ankertorvet.....	61
Episoden Roar Welo.....	62
Sambandsledelsen i fare. Edderkoppens lager blir flyttet.....	64
En farlig transport.....	66
Stasjon TIMIAN (Erik Ræstad).....	66
Sambandssjefens rapport. Fortsettelse:	69
"Fritt Land".....	70
Våpenfabrikasjonen.....	72
Sverre Kjenstadli.....	74
Knut Haugland: "Påskan 1945 er den tyngste jeg har opplevd."	75
Staubo, forts.....	77
Spiongruppen Wiedswang. Kristiansand S.....	78
Avskrift.....	79
Efterretningsgruppen Anton Wiedswang (Nilsen).....	83
Skipsfører Øystein Jelmert.....	86

Sambandssjefen for
Milorg`s sentralledelsen fra
januar 1943 til 15 juni 1945

RAPPORT FRA SAMBANDSSJEFEN

Av Salve Staubo.

Den 1. september 1939 overfalt Hitler Polen, og den 2. verdenskrig var et faktum. Den 30. november s.å. overfalt Russland Finland. Den finske vinterkrig var begynt, og den kom til å vare helt til 14. mars 1940. Nervøsiteten i Norge var stor før utbruddet av Vinterkrigen, men etter Russlands overfall på Finland ble nervøsiteten her i landet påtakelig større enn før. Krigsutbruddet hadde medført nødvendige tiltak for å verne vår nøytralitet, men noe ekstraordinært ble ikke foretatt. En unntakelse var Oslo politikammer som, under ledelse av politimester Welhaven, gjennom pressen oppfordret menn over 35 år til å melde seg til «Det frivillige luftvern».

Jeg gikk den gang i mitt firtiende år og var en av de mange som meldte seg til denne frivillige tjeneste. Vi gjennomgikk forskjellige kurser og fikk deretter tilpasset gassmaske og stålhjelm. Etter endt kursdeltakelse ble disse effekter oppbevart på Grønland politistasjon under hver enkelts navn og nummer.

I januar 1940 fikk vi oversendt tjenestekort. Ifølge dette skulle vi ved innkallelse møte på Grønland politistasjon, men ved flyalarm skulle vi møte direkte på alarmplassen som for mitt vedkommende ble oppgitt til Fr. Nansensplass nr. 4. Det ble oppgitt at det var forbundet med straffeansvar ikke å møte.

Under flyalarmen den 9. april møtte jeg på alarmplassen og etter hvert møtte hele avdelingen fulltallig, men ingen representant for myndighetene. Vi ringte derfor til Grønland politistasjon og fikk ordre om å komme dit. Her fikk vi utlevert våre effekter gassmasker og stålhjelm. Det ble så gitt ordre fra vinduet i 1. etg. om at vi skulle levere tilbake effektene og at hver enkelt skulle begi seg til sine mobiliseringsplasser. Så langt kom det ikke. Umiddelbart etter kom det kontraordre og vi beholdt våre stålhjelmer og gassmasker. Vi marsjerte deretter til Møllergt. 19. Her fikk vi utlevert grønne armbind påtrykt i gult «Hjelpepoliti». Etter et lengere opphold på nr. 19 marsjerte min avdeling tilbake til Fr. Nansensplass nr. 4. Her ble vi inndelt i vakter og sendt ut på patruljeringstjeneste i gatene omkring alarmplassen.

Tyske fly strøk lavt over Rådhuset, og det ble skutt på dem med maskingeværer fra Rådhusårnet, dessverre uten hell. Det var ikke tvil om at det hersket krigstilstand.

Panikkdagen den 10. april skulle jeg på vakt kl. 12. Før jeg gikk ut på gaten, inispiserte jeg tilfluktsrommet som var overfylt av en nervøs menneskemasse. Jeg patruljerte i retning mot undergrunnsbanen da plutselig publikum veltet ut fra undergrunnen i vill panikk. De kapret hva de kunne av biler og lastebiler, og på

utrolig kort tid var undergrunnen tom for folk. Det het seg at engelske krigsskip var på vei opp fjorden og at man kunne vente bombing av byen når som helst. En stor lastebil som var parkert midt i Roald Amundsensgt. hadde lasteplanet overfylt av en nervøs menneskemasse. Jeg fremholdt det meningsløse i det rykte som verserte og beordret folkene ned fra lasteplanet i det jeg var engstelig for at de kunne skades under kjøring, så overfylt som lasteplanet var. Jeg fortsatte deretter patruljeringen. Da jeg snudde meg umiddelbart etterpå, så jeg lastebilen kjøre med like mange folk på lasteplanet som det hadde vært før. Det viste seg at tilfluktsrommet i Fr. Nansens plass nr. 4 også var tomt. Jeg hadde inntrykk av at ryktet om bombardering av byen måtte være gått ut samtidig i de to tilfluktsrom og antakelig over hele byen for øvrig.

Da jeg kom hjem etter endt vaktjeneste, lå det beskjed fra min bror Helmer om at han hadde evakuert med hele sin familie til sin hytte på Einavann. Han ba meg å ta meg av vår gamle far som den gang var 78 år gammel. Jeg skulle på vakt neste morgen kl. 7, men hjalp min far med å pakke og kjørte ham og hans husholderske ut av byen, antakeligvis ved 9-tiden om aftenen. Det var intet påfallende ved trafikken på landeveien. Jeg kjørte til Einavann over Brandu/Høykorset.

Etter noen få timers hvil kjørte jeg tilbake til Oslo kl. 4.30 neste morgen. Det var overhodet ingen trafikk på veien før jeg kom i nærheten av Bjerkebanen, hvor en liten avdeling norske soldater under ledelse av en kaptein som jeg kjente, oppholdt seg ved siden av veien. De var antakelig tatt til fange.

Flere av mine nærmeste forlot byen i de nærmeste dager for å slutte seg til de norske styrker, og jeg følte sterk trang til å gjøre det samme. Men jeg hadde i friskt minne tjenestekortets beskjed om at det var straffbart ikke å møte opp, og dessuten husket jeg det som hadde skjedd på Grønland politistasjon, nemlig at vi hadde fått ordre om ikke å begi oss til våre mobiliseringsplasser. Jeg var i tvil og samrådet meg derfor med min svoger, redaktør Fredrik Ramm. Jeg viste ham tjenestekortet og fortalte ham om begivenhetene på Grønland politistasjon den 9. april. Jeg minnet ham også om at våre to svogere, Egil og Bror With, begge var reist ut av byen for å slutte seg til de norske styrker. Han sa: "Situasjonen er jo en helt annen for dig .Du er allerede mobilisert, og det er klart at du plikter å bli hvor du er."

Tjenesten i hjelpepolitiet var til dels meget ubehagelig. Publikum hadde aldri sett disse armbundene før, og de er rimelig at mange tok oss for Quislingmedløpere. Vi var utsatt for både hatefulle og foraktelige blikk. Vi var underkastet streng disiplin, og tjenesten krevet fullt ut sin mann. Jeg tjenestegjorde i hjelpepolitiet inntil vi fikk høre at vi skulle erstattes med arbeidsløse. Jeg søkte da avskjed, hvilket ble innvilget.

I ekstrautgaven av Aftenposten for 9. mai 1940 heter det under overskriften «Hjelpepolitiets og vaktens lønn»: Administrasjonsrådet har bestemt at

ekstraordinære hjelpepolitimannskaper, vaktmannskaper og mannskaper i det sivile luftvern i de besatte områder, inntil videre skal lønnes etter følgende regler:

Mannskaper som er forsørgere, får 175 kr. pr. mnd. og ikke-forsørgere 125 kr. pr. mnd.

Dette gir et godt bilde av leveomkostningene i 1940. Jeg for min del har hverken fått lønn eller takk for min innsats i hjelpepolitiet.

Jeg blir vervet til milorg.

Den 25. februar 1941 sto flg. artikkel i Nationen: 10 nordmenn dømt til døden.

Den tyske rikskrigsrett i Bergen har etter inngående rettsforhandlinger som har vart i 3 uker, i går dømt flg. norske statsborgere til døden: Jacobsen, Hellesen, Børseth, Rasmussen, Hjelmesvik, Brommeland, Oftedahl, Gjerstad, Karlsen og Lund. Jacobsen reiste i mai 1940 til England hvor han ble utdannet av den hemmelige britiske tjeneste. I begynnelsen av juni 1940 vendte han tilbake til Norge med hemmelige sendere...

Denne nyhet gjorde et sterkt inntrykk. En av de dødsdømte, Sigmund Brommeland, var sammen med sin bror Karl (stortingsrepresentanten), innehaver av firmaet Brødr. Brommeland i Haugesund, som var et meget kjent og velanskrevet radiofirma. Sigmund Brommeland hadde arbeidet ved min bedrift, og jeg kjente ham som en dyktig, stø og absolutt pålitelig man. Etter krigen fikk jeg høre at han var benådet og at han lever, men det visste jeg jo ikke den gangen. Denne dødsdom var den første blant mine bekjente, og den gjorde som sagt et voldsomt inntrykk.

Jeg ble vervet til Milorg. den 15. september 1941. Jeg husker denne dato nøyaktig fordi min svoger, redaktør Fredrik Ramm, ble dømt til livsvarig tukthus av tyskerne bare noen få dager tidligere, og Hansteen og Wickstrøm ble skutt.

En dag ringte min venn og klubbkamerat i Oslo Pistolklubb, grosserer Fernando Ringvold, og foreslo at vi skulle møtes kl. 12 samme dag utenfor Grand. Han spurte om jeg kjente til at det eksisterte en hemmelig militær organisasjon og om jeg kunne tenke meg å gå med. Jeg hadde kjennskap til de store resultater den belgiske motstandsbevegelse hadde oppnådd under første verdenskrig, og mitt svar til Ringvold var derfor et ubetinget ja. Han spurte da om jeg kunne være villig til å levere et antall reisemottakere til denne organisasjonen. Dette kunne jeg også svare ja til, men at det ville være forbundet med visse vanskeligheter fordi radioapparatene var inndratt av tyskerne bare en ukes tid i forveien, den 9. september 1941. Som alle andre radiofabrikker var min bedrift (SALVE STAUBO A/S) pålagt ukentlig meldeplikt til politiet over radioapparater og visse deler på lager. Dette pålegg var åpenbart blitt gjort for å hindre den slags leveranser det her

var tale om. Ringvold henviste meg til min venn kontorsjef Rolf Palmstrøm ved Oslo telefonanlegg, som jeg hadde kjent i mange år. Han var vernepliktig kaptein. Da jeg kom opp på hans kontor, ga han meg i oppdrag å levere 100 reisemottakere som skulle benyttes til militære formål og som derfor måtte kunne ta imot telegrafi. Dette betydde at vi måtte bygge inn et ekstra rør, en såkalt beat oscillator. På grunn av meldeplikten til politiet var det ikke så lett å levere mottakerne, men jeg kom til å tenke på at vi hadde liggende store mengder defekte rør som skulle demoleres av radiobeskatningen med henblikk på å få refundert stempelavgiften. Disse defekte rør var ikke oppgitt og basert på dette faktum fant jeg løsningen. Men jeg kunne ikke løse dette problemet uten å innvie verksmester Ragnar Strand og lagersjef Knut Mengkrogen i saken, og dermed måtte jeg fortelle dem at apparatene skulle brukes til illegale formål. Jeg kjente dem imidlertid begge som absolutt pålitelige menn, og vi fjernet sammen alle nummer og merker fra mottakerne og vi kunne deretter levere dem på forholdsvis kort tid.

Ennu før disse mottakerne var levert, fikk jeg en henvendelse fra min venn Leif Jensen (Wittusen & Jensen A/S) om jeg ville levere 50 lign. mottakere til en hemmelig organisasjon han var medlem av. Av forsiktighetshensyn svarte jeg at jeg ikke turde. Jensen tilbød seg da å foreta et helt naturtro fingert innbrudd for å få tak i apparatene. Det var ytterst ubehagelig å måtte svare nei til Jensen på denne måte. Han måtte selvsagt få et ganske galt inntrykk av min innstilling. Jeg snakket allerede samme dag med Palmstrøm om dette idet jeg gikk ut ifra at de skulle benyttes til samme formål og i den samme organisasjon. Palmstrøm bekreftet dette, men sa at det ikke lot seg gjøre å utvide bestillingene med ytterligere 50 apparater, altså i alt 150 mottakere, på grunn av pengemangel. Jeg tilbød da å la betalingen for samtlige 150 apparater, kr. 30 000, utstå på ubestemt tid og om nødvendig til etter krigens slutt. Palmstrøm var glad over dette tilbudet, og de spesialbyggede mottakerne ble levert noen dager senere til Bjørn Rørholt. Noen dager før hadde jeg levert 2 ferdige spesialbyggede mottakere til ham. Det ene beholdt han selv, og etter krigen fikk jeg greie på at han hadde levert det andre til nuværende oberstløytnant Knut Haukelid, som bl.a. deltok i aksjonen mot tungtvannsanlegget på Vemork. Haukelid, som idag er en av mine gode venner, har fortalt at han benyttet mottakeren under hele krigen.

En tid senere ble Bjørn Rørholt ettersøkt, og da Gestapo kom for å arrestere ham, kom han seg ut av huset på baksiden og flyktet gjennom haven. Gestapo skjøt etter ham, men han var vepnet og besvarte ilden og kom seg unna. Noen dager senere traff jeg Rørholt på gaten. Han bar mørke briller, men jeg kjente ham straks. Han mente at han neppe var kommet unna uten å være vepnet og anbefalte meg å få tak i en pistol, men det var i de dage ikke så lett.

Et par år senere ble en batterimottaker innlevert til reparasjon på min bedrift av en tysk offiser. Da reparatøren så på apparatet, viste det seg at den var påbygget en beat oscillator og at apparatet altså var spesialbygget for mottagning av telegrafi. De fant dette såvidt påfallende at jeg ble tilkalt. Jeg kjente mottakeren igjen som den jeg i sin tid hadde levert til Rørholt, og det var tydelig at tyskerne

hadde fått tak i den da de forsøkte å arrestere ham. Jeg var den gang Milorg's sambandssjef, og da jeg var engstelig for at det kunne være en felle, ga jeg ordre om at apparatet skulle repareres på normal måte og at man skulle gjøre tyskerne oppmerksom på ombygningen når offiseren kom for å hente apparatet. Det hendte intet annet enn at han uttalte: «Sehr interessant». Jeg kjente apparatet igjen fordi det var den eneste mottaker i normal kasse som var påbygget beat oscillator. Dette arbeidet var sin tid utført av sivilingeniør Arthur David Andersen. Jeg hadde henvendt meg til ham for å forsøke å få ham til å være behjelpelig med konstruksjon av en egnet sender. Han var kjent som en meget dyktig fagmann på dette område. Han husket imidlertid tyskernes trusler om "Skutt ble den". osv., og da han også kjente Sigmund Brommeland som var blitt dømt til døden, var det lett forståelig at han ikke kunne pådra seg oppdraget, da, som han sa, han hadde ansvaret for kone og et barn på 1 år. Jeg for min del var i en lignende situasjon. Jeg hadde vært gift i ca. 1½ år og hadde en sønn som den gang var ½ år gammel. Da mottakerne skulle benyttes til militære formål, var det av viktighet å få dimensjonene så små som mulig. De ble derfor fabrikkert kasser som var betydelig mindre enn de normale. Disse ble levert noen uker senere enn mottakerne, men jeg hadde ikke anelse om hvor de befant seg.

Kontorsjef, kaptein Rolf Palmstrøm, var Milorg's første sambandssjef. Da jeg besøkte ham første gang på Oslo telefonanlegg hilste jeg også på de to andre medlemmer av sambandsrådet som ledet sambandet i Milorg. den gang. Det var tannlege, løytnant Gard, den senere generalsekretær for Norges tannlegeforening og løytnant Anthon B Nilsen, senere generalmajor. De var begge garnisonerende offiserer, og de ble begge to av denne grunn arrestert en tid senere og sendt til Tyskland som krigsfanger. Palmstrøm ble på sin post men han følte seg utsatt og sov i lang tid utenfor hjemmet. Da gestapo i mai 1942 kom for å arrestere ham, fikk de derfor ikke tak i ham, men han ble nødt til å forlate landet og reiste til London over Sverige.

Jeg var dermed isolert, og dessverre visste jeg heller ikke hvor de 150 leverte spesialmottakere befant seg.

Noe av de aller første tyskerne gjorde da de overfalt Norge i april 1940, var å beslaglegge alt som fantes av rør og deler som kunne benyttes til fabrikasjon av sendere. Det sier seg selv at de også beslagla alle ferdige sendere. Det viste seg derfor helt umulig å løse oppgaven på det daværende tidspunkt men oppdraget var av overordentlig stor viktighet, og den ble ikke glempt, men lagt på is foreløpig.

Mens arbeidet for Milorg. pågikk, fikk jeg en dag besøk av en norsk-tysker ved navn dr. Gleis. Han var annonseagent for Deutsche Zeitung og Fritt Folk og ville at jeg skule avertere i disse aviser. Det viste seg at han var klar over at vi på den tid hadde gående en annonseserie i de normale norske aviser etter anbefaling av vårt annonsebyrå: De Forenede Annonsebyråer. Han benyttet et voldsomt press, men jeg nektet blankt å plassere noen annonser i disse aviser. Jeg hadde gode nok argumenter for ikke å annonsere, idet radioapparater hadde vært mangelvare i

lengere tid, og selv etter beslagleggelsen den 9. september 1941 måtte vi med kvotefordele produksjonen blant bransjeforretningene. Vi hadde absolutt ingen bruk for disse annonser. Han måtte gå med uforrettet sak. Et par dager senere kom han imidlertid tilbake og anvendte et voldsomt press, i tillegg hertil kom han også med trusler. Jeg følte meg meget ille til mote og oppsøkte Palmstrøm for å høre hva han mente om saken. Palmstrøm mente at i den utsatte stilling jeg nu var i, ikke måtte trække tyskerne på tærne, og han rådet meg til å annonsere, men så lite som mulig. Jeg håpet ikke å se dr. Gleis mer, men etter noen dager kom han igjen, og han fikk da én annonse i hver avis. Dette var et direkte offer for den store sak vi kjempet, for idet vi ikke hadde det ringeste behov for disse annonser.

På denne tid hadde jeg inntrykk av at jeg var skygget, og jeg forela dette for Palmstrøm selvfølgelig. Han ringte da til Hans Ringvold. Han sa at Ringvold hadde en sikker eksportroute over Halden. Jeg oppsøkte ham straks og han ga meg da et visittkort, og han forklarte at jeg kunne oppsøke redaktøren av en avis i Halden. Jeg tror han het Diesen. Han noterte adressen på baksiden av visittkortet og nevnte at hvis jeg måtte reise, kunne jeg oppsøke redaktøren i Halden og han ville da ordne resten for meg. Jeg hadde kortet i lommeboken i lengere tid, men en dag reiste min svoger, overrettssakfører, kaptein Hans Aasnes fra landet for å slutte seg til de norske styrker i England. Min svigerinne, som var søster av min kone, ble innkalt på Victoria Terrasse hvor hun ble grundig undersøkt. Jeg skjønnte nu at det var farlig å gå med dette kortet i lommen og jeg makulerte det straks. Ringvold var jo lett tilgjengelig og hvis det ble aktuelt å flykte fra landet, kunne jeg lett oppsøke ham.

Jeg fikk høre at Palmstrøm var flyktet fra landet, og jeg ble snart klar over at jeg var isolert. Jeg oppsøkte derfor min opprinnelige kontaktmann, Fernando Ringvold, som noen dager senere ga beskjed om at jeg kunne møte på restaurant Rennebarth den 7. august kl. 3. Der ville jeg treffe en mann jeg kjente godt. Jeg hadde i løpet av sommeren 1942 vært en hyppig middagsgjest på Rennebarth og hadde der truffet Kai Holst som var fetter av to av mine gamle venner. Det viste seg at det var ham jeg skulle treffe, og han sa jeg kunne gå ut på kontoret der jeg ville treffe en mann som ventet på meg. Det viste seg å være Åge Jørgensen, hvis navn jeg den gang ikke kjente. Det ble avtalt at jeg skulle være hjemme i min leilighet neste dag kl. 15.00. Jeg ville da få besøk av en mann som kalte seg Sundt. Det var mitt første møte med Karl Hanssen, med dekknavn Kohmann, som jeg skulle komme til å få hyppig kontakt med under hele resten av okkupasjonen. Vi avtalte et nytt møte et par dager senere og Hanssen hadde da med seg magister Jacob Sømme.

Sømme fant det nødvendig at Kohmann og jeg skulle kjenne hverandre med virkelige navn. Videre ble det spørsmål om de 150 militærmottakere jeg hadde levert tidligere. Såvel Sømme som Hanssen hadde kjennskap til mottakerne. Sømme var klar over at jeg hadde levert apparatene på kreditt, og han spurte om jeg ville ha pengene. Noen dager senere fikk jeg utbetalt beløpet, kr. 30 000, av Hanssen.

Det var stille i sambandet på den tiden, men jeg utførte en rekke oppdrag for Kai Holst, og jeg kom til å få kontakt med en rekke personer som helst ikke burde visst hvem jeg var. Ved to anledninger fikk jeg engelskbygde sendere til oppbevaring. Ved en anledning ble en engelsk sender reparert.

Men det værste var at min leilighet ble benyttet som dekkleilighet. Jeg hadde inntrykk av at det var viktige folk som bodde hos meg. Jeg hadde en stor leilighet, og da jeg var alene, lå forholdene godt til rette. Jeg hadde opptil 4 mann boende i dekning hos meg samtidig.

En dag jeg kom hjem etter mørkets frembrudd, så jeg det lyse fra vinduene i stuen som hadde to store vinduer mot gaten. Jeg kom hjem i rekordfart og fikk ordnet med blindingen. Min leilighet lå i 3 etg. i Oscarsgt. 51. Det var en stor tysk forlegning på Halling skole som neppe lå mere enn ca. 50 m. borte.

Det viste seg at Ole Borge satt i konferanse med 4 unge menn som bodde i dekning hos meg. Jeg hadde grunn til å tro at alle 4 var U.K.-karer (senere Linge-karer). Jeg skulle komme til å treffe to av dem igjen senere. Den ene på Ankerbroen under avlevering av engelske sendere og den andre i Jacob Aallsgt. med en last våpen som var kommet i slipp.

Denne ubetenksomheten med å glemme blindingen kunne ha endret utviklingen av Milorg. Ole Borge ble ett års tid senere store o eller nestkommanderende i Milorg., mens jeg ca. 3 måneder senere ble Milorg.s sambandssjef.

Tungtvann

Jeg traff Kai Holst daglig i denne tiden, og en dag fortalte han at nå ventet han en mann som var av overordentlig stor betydning. Han skulle sendes over Sverige til London. Han var helt sikker på, sa han, at hvis tyskerne visste at denne mannen var på vei ut av landet, ville de stikke ham ned likegyldig hvor de kunne få tak i ham, selv om det var i Sverige. Han la til at det var nødvendig å beholde ham i Oslo en ukes tid før han ble sendt over grensen. «Det ville passe ypperlig hvis du kunne ta ham i dekning», la han til, og noen dager senere ankom ingeniør Jomar Brun med sin kone. Brun forsto ikke hvorfor han skulle reise. «Mitt arbeide på Vemork», sa han, «kan da ikke være av noen som helst betydning». Brun skulle reise under dekknavnet SVERRE HAGEN, og han skulle anta en fullstendig ny identitet. Han måtte følgelig lære utenat alt om sin nye familie, besteforeldre, foreldre osv., når de var født, hva de gjorde og alt annet av interesse i denne forbindelse.

Eksporten av Brun og frue gikk tilfredsstillende, og etter at har var reist, gjennomgikk Kai Holst, Ole Borge og jeg hans papirer. Han hadde med seg en ganske omfangsrik dokumentmappe som inneholdt dokumenter som viste forsøksresultater med industriell anvendelse av tungtvann, men ingen tegninger av anlegget. Alt dette ble mikrofotografert og ettersendt et par dager senere. Kureren ble tatt på grensen, men heldigvis åpnes tyskerne kapselen med det resultat at filmen, som ikke var fremkalt, ble ødelagt. Et nytt sett mikrofotografier ble sendt et par dager senere. Vi tre som gikk igjennom Bruns papirer og som var klar over den betydning man tiller hans eksport, forsto jo at det måtte være noe ganske spesielt med tungtvannet, og vi lurte på hva i all verden dette kunne være. Vi var også klar over at det neppe ville vare lenge før det kom til å smelle på Vemork.

Ingen av oss hadde noen forståelse av at det var noe så viktig som atomkraft vi var kommet borti. Det var først den 28. februar 1943 at den heldige aksjon mot tungtvannsfabrikken på Vemork ble vellykket gjennomført.

Etter dette var det slutt med at jeg hadde folk i dekning, men jeg forsto at Kai Holst hadde en viktig stilling innenfor Milorg. Han gikk alltid vepnet og hadde for sikkerhets skyld også en giftkapsel i lommen. Han kunne når som helst rekvirere bil med hemmelig nummer, og han overnattet hyppig hos meg. Vi var meget nære personlige venner.

Vi avtalte en bestemt kode for hvordan jeg skulle forholde meg hvis noen skulle komme på. Den 31. oktober ringte han og foreslo at vi skulle treffes utenfor Continental kl. 23. Dette betydde at jeg skulle møte der kl. 22. Det var et motbydelig vær den kvelden, surt og kaldt med regn. Holst var helt oppskaket da han kom, en god del for sent. Han var dødstrett. Han fortalte at sambandssjefen, magister Jacob Sømme, var arrestert. Han kjente meg og min adresse, og jeg måtte derfor straks gå i dekning. Jeg gikk derfor ikke hjem, men til min fetter, John P. Gundersen, Kirkeveien 108, hvor jeg ble boende i dekning i lang tid. Jacob Sømme viste en oppsiktsvekkende styrke, og Gestapo fikk intet ut av ham. De to andre som sammen med Jacob Sømme utgjorde sambandsrådet den gangen, nuværende generalmajor Sigurd Sparr og avdelingssjef Karl Hanssen, ble liggende i dekning i lang tid. På grunn av Jacob Sømmes veldige motstandskraft kunne de begge bli boende i Norge under hele okkupasjonen.

Sømme blev dømt til døden, men ved "minister" Alf Whists mellekomst lykkedes det å få ham benådet til livsvarig fengsel. General Falckenhorst motsatte sig dette, og han krevet dødsdommen fullbyrdet fordi han anså Sømme som en meget farlig mann. Sømme blev skutt på Trandum den 3. mars 1944. Det var et hårdt slag for oss som hadde samarbeidet med ham, men hans skjebne stålsatte oss til hardere innsats. Jeg visste nu med sikkerhet hvad min skjebne vilde bli hvis jeg blev tatt.

Kai Holst sa lite eller ingen ting, men det var tydelig at han utfoldet en veldig aktivitet i disse høstmånedene etter Jacob Sømmes arrestasjon. Han var ofte sliten og trett, og han slet seg ut i den store saken han kjempet for. Han overnattet hyppig hos meg i denne tiden, men når han stod opp etter en natts hvile var han tilsynelatende like opplagt med sin lyse optimisme og sitt smittende gode humør. Kai Holst hadde ingen sterk konstitusjon. Han hadde gjennomgått den store dobbeltsdige lungeoperasjonen, og han tålte ikke store anstrengelser. Når han skulle gå opp til min leilighet i 3 etg., måtte han f.eks. hvile under veis. Han var alltid vepnet med pistol og hadde dessuten en glasskapsel med cyankalium i lommen. «Blir jeg arrestert», sa han, «skyter jeg meg øyeblikkelig en kule for pannen, eller hvis dette blir forhindre, knuser jeg giftkapselen mellom tennene. Da er det helt sikkert at Gestapo ikke kan få noe ut av meg». Han mente dette for ramme alvor, og ved flere anledninger påtok han seg livsfarlige oppdrag som han gikk til med giftkapselen i munnen og med et fast grep på pistolen som han gjemte i en sort dokumentmappe. Intet offer var for stort for Kai Holst når det gjaldt å kjempe for den sak som var den største av alle for ham. Kai Host var "den fødte illegalist" som hans overordene og gode venn, nu avdøde oberstløytnant Rørholt, sa i sin minnetale ved Kai Holsts bære. Han falt for en fiendtlig kule i Sverige ikke lenge etter frigjøringen.

Milorg.s sambandssjef

I januar 1943 fikk jeg forespørsel gjennom Karl Hanssen om jeg var villig til å overta stillingen som Milorg.s sambandssjef. Jeg var både stolt og glad over dette tilbud og svarte straks ja. Jeg ble da tilsagt møte i "Prinsessen" (Prinsessealleen 4), men før det kom så langt, ble dette møte avlyst. Noen dager senere ble jeg tilsagt til nytt møte, denne gang i min egen leilighet i Oscarsgt. 51. Det er klart at alle som var tilstede, visste hvem jeg var. Jeg visste selvsagt ikke dengang, men idag vet jeg at de tilstedeværende var følgende:

Store I:	Jens Chr. Hauge.
Store O:	Wladimir Hansson.
S2:	Karl Hanssen.
S3:	Kaptein Sigurd Sparr (nu generalmajor.)
O4:	Bjarne Thorstensen.

Hauge grep ordet og uttalte omtrent flg:
 «Det er med beklagelse vi ikke kan tilby Dem stillingen som Milorg.s sambandssjef. Årsaken er at De har utført så mange oppdrag tidligere at De er blitt for kjent. Etter at sambandsledelsen nu er sprukket to ganger må vi ha en mann som gir størst mulig sikkerhet for at ikke vi for tredje gang skal oppleve en opprulling av sambandet». Ha la til: «Vi vil imidlertid være takknemlig om De

kunne oppgi to absolutt pålitelige menn som er villige til å påta seg den store risiko som det er forbundet med dette arbeidet». Jeg erklærte meg villig hertil og fortalte at jeg hadde to mangeårige venner som jeg ville spørre. Jeg innrømmer at jeg var litt bitter over at jeg ble satt utenfor og ikke ville kunne tjene mitt land på en måte som jeg gjerne ville. Jeg sa derfor at de to karer jeg ville komme med var meget verdifulle og hvis man ikke hadde noe passende arbeide for dem med en gang så måtte de bli stillet i reserve slik at deres muligheter ikke skulle bli ødelagt på samme måte som tilfellet hadde vært med meg. Det ble deretter avtalt møte samme sted og tid to dager senere.

Jeg hadde da med mine venner, sivilingeniør Roar Knudtson og sivilingeniør Jan Backer. Møtet begynte uten at mine to venner var tilstede. De oppholdt seg i en annen del av leiligheten. De samme herre var tilstede som første gang. Hauge begynte med å si: «Vi har overveiet saken på nytt på grunn av den holdningen De viste på forrige møte. De har dessuten spesielt gode forutsetninger for å makte arbeidet. Vi kan derfor allikevel tilby Dem stillingen som sambandssjef. Men De må love å vise den største forsiktighet og gå i dekning på svakeste mistanke».

Jeg aksepterte tilbudet straks hvoretter mine to venner ble innkalt. Resultatet av den samtale som nu fulgte ble at de begge gikk inn i Milorg.s sambansråd med meg som sambandssjef.

Sambandsledelsen bestod som nevnt av 3 medlemmer som hadde kodebetegnelse S1, S2 og S3. Hver av disse hadde ved sin side en sambandsinspektør som han selv oppnevnte, men som de to andre medlemmer av sambandsledelsen ikke skulle kjenne. Hver av disse hadde via Meldeplass (Meldeplass er en person og ikke et sted) kontakter til 3 Ier (distriktsspesialister) som igjen sorterte under Store I som var Milorg.s sjef, Jens Christian Hauge. Ledelsen (SL) hadde dessuten enveis kontakt til 04 Bjarne Thorstensen som hadde dobbeltsidig kontakt til meg. Kontakten fra SL til 04 skjedde ved kurer som møtte i has leilighet hver dag kl. 9 morgen og kl. 16 ettermiddag. Han leverte meldinger som skulle videre til sambandssjefen og tok samtidig meldinger med tilbake. Forbindelsen var lagt opp slik at det var utelukket at kureren og jeg kunne kollidere. Han måtte være ute av huset minst 5 min. før jeg skulle komme, og dette system virket perfekt under hele krigen. Det skulle være full fortrolighet mellom 04 og meg i sambandstekniske spørsmål.

04 hadde også full dobbeltsidig kontakt til pionersjefen. Da det skulle være full fortrolighet mellom disse to, er det klart at 04 hadde en meget viktig nøkkelstilling. Samarbeidet var ypperlig helt til krigens slutt.

I de opprinnelige planer hadde sambandsledelsen også som oppgaver ødeleggelse av fiendens sambanslinjer. I den første tid hadde derfor Store I (Hauge) faste maskemøter hver fredag med pionersjefen og sambandssjefen. Pionersjefen var yrkesoffiser, og han måtte derfor reise da offiserene skulle tas for å sendes til Tyskland. Etter at han var vel over grensen til Sverige, fikk jeg kjennskap til has virkelige navn, kaptein (idag oberst) Kåre Vennerød. Han hadde

gått i min parallellklasse frem til middelskole-eksamen. Jeg gikk da over på ny skole for å ta artium på 2 år. Uten masker ville vi straks ha kjent hverandre.

Organisasjonen av sambandsledelsen var lagt slik opp at man skulle ha størst mulig sikkerhet mot opprulling.

Ifølge den oppsatte administrasjonsplan oppnevnte derfor hvert medlem av sambandsrådet sin sambandsinspektør som via meldeplasser skulle ha kontakt med sine bestemte Ier (distriktsspesialister).

I praksis viste det seg at dette system var for komplisert og da dessuten to av sambandsinspektørene kom i faresonen og derfor måtte reise til Sverige, ble denne forbindelse mellom sambandsledelsen og distriktsspesialisten oppgitt.

De to sambandsinspektører som måtte reise var advokat Jørgen H. Meinich og reklamekonulent (nu direktør) Henrik Width. Meinich arbeidet under oppholdet i Stockholm ved rettskontoret, og etter frigjøringen kom han tilbake som politiinspektør i Rikspolitiet. Width ble sendt til Moskva hvor han arbeidet ved den norske ambassade.

Etter disse uhell gikk forbindelsene mellom sambandsledelsen og distriktene via SL. Dette var en forenkling og en betydelig forbedring idet ledelsen på denne måte til enhver tid var underrettet om sambandsledelsens forbindelse med distriktene.

Da det var på det rene at jeg sannsynligvis ville klare arbeidet alene foreløpig, ble de to andre medlemmene av sambandsrådet Roar Knudtzon og Jan Backer holdt i reserve. Knudtzon ble avgitt til OS (Organisert Sabotasje) som nestkommanderende. Denne organisasjonen bestod av ca. 1 000 ingeniører i ledende stillinger. Backer skulle dublere meg og gå inn i min stilling som Milorg.s sambandssjef hvis jeg ble eksportert eller drept. I tilfelle av arrestasjon ville selvfølgelig også han komme i faresonen. Det siste var det små sjanser for da jeg var fullt klar over alt jeg ikke ville ha den ringeste sjanse til å overleve hvis jeg skulle falle i Gestapos hender. Jeg klarte meg imidlertid helt til frigjøringen, og Backer kom derfor ikke til å delta aktivt i sambandsledelsen. I egenskap av direktør for Andfossen bruk hjalp han oss med leveranser av emballasje til våre senere OLGA og spesialmottakere LISBETH. Han gjorde oss også andre store tjenester. Det var betryggende å vite at vi hadde førsteklases kraft til å overta hvis dette skulle bli nødvendig.

Kurer til Stockholm

Backer fortalte meg en dag at han skulle reise legalt til Stockholm for Andfossen bruk. Dette var gunstig anledning til å sende melding til ambassaden i Stockholm. Jeg forela saken for Jens Chr. Hauge som fant ideen ypperlig. Det ble avtalt møte på Bjarne Thorstensens kontor i Nordahl Brunsgt. i god tid før toget skulle gå tidlig om morgenen. Jeg møtte til avtalt tid sammen med Thorstensen.

Det var nødvendig at han var tilstede da Hauge og jeg på dette tidlige tidspunkt ikke kjente hverandre av utseende og måtte benytte masker. Vi ble mer og mer nervøse ettersom tiden for togets avgang nærmet seg. Hauge var forsinket, men kom omsider. Han hadde med en forniklet messingkapsel som Backer skulle stikke inn i rectum når han nærmet seg grensen og et tilklebet frimerke som han skulle legge i munnen samtidig. Dette inneholdt koden til den ikke fremkalte mikrofilm som lå i kapselen. Ved kontroll skulle han straks svelge den. Det var ytterst snau tid og det var tvilsomt om jeg kunne nå toget. Hauge lovet imidlertid å ringe til stasjonsmesteren for å få ham til å holde toget noen minutter. Jeg syklet til Østbanestasjonen på rekordtid, kastet fra meg sykkelen på fortauet foran inngangen og gikk så fort jeg kunne for ikke å vekke oppsikt inn på perrongen. Det var ikke særlig folksomt der. Jeg hadde inntrykk av å bli iaktatt av vaktsumme øyne fra alle kanter. Jeg så Backer i det fjerne og fikk tak i ham og ga ham kapselen og frimerket. Jeg var selvsagt redd for at noen skulle høre hva vi snakket om. Jeg ga Backer instruks om hvordan kapselen og frimerket skulle benyttes, men han oppfattet ikke fremmedordet rectum. De var liten tid, toget skulle gå , Jeg sa: «Putt den inn i bakenden». «Ja, ja, men det går ikke, den er for tykk». «Gå inn på WC når du nærmer deg grensen, spytt på den, så glir den nok inn som en lek».

Backer kom seg på toget i det samme det satte seg i bevegelse. Det hadde lykkedes Hauge å få utsatt avreisen i over 10 minutter.

Backer hadde allerede dagen før fått instruks om hvordan han skulle forholde seg under oppholdet i Stockholm, og risikoen for at noe skulle hende var minimal, men jeg husket mitt løfte til Hauge om å utvise den største forsiktighet og gikk i dekning inntil Backer kom tilbake vel en uke senere.

Alt hadde gått bra, men han hadde gjemt kapselen på en helt annen og meget brukbar måte. Hans kone hadde sendt med ham en boks med lapskaus, og da han nærmet seg grensen, puttet han kapselen oppi lapskausen. Da kontrollen kom, satt han og spiste lapskaus. Det hele gikk smertefritt. Vi fikk nu en hjertelig latter, for det første over det som hadde skjedd på stasjonen ved avreisen da vi begge var for nervøse til å oppfatte det komiske i situasjonen, og naturligvis også over den avvikende måte han hadde benyttet for å gjemme kapselen. Men jeg kunne ikke dy meg for å si: «Du er vel klar over at den kapselen hadde vært benyttet tidligere og da naturligvis på den reglementære måten.»

Sambandsledelsens oppgaver

Det var en forferdelig ulykke at S1, magister Jacob Sømme, var arrestert, men S2, Karl Hanssen, var på frifot, men måtte selvsagt i lange tider ligge i dekning. Sømme viste en enestående styrke, selv under forhør ned tortur, og Karl Hanssen kunne bli på sin post under hele krigen. Han bygget opp og ledet Bamsetjenesten (avlytning av fiendens telefoner) fra den første begynnelse under den første sambandssjef. Rolf Palmstrøm og helt frem til frigjøringen. S 3, som var sjef for kurertjenesten og bygget opp denne, var også intakt, men han var yrkesoffiser (idag generalmajor) og kunne ifølge den nye organisasjonsplan for sentralledelsen ikke benyttes. Dessuten var 04, Bjarne Thorstensen, intakt, og han var utenfor faresonen.

Det nye sambandsrådet hadde derfor en del erfaring å bygge på, og dessuten hadde jeg selv en viss erfaring da jeg jo kom med i Milorg. allerede den 15. september 1941. Jeg hadde også assistert Jacob Sømme en del under hans funksjonstid.

I henhold til sambandsdirektivet var sambandsledelsens oppgaver følgende:

1. Oppbygging av en dobbeltsidig radioforbindelse med London for samtlige distrikter.
2. Utbygging av det indre samband innen distriktene. Her var det satt opp som ønskemål dobbeltsidig radioforbindelse mellom distriktskommandoen og avsnittene. Dobbeltsidig radioforbindelse mellom avsnittene og områdene og til slutt enkeltsidig forbindelse til de opererende enheter.
3. Ødeleggelse av det fiendtlige samband

De to første oppgaver syntes på dette tidspunkt nesten uløselige med mindre vi kunne få sendere og materiell fra England.

Planleggingen av ødeleggelsen av det fiendtlige samband skulle gjennomføres i samarbeide med pionérledelsen. Som nevnt tidligere hadde jeg der for faste møter hver fredag med Milorg.s sjef Store I (Hauge), 04 (Bjarne Thorstensen) og Store PI (Kåre Vennerød). Disse møtene opphørte automatisk da Store PI som var yrkesoffiser måtte reise til Sverige. De ble ikke senere gjenopptatt.

Ødeleggelse av trådsambandet, telegraf og telefon, slo i begge retninger. Det ble derfor besluttet på et meget tidlig tidspunkt at ødeleggelse skulle innskrenkes til det minst mulige og at telefonen skulle gjøres ubrukelig for fienden i tilfelle av invasjon ved at nærmere spesifiserte deler skulle fjernes fra telefonsentralene og skjules på betryggende steder hvor man kunne få tak i dem etter frigjøringen. Ødeleggelse av de undersjøiske kabler til Tyskland fra Horten over Flødevigen ved Arendal var planlagt og tilrettelagt i minste detalj. Her tårnet det seg imidlertid

opp store vanskeligheter. Gjennomføringen av disse planer ble imidlertid i sin helhet overdradd til pionérledelsen.

Prinsippet om at det ikke skulle foregå direkte forbindelse fra distrikt til distrikt ble gjennomført med den største strenghet, men med ledelsens samtykke ble det gjort én unntagelse fra denne regelen i okkupasjonens siste fase. Da hadde sambandsledelsen en rekke møter med sjefene for trådsambandet fra distriktene omkring Oslofjorden. De hadde med seg detaljerte tegninger over telefonlinjene innenfor distriktet, og man oppdaget under disse møter og gransking av kartene en rekke forhold som var av største betydning for løsningen av den oppgave vi hadde satt oss. Den bestod for det første i å ødelegge fiendens trådsamband med et minimum av ødeleggelse i tilfelle det skulle bli kamphandlinger i Norge. Dessuten skulle vi legge opp trådsambandet mellom distriktene rundt Oslofjorden slik at vårt eget trådsamband skulle fungere tilfredsstillende selv etter de før nevnte ødeleggelse som skulle lamme det tyske trådsamband. Dette medførte at vi måtte strekke til dels meget lange telefonkabler. De lag som skulle strekke feltkablene ble tatt ut og trenet til høyeste alarmberedskap. Hensikten var at ved alarm skulle kablene strekkes over en rute som var fastlagt på forhånd og som mannskapene kjente så godt at de kunne klare å finne frem med stor hastighet selv i mørke.

Allerede ca. 1 år tidligere hadde jeg fått beskjed om at det lå lagret ca. 330 flunkende nye felttelefoner, 31 seks-linjers vekslere (små felttelefonsentraler) og 7 stk. 15-linjers monokordvekslere som også var felttelefonsentraler, men av en noe større type. Alt dette lå lagret på Telegrafstyrets lager i Cort Adlersgt. direkte vis-à-vis KNA-hotellet hvor tyskerne den gang hadde sitt hovedkvarter. Kontaktmannen var materialforvalter Josef Henriksen som stillet det hele til disposisjon for sambandet. Behjelpelig med utleveringen var Henriksens underordnede, herr Einar Bommen. Alt dette flunkende nye felttelefonmateriell var levert til Hæren umiddelbart før krigen, men en behjert offiser klarte å få det unna og fikk det lagret som nevnt på Telegrafstyrets lager.

Dette var selvsagt en umåtelig verdifull tilvekst til vårt lager av sambandsmateriell. Jens Chr. Hauge hadde på det tidspunkt vi fikk denne tilvekst til trådsambandet overgitt sin stilling som Store I til Ole Arntzen. Av ham fikk jeg oppgitt varedresser til de fleste distrikter slik at all forsendelse til distriktene kunne skje uten tidstap. Da det var meningen å fordele felttelefonene til distriktene etter en oppsatt fordelingsliste snarest mulig, hentet jeg det hele under ett med mitt firmas lastebil som ble kjørt av vår sjåfør Arne Ottesen. Vi hadde riktignok hentet en del mindre sendinger tidligere, men da vi skulle hente resten holdt det på å gå galt.

Vår lastebil var en Chevrolet Bulldog med forholdsvis kort hjulavstand, men vi hadde bygget ut lasteplanet så langt som råd var. Da vi hadde fått alle felttelefonene på plass, var det et ruvende høyt lass. Utkjørselen til gaten skrånet ganske sterkt med det resultat at den øverste delen av lasset ikke gikk klar av

porten. Det øverste laget av felttelefoner ble skrappt av lasset, og emballasjen sprakk slik at felttelefoner som var montert i pene mahognikasser ble synlige. Dette var i og for seg ikke så farlig da apparatene var bygget for militært bruk og følgelig meget robuste. Værre var det at et par tyske soldater var blitt sendt over for å inspisere oss da vi kjørte ut, og det var med en viss beklemmende følelse vi plukket opp fettelefonene og la dem på lasset etter at bilen var kommet ut på gaten. Men det vil jo helst gå bra.

Men alt dette felttelefonutstyret var ubrukelig hvis vi ikke kunne skaffe passende kabel. Karl Hanssen var ansatt som installasjonssjef ved Standard Telefon- og Kabelfabrikk. Jeg spurte om han kunne forsøke å skaffe den kabel vi trengte og gjennom en av sine gode venner ved bedriften ble vi lovet det vi ville ha, men forutsetningen var at vi kunne oppgi en passende kjøper. Som kjøper ble oppgitt Salve Staubo A/S, Sandakerveien 114, som jo var min egen bedrift. Vår sjåfør Arne Ottesen og jeg hentet 100 000 m. hos Standard og dette ble fakturert på Salve Staubo A/S.

I 1944 kom Hauge til meg og spurte om jeg kunne skaffe Milorg. et lån på 95 000 kroner. Jeg svarte at jeg skulle forsøke dette og henvendte meg til min svoger, ingeniør Bror Width (Granat-Larsen). Han svarte at han trodde nok det, men at han i tilfelle måtte gå ut på lånemarkedet. Jeg fant ut at jeg like gjerne kunne gjøre dette selv da jeg kanskje kunne spare noen dager på det og Hauge hadde sagt at det hastet med disse pengene. Jeg belånte da mitt firmas industritomt gnr. 129, bnr. 31. Milorg. hadde også et overordentlig stort behov for akkumulatorbatterier, spesielt til drift av våre sendersett, men vi trengte også enorme mengder av vanlige lommelyktbatterier og batterier til drift av batterimottakere. Leverandør: Norsk Akkumulator fabrikk.

Til og begynne med fikk jeg batteriene gratis, men det ble så store mengder at bedriften så seg nødsaget til å belaste den. De ble belastet og betalt av Salve Staubo A/S. Jeg fikk oversendt tegninger av en feltovn av Hærens konstruksjon med forespørsel om jeg kunne fabrikkere disse eller finne en leverandør. Å finne en leverandør var jo absolutt utelukket i de dager fordi det gikk med store mengder jernplater nr. 18 som var mangelvare i aller høyeste grad i de dager. Etter et par forgjeves forsøk fant jeg ut at jeg heller fikk bruke de plater nr. 18 jeg selv hadde liggende på lager og som var innkjøpt til produksjon av 4000 radioapparater som vi hadde liggende deler på lager til. Hvor mange feltovner det ble av disse platene, kan jeg idag ikke erindre, men det var ikke så få. Emballasje i form av esker av bølgepapp ble levert av Andfossen bruk, og disse ble, som vanlig var ved leveranser til Milorg., belastet og betalt av Salve Staubo A/S hvor jeg personlig eiet noe slikt som 98% av aksjekapitalen.

Jeg var selvsagt fullt på det rene med at det ikke ville bli mulig å skaffe jernplater til erstatning for de som ble benyttet til feltovner, og vi forsøkte å løse oppgaven på den måten at vi laget radiochassiser av huntonit som ble klinket samme ved hjelp av vinkeljern. Dette var et løst og dårlig materiale og bedriften

fikk mange vondord for dette. Det var ikke mindre en 3 000 mottakere som ble sendt ut med disse surrogatchassiser etter frigjøringen.

Det er hevet over tvil at Hauge ga beskjed til legasjonen i Stockholm så vel som til F04 i London om at Milorg. hadde lånt kr. 95. 000 av meg. De øvrige kr. 100.000 som jeg fikk tilgode av Milorg., gjaldt innkjøp av materiell av den art som tidligere nevnt men også materiell som ble anskaffet til bygging av sendere (71 OLGA) og spesialbyggede militærmottakere (LISBETH) som vi laget 250 stk. av. Til bruk i disse fikk jeg levert 500 rørsatser av Philips. Disse ble imidlertid etter overenskomst ikke belastet og betalt før etter frigjøringen.

Da regningen ble presentert Forsvarsdepartementet etter frigjøringen var det ingen som visste noe om disse leveranser og det tok over et 1/2 år før beløpet blev betalt.

Som rimelig var stod det ytterst elendig til med vår likviditet da frigjøringen kom, og da vi hadde betydelige beløp som skulle betales, var det et hårdt slag å måtte gå og vente på disse pengene som vi hadde hatt utestående i til dels flere år.

Radiosambandet med London

Sambandets viktigste oppgave var å opprette og vedlikeholde forbindelsen til London. Det varte da heller ikke mange dagene etter at jeg overtok stillingen som sambandssjef, før jeg fikk kontakt med en telegrafist som var utdannet i Sverige og som skulle formidle radioforbindelsen mellom London og sentralledelsen. Jeg ga ham dekknavnet HÅKON og fikk ham installert i min fetter John Gundersens leilighet i Kirkeveien 108. Han hadde med seg fra Sverige planen for forbindelse med London og han skulle selv kode de telegrammene han mottok fra ledelsen. Han skulle selv finne egnet sted å sende fra.

Men det viste seg dessverre at han ikke klarte å få forbindelse med London til tross for gjentagne forsøk gjennom et ganske langt tidsrom. HÅKON var en temmelig fordringsfull herre, og jeg spurte ham derfor en dag om han hadde bruk for penger. Dette resulterte i at jeg utbetalte ham kr. 2.000. Han hadde da neppe vært mer enn 2 uker her i landet. Etter en tid gikk Gundersen trett av å ha HÅKON boende hos seg, og gjennom Ragnar Strand, som var verksmester ved min bedrift, Høvding Radiofabrikk, fikk jeg ham anbragt hos Solveig Strand i Cort Adellersgt. 12, vær. 301. Hun bodde i leiligheten sammen med sin søster. HÅKON bodde her ca. 1 mnd. til i begynnelsen av mai da hun klarte å skaffe ham et nytt oppholdssted. HÅKON forsøkte som sagt gang på gang å få forbindelse med London ifølge den oppsatte signalplan, men uten resultat. En dag spurte han meg om jeg kjente til en dikt som begynte som følger: "Høyt som ørnen flyver" osv. Jeg kunne ikke svare på stående fot, men undersøkte saken og fant da ut at det

fantas en sang i den sangbok man brukte i skolen den gangen som begynte som følger: «Rett som ørnen stiger».

Den kode HÅKON benyttet var basert på det såkalte «Dobbeltransposisjon med vers». Det syntes nu temmelig opplagt at HÅKON måtte ha glemte verset helt eller delvis, og at dette var grunnen til at han ikke fikk forbindelse. Ikke lenger etter reiste HÅKON tilbake til Sverige uten å ha løst sitt oppdrag.

Det var den største betydning at SL fikk radioforbindelse med London snarest mulig, og vi rekvirerte derfor en dyktig telegrafist fra D13 "Laffen" som hadde hatt god forbindelse på London mens han arbeidet for D13. Han fikk forbindelse første gang, men det så ut til at "Home Station" hadde mistanke om at noe var galt og han fikk ikke svar på anrop. I neste kapittel om Primus skal jeg komme inn på hvordan han fikk ordnet forbindelsen. Laffen og hans folk opprettholdt deretter med dyktighet en sikker forbindelse med London til katastrofen kom.

Som en viktig del av sitt arbeide hadde Laffen instruksjon av telegrafister som skulle sendes ut til de forskjellige distrikter. Jeg var alltid tilstede for å benytte anledningen til å sende beskjeder til sambandssjefene i distriktene når det var ønskelig. Et av disse instruksjonsmøtene ble holdt i "Paleet" vis-à-vis Majorstuen skole i Sørkedalsvn., hvor det var en sterk tysk forlegning. Det var strålende vær den dagen, og solen skinte inn til oss gjennom et åpent vindu.

Det slo meg plutselig at hvis en tysker så tre mann sitte der midt på dagen med masker kunne det få skjebnesvangre følger. Jeg ba derfor Laffen ta av seg masken og trekke for gardinene. Da han snudde seg for å komme tilbake glemte han å ta på seg masken. Det gjorde ingen ting for jeg kjente ham ikke, og det gjorde ikke telegrafisten som skulle ha instruksjon heller. Det var første og eneste gang jeg så hans karakteristiske ansikt. En gang i juni 1944 ba Laffen om å få en batterimottaker som han skulle bruke for å undersøke hvor langt nøkkelklikken fra hans stasjon kunne høres. Det var en tysk forlegning i nærheten og hvis de fikk høre nøkkelklikken var det en enkel sak å peile inn stasjonen. Han engstelse var dessverre berettiget, for den 4. juli 1944 ble huset hvor de hadde stasjonen, omringet av store tyske styrker både fra sjøen og fra land. Ivar Wagle (Laffen) og nestkommanderende Leif Karlsen (Tobben) arbeidet ved senderen. Vaktmannen Tell Christian Wagle (Iver Wagles bror) lå ved sjøen hvor mange mennesker badet og solte seg. Da han så tyskerne komme, gikk han straks til huset hvor senderen lå for å hjelpe vennene. Det ble en voldsom kamp mot en overmektig fiende. De bet kraftig fra seg og flere tyskere falt, men alle tre ble desverre drept.

Rapport fra meldeplass til «Laffen», Emma Krohg.

Hennes rapport gir et godt tidsbilde og et sterkt inntrykk av den uhyggelige risiko de kvinner og menn løp som arbeidet i forreste frontlinje.

Rapport fra Emma Krohg, f. 25.5.15.

Etter henvendelse fra Ivar Wagle f. 31/3-14 begynte jeg å arbeide for ham våren 1943. Jeg var forbindelsesledd mellom ham og Sambandskontoret. Min kontakt i Sambandskontoret var først adv. Per Friis, senere Norten Kielland (Walter). Mitt arbeid besto i å hente og bringe telegrammer, transportere sett, mat etc.

Ivar Wagle arbeidet første under navn Håkon 2, senere Håkon. Før jul 1943 ble han avgitt til S.L. og arbeidet fra det tidspunkt under navn Laffen. Som assistentoperatør fikk han Sverre Karlsen (Tobben). Hans yngre bror Tell Chr. Wagle f. 13/9-19 tjenestegjorde som vaktmann, samt deltok i chiffreringsarbeidet som operatørene på det tidspunkt utførte selv.

Det første skedstedet var en hytte i Lommedalen. Senere flyttet de til en hytte på Billingstad. Eieren måtte imidlertid ha denne tilbake fra midten av juni 1944. Wagle henvendte seg visstnok både til S.L og Sambandskontoret for å få anvist et nytt skedsted, men uten tilfredsstillende resultat. Det var meget vanskelig på det tidspunkt, og ca. 10. juni flyttet de så ut til Flaskebekk på Nesodden. Det hele skulle være et rent midlertidig arrangement da guttene av securitygrunner ikke fant stedet tilfredsstillende.

Stasjonen var på luften annenhver måned hver like og annenhvermåned hver ulike dato (altså praktisk talt annenhver dag) med stadig varierende klokkeslett. Det var et meget stort arbeidspress hele våren og forsommeren 44 og skedene varte derfor ofte lenger en de burde (ca. 1 1/2 time) selv om guttene stadig tok ekstrasked for å få fordelt stoffet mest mulig.

Onsdag 4. juli 1944 skulle det være sked om ettermiddagen, ca. kl. 19. Kl. 11. formiddag leverte jeg telegrammer til Tell Chr Wagle som så reiste utover med disse sammen med Karlsen. De to skulle så chiffrere disse telegrammene mens de ventet på Ivar Wagle som reiste utover med båt ca. kl. 3.30. Jeg snakket med ham 5 minutter før han reiste. Det var ikke kommet flere telegrammer, men jeg hadde forskjellige ting jeg i mellomtiden hadde fått som skulle utover. Vi ble da enige om at han skulle forsøke å rekke båten innover ved 21.30 tiden samme aften. Jeg gjorde imidlertid oppmerksom på at jeg ikke skulle levere videre før kl. 8.30 neste morgen. (Jeg hadde ikke returkontakt til S.L.). Jeg hørte ikke noe fra Ivar Wagle om aftenen, men fant ikke dette urovekkende da jeg bare regnet med at det var kommet så mange inngående telegram at han ikke hadde nådd å få dem dechiffrert før siste båt gikk. Det hadde dessuten som tidligere nevnt, vært så mange

forsinkelser og ekstrasked hele våren og forsommeren at dette ikke var noe ekstraordinært.

Torsdag morgen kl. 6.20 ringer imidlertid brødrene Wagles mor til meg og sier noe om at de har hatt besøk der om natten og videre noe jeg oppfattet som at «de hadde guttene med seg». Jeg svarte bare mange takk, kledte meg og forlot min bopel. Til avtalt tid og sted traff jeg S.L.'s representant og fortalte at stasjonen var tatt, men at jeg intet videre kjennskap hadde til det hele. Fikk beskjed om å holde meg unna hjem og arbeidssted og å møte opp igjen kl. 15. Jeg varslet så Sambandskontakten, Kielland og fant meg så et trygt sted hvor jeg tilbragte tiden til jeg skulle treffe S.L.-representanten igjen. Jeg fikk så høre at visstnok den ene av brødrene Wagle var strøket med, men at det hele ennå var noe uklart. Fikk ordre om via mellommann å sette meg i forbindelse med fru Wagle, guttenes mor, og få nærmere enkeltheter om Gestapos besøk om natten. Jeg gjorde dette og fikk opplysninger som tydet på at Ivar Wagle fremdeles var i live og hadde kommet seg unna. (Moren trodde han var i live helt til hun ble løslatt fra Grini noen dager før kapitulasjonen). Det nøyaktige tidspunkt for Gestapos ankomst til Flaskebekk var da ukjent, og i og med at Ivar Wagle var reist så meget senere utover enn de andre, anså jeg det sannsynlig at han kunne ha sluppet unna. Det kom dessuten etterhvert fram flere andre ting som tydet på det samme. Tyskerne spurte hele tiden etter sykkelens hans som han hadde med utover, var sterkt bevæpnet da de oppsøkte hans hjem m.m. Hadde en konferanse med daværende Ulrik, senere Åge i S.L. (navn ukjent). Fikk i oppdrag å undersøke hvilken vei Wagle evtl. ville ta over til Sverige når han var uten kontakt og å få stoppet ham, og sette S.L. i kontakt med Per Steen som jeg hadde truffet en gang og som hadde ligget i dekning siden begynnelsen av mai måned, og få rede på hvor Ivar Wagle hadde sitt hemmelige rom samt få fatt i Ivar Wagles kone og sønn som befant seg et eller annet sted på landet. Da jeg har kjent brødrene Wagle privat fra ca. 1930, mente han jeg var den eneste som hadde noen forutsetning for å kunne klare dette. Ved hjelp av en av Ivars venner fikk jeg bragt fru Wagles oppholdssted på det rene og fikk henne anbragt i dekning sammen med sønnen. Hun visste så hvor det hemmelige rom var, og etterhvert fikk jeg rede på det resterende også. Da fikk jeg imidlertid beskjed om at det var konstatert av begge brødrene Wagle samt Karlsen var strøket med under bataljen, d.v.s. Ivar Wagle døde på vei til Akers sykehus.

Brødrene Wagles far ble arrestert første natt Gestapo kom. Ivar Wagles kone og sønn ble eksportert ca. 10 dager etter. Eierinnen av huset på Flaskebekk ble arrestert og sent til Tyskland. Etter 14 dagers forløp ble også brødrene Wagles mor arrestert. Da hun hadde gjettet seg til min forbindelse med sønnene og fått riktigheten av sin formodning bekreftet da jeg senere skulle ha rede på hva Gestapo hadde sagt første gang de var der, fikk jeg ordre om å gå straks hun var arrestert. Ble eksportert 24. juli 1944.

Oslo, 11. januar 1945
Emma Krohg (sign.)

Primus (Knut Haugland)

I begynnelsen av mai måned 1943 ble jeg innkalt til møte i Prinsessen (Prinsessealeen 4). Alle tilstedeværende var selvsagt maskert. Jens Chr. Hauge åpnet møtet med å si: «Når jeg har sammenkalt til dette store og derfor farlige møtet, er det fordi vi må forsøke å finne frem til resultater så hurtig som mulig». Sambandstekniske spørsmål inntok en bred plass på dette møtet, og i egenskap av Milorg.s sambadssjef kom jeg derfor til å stille en rekke spørsmål til Knut Haugland (PRIMUS) som nettopp var kommet til Oslo etter å ha deltatt i aksjonen mot tungtvannet på Vemork. Han var den ene av de to UK-karer som var tilstede. Den andre var Tor Stenersen. På mitt spørsmål om Haugland hadde sin signalplan med seg fra fjellet, svarte han bekræftende, og likeledes svarte han bekræftende på mitt spørsmål om han kunne være oss behjelpelig med å få våre stasjoner på luften. Vi hadde hatt vanskeligheter med dette, og resultatet herav ble at jeg avtalte møte med Haugland allerede dagen etter i sambandsledelsens konferanseleilighet i Cort Adelersgt. 12, leil. 301, hos søstrene Solveig og Asbjørg Strand.

Tilstede på dette møtet var også Bjarne Thorstensen (04). Under møtet ble det ordnet med kontakt mellom Primus og Laffen (Iver Wagle) som hadde vanskeligheter med få kontakt til London. Vi var maskerte som alltid ved den slags møter. Igjen viste det seg hvor viktig det var med masker idet jeg straks ville ha kjent Knut Haugland igjen. Han hadde arbeidet ved min bedrift. Haugland på sin side var fullt klar over min identitet. Han hadde gjenkjent meg for det første på stemmen og på hele min skikkelse for øvrig. Ca. 1 år senere, etter at Tor Stenersen var blitt drept under fluktforsøket fra Akershus, fikk jeg greie på at både Knut Haugland og Tor Stenersen hadde kjent meg igjen, og at de etter møtet hadde snakket om dette og mente at jeg var Milorg.s sjef. Allerede på dette møtet ble Haugland klar over at dette var en feiltakelse, men Tor Stenersen svevet i denne villfarelse helt til sin dødsdag.

Haugland ble med Laffen på stasjonen og tok kontakt med London på sin signalplan. London kjente Hauglands nøkkelrytme og var derfor straks klar over at Laffen var i orden. Laffens forbindelse med London var etter dette upåklagelig.

Dette var oppmuntrende, og vi anmodet derfor London om tillatelse til å beholde Primus inntil videre. Dette ble godtatt, og Haugland (Primus) ble deretter sendt til Kongsberg hvor han fikk stasjonen "Birkelunden" på luften. Derfra reiste han til Notodden hvor han fikk stasjonen "Sneuglen" på luften. I D15 hadde de også vanskeligheter med London-forbindelsen og Haugland tok en snartur til Tønsberg og fikk også denne stasjonen («Chaffinch») på luften.

I løpet av sommeren 1943 fikk Haugland tillatelse til å reise til Hardangervidda hvor han hentet det sendersettet som han hadde benyttet i forbindelse med tungtvannsakksjonen. Han fortalte at han hadde funnet det i en vanddam etter snesmeltingen, og vi forsøkte nu å få liv i det, men uten hell. Vi

arbeidet med dette settet på laboratoriet hos Salve Staubo A/S i flere dager, men ble nødt til å gi det opp. Vi plukket da ut viktige reservedeler, og resten av settet ble deretter kastet ut i Akerselven ved Treschows bro. Det settet han hentet på Kongsberg, lå lagret i en vedstabel. Dette var også en del vannskadet, men ikke verre enn at vi klarte å få liv i det. Dette var av overordentlig stor viktighet da sendere var den største mangelvare i de dage. Så vidt jeg erindrer, reiste Haugland til London over Sverige ved første måneperiode i august måned 1943. Like før reisen til Sverige, hadde vi et maskemøte med Hauge, og Haugland fikk da overlatt en lang liste over deler som han skulle forsøke å skaffe til veie og som var av stor viktighet for produksjonen av senderen OLGA som ble laget her hjemme. Detaljer om denne fabrikkasjon og de vanskeligheter vi hadde, er gjenstand for et spesielt kapittel i denne beretning.

Knut Haugland kom tilbake fra England den 18. november 1943. De dramatiske begivenheter i forbindelse med dette er beskrevet i Lingeboen, s. 358. Det er derfor ikke nødvendig å komme inn på dette her.

Haugland rapporterte til sentralledelsen i Oslo i desember 1945. Det viste seg dessverre at det ikke hadde lyktes ham å få tak i noen av de delene som jeg hadde gitt ham en liste over et par dager før han reiste til London over Sverige, i august 1943. Dette var en bitter skuffelse idet arbeidet med byggingen av OLGA kunne ha vært gjennomført på et par uker hvis vi bare hadde fått de delene som var bestilt. I sin bok, Rapport fra nr. 24, forteller Gunnar Sønsteby at Haugland hadde med seg et uttall små sprengladninger til ødeleggelse av fiendens trådsamband. Disse sprengladningene hadde vi i virkeligheten ikke bruk for i sambandet da våre planer gikk ut på at sprengninger av trådsambandet skulle innskrenkes til et minimum. Det var jo av den største betydning at telefon og telegraf var i brukbar stand etter frigjøringen. Våre planer gikk ut på at vi skulle gjøre telefonsamtaler umulige for fienden ved å fjerne viktige deler fra sentralene. Samtidig sørget vi for tiltak som gikk ut på å få istand et effektivt trådsamband for våre egne styrker. Men dette hadde Knut Haugland ikke blitt underrettet om før han reiste til London. Men man kan gå ut fra at sprengladningene allikevel kom meget godt med til andre formål.

Haugland opprettet nu radiostasjon på loftet på Kvinneklubben og arbeidet for sentralledelsen inntil den 31. mars 1944 da Kvinneklubben ble omringet av tyskere, og flere tyskere kom inn på loftet hvor Haugland arbeidet før han oppdaget dem. Under dramatiske omstendigheter skjøt Haugland seg fri og slapp unna. Dette er beskrevet i Lingeboen på s. 364, annet bind. Det er derfor ikke nødvendig å komme inn på dette her, selv om jeg ville kunne gi mere detaljerte opplysninger om det som fant sted. Men jeg går ut fra Hauglands rapport om begivenhetene fullt ut dekker det som hendte. Det jeg kjenner til om dette, har jeg selvsagt fra ham selv.

Den 17. desember 1943 ble Thor Stenersen arrestert etter en heftig skuddveksling (Lingeboen bind 2, side 264). Jeg kjente den gang ikke til at

Thor Sternersen hadde gjenkjent meg under det store maskemøtet i Prinsessen som fant sted under Hauges ledelse i mai 1943. Dette fikk jeg greie på av Knut Haugland et stykke ut i 1944, og jeg gikk da straks i dekning hos min venn Reidar Kerlor i Sandvika. I sakens anledning hadde jeg et møte med Hauge og Haugland i sambandets konferanseleilighet. Jeg uttrykte min engstelse. Det var klart at jeg nu var faresonen. Jeg mente det sikreste ville være at jeg reiste til Sverige. Dette satte Hauge seg straks imot, og Haugland fortalte da at Sternersen fremdeles trodde at jeg var sjef for Milorg. Det er utrolig hvordan denne misforståelsen kan ha funnet sted, men Haugland fortalte at det var helt sikkert at han svevet i denne villfarelse, og med den karakterfasthet og styrke som Stenersen hadde, mente han at det var forbundet med liten risiko å bli boende hjemme i Norge. Hauge var enig i dette, og jeg ble da boende i dekning hos min venn i Sandvika. Ikke lenge etter ble Stenersen drept under et fluktforsøk som han gjennomførte uten hjelp utenfra. Han gjennomførte forsøket med stor styrke, klarte faktisk å komme helt ut i Kongensgt. Han var tett fulgt av tyske vaktposter som skjøt og kastet håndgranater etter ham. Han ble drept under forsøket.

Jeg kunne nu gå ut av dekning. Dette var en stor lettelse da jeg hadde faste møter og kontakt med ledelsen hos Bjarne Thorstensen i Kirkeveien 62 kl. 9 og kl. 16 hver dag.

Vi var nu kommet så langt med produksjonen av sendersettet OLGA at det var på tide å begynne og tenke på hvordan det indre samband skulle organiseres. I den anledning hadde jeg flere møter med Haugland hvor også operatøren Rolf Lindgaard (Kim) og Bjarne Thorstensen (04) var tilstede. Rolf Lindgaard hadde foreslått at vi skule benytte samme system som anvendes ved kyststasjonenes forbindelse med fiskefartøyene. Dette var et gjennomprøvet system som vi straks ble enige om å benytte. Vi kom også inn på kodesystemer for forbindelsen, men fant ut at vi måtte overlate denne avgjørelse til London. Dette var vårt siste møte i denne sak, og vi skulle til å gå fra hverandre da det begynte å ringe kraftig på døren. Som vanlig var vi alene i leiligheten, og vi kunne selvsagt ikke lukke opp døren. Det fortsatte å ringe ganske kraftig og vedholdende, og vi var ikke i tvil om at det var Gestapo som stod foran døren og ville inn. Haugland og Lindgaard var de eneste som var vepnet. Vi kunne ikke slippe ut gjennom vinduet da dette lå 4 etasjer over gårdsplassen. Jeg ga da ordre til at Haugland skulle gå ut først i den lille entreen, ta av seg masken og gå ut. Hvis det ble skuddveksling skulle vi alle kaste maskene, og det ble da opp til enhver hvordan han ville forsøke å redde seg.

Hvis det var blind alarm, skulle deretter Lindgaard som vi ikke kjente av utseende, gå ut og til slutt skulle så Thorstensen og jeg gå sammen. Vi kjente jo hverandre både av navn og av utseende.

Et par dager etter at Knut Haugland hadde unnsluppet fra Kvinneklinikken på en så dramatisk måte, ble jeg innkalt til møte i en leilighet i nærheten av Frogner plass. Jeg tror det var i Solheimsgt. 1 eller 3, 3. etg. Det var mitt første og siste besøk i denne konferanseleiligheten. Jeg ble vist inn på badet hvor jeg ventet lenge. Men omsider ble jeg kalt inn. Der var en rekke herrer tilstede. Jeg kjente

stemmene, men ikke mennene, og alle var selvsagt maskert. Dette møtet var noe jeg aldri hadde opplevet før. Der ble nemlig servert champagne med noen dråper champagne i hver glass. Jens Chr. Hauge skjenket opp noen dråper i et glass og rakte det til meg. Deretter holdt han en av sine utmerkede taler. Han fortalte at han hadde sendt telegram til London om at Primus hadde sluppet unna Kvinneklinken etter en kraftig skuddveksling mot stor overmakt. Han avslutter sin tale med: «Du har gjort deg fortjent til fedrelandets takk». Det var ord vi alle var enige i. Knut Haugland hadde gjort en stor innsats, og vi var alle glade for at han hadde kommet fra dette siste eventyr med livet i behold. Hauge konkluderte med en skål for Haugland med ønske om hell og lykke på ferden gjennom Sverige og tilbake til London. Det var med en viss munterhet vi forsøkte å drikke av våre glass. Maskene kom jo ikke så lite i veien.

Rapport fra Kim (Rolf Lindgaard) til Bernt (Salve Staubo).

Etter å ha arbeidet i sambandet i D.15 ble jeg innkalt til S.L. i oktober 1943, og deltok til å begynne med i flere konferanser vedrørende sambandstekniske spørsmål under ledelse av sambadssjefen, sivilingeniør Salve Staubo. I januar eller februar 1944 kom den radiotekniske forbindelse innen distriktene på tale. Under en konferanse med Salve Staubo og Knut Haugland (Primus) foreslo jeg at man skulle benytte et system i likhet med det som anvendes ved kyststasjonene for forbindelse med handelsfartøyene, og fremla hvordan jeg mente dette burde tilpasses for det indre samband (D.I.S.).

I løpet av våren og sommeren 1944 hadde jeg en serie møter med sjefen for sambandsavdelingen i S.L., Salve Staubo. Han hadde skaffet til veie en rekke krystaller som egnet seg for denne tjeneste, og etter hans ordre satte jeg opp planene for D.I.S. for de fleste Østlandsdistrikter. Disse oversendte jeg til sambandssjefen, som distribuerte dem sammen med de tilhørende krystaller til de respektive distrikter. Disse planer omfattet både dobbeltsidig radioforbindelse mellom sentralstasjonen og avsnittsstasjonene med «OLGA», som enkeltsidig forbindelse fra sentralstasjonen og avsnittsstasjonene til de opererende enheter som var utstyrt med «LISBET».

Forslaget til organisering av det indre samband ble sendt til London sommeren 1944. Godkjenning forelå på mindre enn 14 dager uten endringer, bortsett fra at FO sløyfet en relestasjon som vi fant det påkrevet å opprette i D 24 på grunn av distriktets store avstander. Dette var klart en feilvurdering basert på at FO ikke kjente forholdene. Men vi fikk grønt lys for at arbeidet med utarbeidelsen av signal-planer for hele det Indre Samband kunne settes i gang straks.

Sentralledelsens telegrammer måtte først og fremst ekspederes, og det ble ofte "sked" på flere timer så det gikk hardt ut over min fritid. Men i løpet av

sommeren utarbeidet jeg komplette signalplaner i et antall av 125. Det ble skrevet på maskin av Harriet Scheie og sendt til London etterhvert som jeg fikk dem ferdige. Jeg var ferdig med dette arbeide i september 1944. Etter at jeg hadde utarbeidet de første signalplaner, ble dette arbeidet nærmest plankekjøring men det var et arbeide som krevet en god del tid. Jeg måtte ta vare på arbeidet på min radiostasjon også, og det måtte gå foran alt annet.

Antakelig i mars 1944 fikk jeg oversendt fra S.L. planen Coppersmith blue, som jeg skulle arbeide etter. Den omfattet foruten vanlig sending, også broadcast. Da jeg var helt alene på stasjonen, ble arbeidet så omfattende at jeg hadde vanskelig for å klare det alene. Jeg ba om assistanse, men dette var på den tid vanskelig å skaffe i en fart. Man løste problemet på den måte at jeg byttet min plan, Coppersmith blue, med den som Ivar Wagle (Laffen) hadde, og som hadde betegnelsen Tricorn red. Denne planen omfattet nemlig bare vanlig radioforbindelse med F.O., således at jeg kunne klare arbeidet alene. Denne ombytning kom siden til å få alvorlige konsekvenser.

Fra ca. 1. april 1944 ble en kar jeg kjente fra D.15, Hans Claussen (Nils) ansatt som vaktmann ved stasjonen Tricorn. Det settet jeg fikk overlatt av S.L. var helt fra begynnelsen i uorden. Jeg sendte det til ettersyn, men man fant ingen feil. For å prøve om det muligens var andre årsaker til at forbindelsen med F.O. (Forsvarets Overkommando, Kingston House i London) var ytterst svak med settet, ble det arrangert således at jeg møtte Laffen i Sandvika etter at kontakt var ordnet. Jeg ble med ham på hans stasjon, hvor vi konstaterte at settet var i ustand. Dette var begynnelsen til en forbindelse som siden ble utvidet, således at såvel Laffen som Primus og jeg hadde forbindelse med hverandre. Denne forbindelse gikk da via de respektive operatørens meldeplasser, så det var iallfall to ledd imellom. En av grunnene til at denne forbindelse ble opprettet oss imellom, var at vi bare hadde et reservesett i fellesskap. De var dette reservesettet jeg benyttet i begynnelsen av 1944. Jeg hadde lånt ut dette reservesettet til Knut Haugland (Primus) som brukte det da han ble omringet av tyskerne på kvinneklinikken i Oslo, hvor han heldigvis klarte å skyte seg fri. Sendersettet ble stående igjen i skorstenen, og merkelig nok fant ikke tyskerne det. Jeg ble stående uten sender og nevnte dette for Per Mørland (Sverre). Han var meget betenkt, men sa ikke noe, men et par dager senere ringte han til meg i min dekkleilighet i Kirkeveien 69. Etter avtale traff jeg ham på Vestkanttorget, og jeg var både forbauset og glad da han ga meg kufferten med Lilleberit, mitt eget reservesett som tyskerne hadde vært så hensynsfulle å glemme i skorstenen da Primus ble omringet.

Han hadde ganske enkelt funnet frem til skorstenen hvor Primus hadde arbeidet, og hentet settet. Dette var dristig og godt gjort. Jeg brukte dette settet til jeg fikk mitt tilbake fra reparasjon. Reservesettet sendte jeg deretter til Laffen som reserve for ham.

I lengere tid gikk alt upåklagelig, men den 3. juli 1944 kom senderen i ustand igjen, og jeg sendte da et brev via min meldeplass Sonja Løchen (Petra)

som overbragte det til Laffen via hans meldeplass. Jeg møtte Laffen om morgenen den 4. juli 1944 og fikk utlevert reservesettet. Samme dag ble Laffen og hans kamerater omringet ved stasjonen på Flaskebekk. Alle tre ble drept. Laffen hadde brevet fra meg om reservesettet i lommen, og dette var en sak som jeg fikk vanskeligheter med etter at mine kamerater og jeg var blitt arrestert. Da jeg overtok tricorn fra Laffen, hadde han arbeidet etter denne plan i lang tid. Selv hadde jeg en mengde telegrammer til hvert eneste sked, så disse ofte varte opp til 4-5 timer. Det var derfor ikke til å unngå at tyskerne til slutt fikk fullt kjennskap til Tricornplanen. Tyskerne kunne derfor søke stasjonen med sine peileapparater under hvert eneste sked, og de forsøkte å forstyrre sendingen. Jeg merket forstyrrelsene, men jeg var ikke klar over at det var tyskerne som var årsak til disse. Jeg anmodet om å få en ny plan, og fikk beskjed om at jeg skulle telegrafere til England, og bestille en ny plan selv. Denne fikk jeg imidlertid aldri, men kort tid etter fikk jeg en ny plan av S.L. Til tross for at jeg fikk god forbindelse første gang på de usedvanlig høye frekvenser i denne plan, ble forbindelsen senere meget dårlig, og for å få ekspedert telegrammene gikk jeg igjen over til den farlige Tricornplanen. På grunn av forstyrrelser på stasjon Crossebill, klarte denne ikke å få ekspedert sine telegammer, og for å få dem avgårde uten forsinkelser, kodet Crossbill telegrammer etter sin kode og oversendte disse ferdig kodet til meg, som ekspederte dem over min stasjon. Jeg sendte et ekstratelegram, hvori jeg gjorde oppmerksom på at disse telegrammer skulle dechiffreres etter Crossbills kode. Dette var selvsagt en ganske kraftig ekstrabelastning på stasjonen, og skeddene såvel som ekstra skeddene var gjennomsnittlig på 3-4 timer. Dette gjorde det lettere for tyskerne å peile stasjonen.

Jeg arbeidet til å begynne med fra en hytte i Østmarka, men denne forlot jeg nokså snart av forsiktighetshensyn på grunn av at tyskerne antakelig ved en tilfeldighet, kom i nærheten og fant den. Deretter flyttet jeg til Rykkinn ved Solfjellstua i nærheten av Bryn kirke. Den første påminnelse om at tyskerne var etter meg, var at en Storch kom over stasjonen. Dette var ganske opplagt, og jeg lurte da Storchen på vanlig måte, således at de neppe skjønnte hvor stasjonen lå, og jeg ble der fremover i ytterligere 3 måneder. Etter ulykken med Laffen ble jeg pålagt av S.L. å være forsiktig, og fikk ordre om å flytte stasjonen. Jeg flyttet til en adresse i Oslo, men forbindelsen var elendig. Jeg kunne overhode ikke høre home station. Dette sked var om formiddagen. Jeg håpet at home station kunne høre meg, og bestilte ekstra-sked til samme dags ettermiddag. Det viste seg at min antakelse holdt stikk, og at de hadde hørt meg. Jeg flyttet så senere samme dag akkumulatoren og det øvrige utstyr tilbake til Rykkinn.

Da jeg kom frem dit, viste det seg at tyskerne hadde vært der om formiddagen mens jeg sendte fra Oslo, og de hadde rasert og ødelagt noe kolossalt i og omkring hytta. Vi hadde altså hatt kjempeflaks da vi flyttet stasjonen med alt utstyr til Oslo denne ene gangen. Imidlertid hadde jeg en rekke telegrammer som jeg mente var av stor betydning å få avgårde, og vaktmannen, Nils, og jeg satte i gang med å rydde opp, fikse opp antenne o.s.v. og fikk sendt avgårde de telegrammer vi hadde. Etter at vi var ferdige med arbeidet, pakket vi sammen

sakene og dro til bygds. Da vi kom til det sted hvor vi hadde gjemt syklene, fikk vi høre at ca. 150 tyskere hadde vært der om formiddagen og kringsatt hele området. Dette var 1. august 1944. Stasjonen ble deretter flyttet til Heggedal, og fra dette sted arbeidet vi i ca. 3 uker. Under tyskernes peiling etter stasjoner i området kom de til slutt så nær innpå stasjonen at jeg kunne merke at peileapparatene tok effekten fra senderen. Det viste seg siden, etter at jeg ble arrestert, at det hadde vært 8 mann rundt hytta den gangen. Tyskerne var mindre enn 100 meter fra hytta, men de mente de var for få til å gå til angrep og sendte en mann for å hente forsterkninger. Jeg ante altså uråd og pakket derfor sammen. Jeg tok senderen og alt utstyr unntatt akkumulatoren, og vi trakk oss tilbake. Det blåste kraftig, mørkt var det som i en sekk, og regnet pøste ned. Dagen etter da vi var vel unna, kom det opp vel 100 mann som kringsatte hytta og gikk til angrep. Jeg flyttet nå stasjonen til Røa. Jeg sendte fra en leilighet som tilhørte kontosjef frk. Syvertsen. Forbindelsen var svak. Jeg ble derfor på stedet bare ca. 1 uke. Jeg flyttet så til Drammensveien 103 b, hvor jeg arbeidet fra en leilighet tilhørende fru Scott-Hansen. Dette var kanskje litt dristig, for i Drammensveien 105 hadde S.S hovedkvarter på det tidspunkt. Her var forbindelsen bedre, så jeg holdt til der i 3 uker. Jeg flyttet da til et hus i nærheten av Radiumhospitalet. Dette hus tilhørte en pelsvarehandler i Oslo. Han drev annet illegalt arbeide, og følte at han ikke selv var helt sikker. Etter noen få dagers arbeid på dette sted, sørget han derfor for kontakt på Radiumhospitalet. Jeg flyttet da straks dit med alt utstyret, hvor jeg holdt det gående til katastrofen kom. Da jeg flyttet over til Radiumhospitalet, fikk jeg med meg en ny mann, Ivar Tønnesen (Lullen), slik at vi var 3 mann på stasjonen.

Den dag katastrofen kom, skulle jeg egentlig ha flyttet stasjonen til et sted ute på Ljan, men på grunn av at jeg ennå ikke hadde fått rigget opp antenne der, måtte jeg bruke Radiumhospitalet som sendersted ennå en gang. Dette var uflaks, for da kom tyskerne og stasjonen ble tatt den 13. oktober 1944.

Jeg hadde en del å gjøre i byen den dagen og kom først opp en stund etter de andre. Det var meningen at jeg skulle til England og at Tønnesen skulle overta etter meg. Da han ennå ikke hadde forsøkt å få forbindelse selv, rigget han opp senderen mens jeg var borte og forsøkte å få forbindelse. Jeg kom umiddelbart etter inn og Tønnesen sier da: «Jeg får ikke stemmet inn stasjonen, det må være en feil et sted». Jeg så at senderen sto skakt således at amperemeteret ikke kunne slå ut. Jeg overtok og sendte det vanlige kallesignalet. Så kommer plutselig det riktige svarsignalet inn på senderen, men med en helt annen rytme enn den jeg var vant til, så jeg var straks klar over at dette var uvedkommende. Styrken var så kraftig at jeg var på det rene med at også av den grunn måtte det være noe muggent. Nils kikket ut av vinduet og så at vi var omringet av tyskere på alle kanter. Skedet var etter planen normalt 12.45, men på grunn av forsinkelsene sendte jeg første kallerop først kl. 12.48, altså 3 minutter for sent, og etter at arrestasjonen hadde funnet sted sa Fehmer: "Hvorfor kom De 3 minutter for sent i dag?" Dette er et bevis på at Fehmer faktisk hadde Tricornplanen. Fehmer hadde for øvrig omringet bygningen med 250 mann, og det var ytterst små sjanser for at vi kunne slippe

unna. Imidlertid var det på nære nippet at det likevel skulle gått bra, som følgende vil vise.

Det første jeg gjorde var ødelegge senderen. Så løp jeg ned trappen, men da jeg kom ned, viste det seg at tyskerne var på døren og ville inn. Jeg skjønnte at det ikke var mulig å komme ut den veien, og jeg løp tilbake igjen. Da jeg kom opp i heisesjakten hvor vi holdt til, hadde de to karene funnet en luftekanal hvor de krabbet inn. Jeg hjalp Lullen og Nils med å krabbe inn gjennom åpningen til luftekanalene og krabbet deretter selv gjennom. Åpningen til luftekanalene var over hodehøyde, og det var med nød og neppe at jeg klarte det. Kanalen skrånet nedover, hvilket på den ene side hjalp oss til ikke å bli truffet da tyskerne skjøt inn i kanalen med maskinpistoler, men som igjen medførte at vi ikke ble oppdaget. Etter at tyskerne hadde skutt inn i åpningen, ble det gitt ordre til retrett, men en av tyskerne banket bort i veggen på det sted hvor jeg lå og merket da at det lød hult, hvorpå de skrek opp om spett og hakke. Etter en stunds forløp begynte de å slå hull på veggen, og det var ikke mer en så vidt at jeg unngikk å få spettet i meg, da det etter en kort tids forløp gikk hull i veggen. Tyskerne fikk deretter drevet meg og Ivar Tønnesen (Lullen) ut med tåregass, men Hans Olausen (Nils), som lå innerst, fikk de ikke se, og da tyskerne spurte oss om vi var flere, nektet vi. Men uheldigvis hadde han hengt av seg jakken, og da de ikke fant noen Eiermann til denne, gikk de mer nøyaktig til verks denne gangen og fant ham da også.

Under fengselsoppholdet ble jeg forhørt i alt 42 ganger av Fehmer og hans folk. De spurte meg flere ganger hva jeg kjente til i forbindelse med det indre samband. Jeg svarte at i min utsatte stilling som radiotelegrafist måtte det være klart at jeg ikke kunne ha noe med det indre samband å gjøre. Dette slo han seg tilsynelatende til ro med, men han kom ved flere anledninger tilbake til dette spørsmål, men han fikk alltid det samme svar.

Ved ett forhør ble jeg utsatt for tortur. Dette foregikk i kjelleren på Akershus i en celle som var bygget opp av jernstenger som et løvebur. Dette fant sted den 13. desember 1944. Jeg antar dette pinlige forhør varte i ca. 2 ½ time. Jeg mistet bevisstheten 5 ganger på grunn av smertene. Det var faktisk en lettelse når den ene av torturistene i raseri tok kvelertak på meg og klemte til så jeg ikke kunne puste. Blodet suste i ørene og stemmen ble svakere og svakere for til sist å dø ut når jeg mistet bevisstheten. Denne torturisten het Finck.

Torturredskapet som ble benyttet, var to stykker benklemmer som ble festet rundt det tykkeste på leggene hvoretter den ble skrudd sammen til diameteren på åpningen i klemmen ikke var stort større enn leggbenets tykkelse. Muskler, sener og blodkar var presset sammen til nesten ingen ting. Når jeg tilslutt mistet bevisstheten, ble klemmene fjernet og benene masert til blodsirkulasjonen begynte å komme i gang igjen. Dette var nesten like vondt når blodet skulle presses gjennom de flattrykte årer.

Når blodsirkulasjonen var kommet i gang igjen, satte de på klemmene og operasjonen ble gjentatt. Den andre torturisten het Bayer. Han la hele sin tyngde (ca. 90 kg.) på klemmen og trykket med en viss rytme for å få det ekstra

smertefullt. Temperaturen var godt under 0 for det var kaldt ute. Det var ikke noe glass foran vinduet, bare gitter. Jeg hadde bare bukse og skjorte på men til tross for denne dårlige påkledning rant svette ned i øynene så jeg hadde vanskelig for å se. Jeg satt med hendene lenket bak ryggen, så det var ytterst ubehagelig å ha svetten rendene ned i øyene. Etter å ha fått denne behandling fem ganger, forlangte de at jeg skulle reise meg og gå. Men benene var lammet fra knærne og ned, så benene sviktet og jeg stupte i gulvet uten å kunne ta imot med armene som var bakbundet. De låste da opp håndjernene så jeg kunne krype på armer og knær tilbake til cellen.

De følgende dager var fryktelig pinefulle. Leggene svulmet opp som fotballer så jeg ikke kunne få på meg strømper og sko. Det var smerter så uhyggelige at jeg håper at intet levende vesen må oppleve noe liknende, ja ikke den verste fiende.

De to Gestapistene som torturerte meg var, som nevnt Bayer og Finck. De hadde ikke fått noe ut av meg, og de lovet at de neste gang skulle komme tilbake med verre saker. Heldigvis kom disse truslene aldri til utførelse

Fehmer var skråsikker på at der jeg satt vel forvart i tårnet på Akershus, hadde jeg ingen mulighet for å sette meg i forbindelse med utenverdenen. Det må være grunnen til at han viste meg noen telegrammer i code som han ville jeg skulle hjelpe ham med å løse. Men jeg fremholdt at det var umulig å løse koden uten alle hjelpemidler. Men jeg bet merke i datoen 13. september 1944. Han fortalte også at de skulle foreta en rassa på Hamar for å finne en radiostasjon som de tydeligvis hadde peilet inn.

Jeg anså disse opplysninger så viktige at jeg tok risken på å benytte en av de polske fangevokterne som jeg hadde hørt hadde norske venner, til å formidle ut av fengslet den beskjed som følger ordrett:

"Kjære venn. Kan du få sendt ut et par beskjeder, så ville det være meget. Bra. Først og fremst følgende "telegram" til sentralledelsen (S.L.) i Oslo: "Til S.L. fra Kim. –Telegram sendt over meg pr. 15. september er i tyskerne hender. Undersøk innholdet. Det kan være av viktighet. Tyskerne har fått nye peileapparater. Guttene bør ikke oppholde seg mer enn 10-12 dager på hvert sted (max. 10-12 d.). Alle leiligheter unntatt "paleet" og "Svarten" er i orden. –Jeg har ikke vært under oppsikt som dere skrev til "Ludvig", men grunnen til uhellet er fatalt, dessverre. D.I.S. har ikke vært på tale. Hvordan er det med de to som ble sendt til D.25? Tror de er under oppsikt. Hvis de ikke er arrestert, så ta forholdsregler. Hilsen til alle fra Kim "

Denne beskjed ble mottatt av SL som straks tok alle forholdsregler. Telegrammene som var sendt den 13. desember 1944 ble dechiffret. De inneholdt 2 dekkleiligheter i Ålesund hvor eierne var nevnt ved navn og adresse. Det er tvilsomt om tyskerne klarte å tyde koden, men jeg sendte beskjeden ut for å være

sikker. Det viste seg altså å være av stor betydning. Jeg skrev telegrammet på dopapir, og jeg fikk originalen tilbake av SL etter frigjøringen.

Gestapo gikk virkelig til aksjon på Hamar, men da var de to telegrafistene alt i Sverige. De var blitt varslet i tide.

Jeg hadde gjort meg fortrolig med tanken på at jeg neppe hadde sjanse til å komme levende ut av fengslet. Den 9. februar 1945 om morgenen ble dødsdommene over 19 unge gutter eksekvert, og jeg tenkte mitt verste. Jeg kunne jo telle skuddsalvene fra cellen. Neste dag, den 10. februar, tellet jeg 15 skuddsalver. Den 11. februar var på en søndag og tyskerne skjøt aldri noen søndag, så jeg var spent på hva mandagen ville bringe. Det hendte intet før om kvelden. Da ble jeg hentet sammen med 5 andre, deriblant Lullen og Nils. Vi ble sittende å vente hele natten til tirsdag morgen den 13. februar. Da kom en del tyskere inn, deriblant Finck, som den gang var nestkommanderende for Gestapo under Fehmer.

Han kom bort til meg og fortalte at jeg ikke skulle skytes. Da jeg spurte hvorfor, svarte han, og jeg bruker hans egne ord: "De er en for stor kjeltring til at vi tyskere finner å ville spandere skudd på Dem. Det ville være en for stor ære for en mann som Dem å bli skutt. De vil i stedet bli hengt."

Jeg spurte om de andre ville bli skutt den dagen, men han svarte at de ville bli tatt ved en annen anledning. Til alt hell ble ingen av dem skutt senere. Det var med andre ord omgjøringen av min dødsdom til hengning som samtidig reddet de andre 5. Det hadde vært utholdelig om de andre var blitt skutt den morgenen, mens jeg skulle klare meg bare fordi tyskerne ikke hengte noen i Norge. Det skulle være foretatt i Tyskland, og transportene av fanger dit var sjeldne så sent under krigen.

Ludvig, også kalt Lullen, var dekknavn for Ivar Tønnesen som var min 2. telegrafist på stasjonen Kim. Nils var dekknavn for Hans Olaussen som var vaktmann på Kim.

Rolf Lindgaard (sign.)

Tillegg til rapport fra Kim (Rolf Lindgaard) til Bent (Salve Staubo).

Som tidligere nevnt hadde jeg en meget god hjelp av Harriet Scheie (Peggy) som maskinskrev alle de planer jeg laget vedrørende det indre radiosamband.

En dag, det var for øvrig 27.1.44 om ettermiddagen, var jeg oppe hos henne i Fagerborggaten og leverte konsepter til skrivning. Hun var meget ivrig etter å vise

meg gjenpart av et brev hun samme dag hadde skrevet på kontoret og som hun trodde kunne ha interesse for meg. (Peggy var ansatt ved NORSK HYDRO's Oslokontor). Ved gjennomlesning av brevet viste det seg å inneholde opplysninger om at tyskerne den 3.2.44 aktet å sende restene av tungtvannsproduksjonen fra Vemork til Tyskland, for der å la den gjennomgå de siste prosesser. Tyskerne aktet ved hjelp av tungtvannet å fremstille vannstoffbomben. Forsendelsen skulle foregå med jernbane fra Vemork til Mel og videre med jernbane til Tyskland.

Tungvannet skulle ifølge brevet være emballert som 23 bensinfat. Jeg tok med gjenparten av brevet og fikk kontakt med Gunnar Sønsteby (24) via Nina Øen Smestad, og 24 og jeg møttes senere samme dag. Han ble meget interessert i saken, men sa med det samme at det ikke var mulig å klare denne jobben fra Oslo p.g.a. den knappe tiden (ca. 6 dager). Vi satte opp et telegram til UK og la frem saken, og de vanskeligheter det førte med seg å kunne greie denne aksjon fra Oslo. Vi antydte videre at dette måtte være en jobb for Knut Haukeli, som på dette tidspunkt fremdeles befant seg på Hardangervidda. Jeg sendte telegrammet dagen etter, den 28.1.44, og som vi vet i dag ble jobben utført 3.2.44, og Tinnsjøfergen, sammen med restene av tungtvannsproduksjonen fra Vemork, gikk til bunns i Tinnsjøen. Med dette forsvant nok også tyskernes håp om å skaffe seg atombomben, og deres mulighet til å vinne den 2. verdenskrig ble her ytterligere svekket.

Sign. Rolf Lindgaard

Bemerkninger til:

Rapport fra Kim (Rolf Lindgaard) til Bernt (Salve Staubo).

Til Rolf Lindgaards rapport vil jeg gi følgende supplerende opplysninger: Så lenge våre radiostasjoner utelukkende hadde som oppgave å formidle forbindelsen til Forsvarets Overkommando i London, var begrepet "PLAN" entydig. I forenklet for kan man si at planen, som telegrafisten arbeidet etter, var en timeplan som strakk seg over alle døgnets 24 timer med oppgave når "SKED" (Sending) skulle finne sted, anrop og på hvilefrekvenser. Men da planene skulle settes opp for det indre samband, måtte vi ta i bruk en ny betegnelse som vi kan kalle "Organisasjonsplanen". Som nevnt i første avsnittet i Rolf Lingaards rapport valgte vi etter hans forslag å benytte det samme system som anvendes av våre kyststasjoner for forbindelse med handelsfartøyene. Rolf Lindgaard var utdannet som telegrafist ved Sjømannsskolen i Tønsberg. Han hadde radiosertifikat av første klasse og hadde seilt flere år som telegrafist i handelsmarinen. Han var den eneste fagtelegrafist i Sentralledelsen. Som nevnt i annet avsnitt i Lindgaards rapport, hadde han og jeg en rekke møter våren og forsommeren 1944. Jeg hadde fått sendt inn en god del krystaller som opprinnelig tilhørte signalplaner som var utbrukt. Jeg fikk disse hovedsakelig fra distriktene, men jeg fikk også tak i noen på

annen måte. Vi hadde ikke flere krystaller enn akkurat de vi trengte, og det skaffet oss derfor et betydelig hodebry å få dem fordelt slik at vi unngikk kollisjon mellom senderne i de forskjellige distrikter.

Det var ulidelig varmt de dagene vi arbeidet med dette, og maskene som dekket hele ansiktet, gjorde det ikke bedre. Svette silte og gjorde masken bløt og vemmelig. Dekkleiligheten hadde to rom. Vi satte oss derfor uten maske på hver side av en dør som sto på gløtt, og da ble jo arbeidet betydelig behageligere. Som vanlig var vi alene i sambandets konferanseleilighet. Signalplaner ble utarbeidet for distriktene av Rolf Lindgaard. Han fikk dem maskinskrevet av Harriet Scheie. Jeg sendte dem derefter til SL hvor de ble mikrofotografert og sendt til London. På mindre enn 14 dager fikk vi beskjed fra FO at våre signalplaner for det indre samband var godkjent, men relestasjonen som vi hadde opprettet i D 24 på grunn av de store avstander, var sløffet. Jeg innkalte distriktenes sambandssjefer og utleverte signalplanene med krystaller. De fikk instruksjon om bruken og om organisasjonsplanen. Senere kom nye planer med krystaller og silkeduk fra London, som blev levert til sambandssjefene med en siste og endelig instruks.

Organisasjonsplanen for forbindelse mellom distriktskommandoen og avsnittskommandoene fulgte i grunnen av seg selv og medførte ikke noe særlig arbeid. Det samme gjaldt enveisforbindelsen mellom distriktskommandoen og avsnittskommandoene til de opererende enheter. Utarbeidelsen av signalplanene var et tidkrevende arbeide, men Lindgaard klarte å utarbeide signalplaner for alle 71 stykker Olga og dessuten 55 signalplaner for enveisforbindelsen med Lisbeth på 5 –6 uker. Samtidig skjøttet han arbeidet på sin stasjon. Dyktig arbeide.

Ved årsskiftet 1944/-45 var MIL.ORG-sjefen Jens Chr. Hauge en tur i London. Da han kom tilbake, fortalte ham om systemet med basene. Organisasjonsplanene for forbindelsen mellom basene og de omkringliggende distrikter medførte ingen vanskeligheter, men det hadde intet med dette å gjøre. Basene fikk sine signalplaner med krystaller og tilhørende silkeduker direkte fra Forsvarets Overkommando i slipp.

Høsten 1944 fikk vi oversendt nye signalplaner for Østlandsdistriktene, som skulle avløse de signalplaner Rolf Lindgaard hadde utarbeidet basert på de krystaller vi hadde for hånden og som var godkjent av FO. Med hver signalplan fulgte silkeduk for koding og dechiffrering av telegrammene. Distriktenes sambandssjefer ble igjen innkalt til konferanse med meg for fornyet og endelig instruksjon om hvordan det indre samband var organisert og skulle funksjonere under aksjon. Det var allerede tidligere gitt instruks om at materiellet for det indre samband ikke skulle benyttes i ventetiden unntatt i nødtilfelle. Dette ble strengt overholdt, men organisasjonsplanen og senderne ble prøvet av distriktene under manøver. Det ble konstatert at alt virket meget tilfredsstillende.

Rolf Lindgaard hadde vært i Sambandets konferanseleilighet i Cort Adelersgt. 12, leilighet 301, en rekke ganger. Etter at han og hans medarbeidere på

stasjonen KIM var blitt arrestert den 13/10-1944, ble vi derfor nødt til å sende leilighetens innehavere, søstrene Solveig og Asbjørg Strand, til Sverige. Med den arbeidsmengde som påhvilde sambandsledelsen i forbindelse med instruksjon av telegrafister som skulle tjenestegjøre i distriktene, samtaler med distriktenes sambandssjefer o.s.v. var det absolutt påkrevet at sambandet hadde sin egen konferanseleilighet. Dette viste seg å være vanskelig å løse og 1 måneds tid etter, eller vel det, hadde jeg store vanskeligheter å kjempe med av den grunn. Gjennom illegale kontakter besørget Ole Borge en rekke rekvisisjoner på blomsterforretninger som var stengt etter forordning av myndighetene. Jeg satte min kontorsjef Magnus Granrud til å besøke disse, men han klarte ikke å løse oppgaven. Da ble spørsmålet løst ved at fru Gunhild Meinich skaffet kontakt til frk. Hanna Sommerfeldt som stillet sin leilighet i Neuberggt. 6 til sambandets rådighet. Den holdt til frigjøringen.

Stasjon (Helmer Nygaard) Erling.

Nygaard deltok i et instruksjonskurs for operatører på Lifjell i mars 1942. Han begynte derefter sitt arbeide som telegrafist for D 16. Han unnkom med nød og neppe razziaen i D 16 den 24/11-1943, og han ble da sendt til Sverige. Han dekknavn var den gang Ragnvald. Hans videre virksomhet dekkes av hans rapport datert Vestfossen 17/2-1948.

Rapport fra Helmer Nygaard. (ERLING).

For å forstå rapporten, er det av betydning og å vite hvem de forskjellige dekknavn står for:

AUGUST	Ole Borge (høyesterettsadvokat)
LORANG	Knut Blom (høyesterettsdommer)
RAGNVALD	Helmer Nygaard
ERLING	Helmer Nygaard
ARNE	Helmer Nygaard
KIM	Rolf Lindgaard
LUDVIG	Ivar Tønnesen
STEIN	Knut Lier Hansen
KJELL	Arne Tuft
ROGER	Reidar Simonsen
OSCAR	Olav Heggland
PER	Erik Slagteren
ENGELEN	Normann Grabielsen
BERNT	Salve Staubo

VESTFOSSEN,17.2.1948

Rapport fra Helmer Nygaard, forts.

Herr Salve Staubo,
OSLO.

I anledning dit brev av 15. f.m. er jeg redd for jeg ikke har så mye å fortelle som du kan bruke til en historisk oversikt. Først hjertelig takk for nyttårshilsenen, samtidig som jeg ønsker deg hell og lykke i året som kommer.

Da saken gjelder sambandsledelsens virksomhet, begynner jeg med da jeg etter 6 mdrs. instruktørvirksomhet i Sverige, kom til Oslo i august 1944. Jeg meldte meg da for advokat Borch, hos hvem jeg også bodde de første dagene inntil kontakten med S.L. var i orden. Som en kuriositet kan nevnes at jeg disse dagene ble oppvartet av en pike som senere ble dømt til 12 år p.g.a. angivervirksomhet. Jeg fikk nå forbindelse med AUGUST og LORANG og kom sammen med KIM. Denne skulle sette meg inn i det nye kodesystemet som man hadde tatt i bruk etter at jeg forlot landet. Mitt dekknavn i denne tid var RAGNVALD, det samme jeg hadde før jeg reiste til Sverige. Da jeg ikke likte måten KIM arbeidet på (han sendte bare fra tettbebyggelsen i Oslo), spurte jeg om å bli overført til et av distriktene. Dette gikk i orden, og jeg var så å si reisklar da KIM og LUDVIG ble tatt på Radiumhospitalet. Jeg fikk nå ordre om å bli i Oslo. I mellomtiden hadde jeg vært ved stasjonen til Einar og en ung gutt til som jeg i farten ikke husker hva vi kalte. Denne stasjonen lå oppe i Sørkedalen og STEIN (Knut Lier Hansen) var vaktmann. Det hadde ikke gått så bra for dem som ønskelig, men etter hvert som de fikk mer rutine gikk det OK, og jeg hadde ikke noe der å gjøre. Etter at det hadde gått galt for KIM, fikk jeg med meg en operatør ROGER og en vaktmann KJELL (Arne Tuft) og begynte ute ved Kolbotn. Mitt dekknavn var nå Erling. Her

holdt vi til bortimot juletider. Vi sendte fra telt og fra en torvhytte vi hadde funnet. Så flyttet vi til Ski, men her holdt det på å gå galt for oss like etter at vi gikk av toget. Vi berget oss dog inn til byen igjen. Kjell hadde nå fått bronkitt og måtte reise til Sverige. ROGER og jeg fortsatte virksomheten etter nyttår 1945 fra en hytte ved Billingstad med OSCAR (Olav Hegland) som ny vaktmann. Her holdt vi til ca.1 mnd. Imidlertid fikk ROGER også bronkitt som gikk over til pleurit, og han måtte ta en tur til Sverige. Det kan nevnes at han kom tilbake før krigen var slutt, men ble arrestert hos adv. Borch og satt på Grini tilslutt. Vi flyttet nå stasjonen til Sinober i Lillomarka og i stedet for ROGER kom Anders Feyling fra Kringkastinga med som operatør. Herfra drev vi så en tid, flyttet så tilbake igjen til Billingstad og etter en tid her atter tilbake til hytta ved Sinober. I mellomtiden var OSCAR reist til Sverige, og vi fikk STEIN som vaktmann. Ikke lenge etter gikk det galt med stasjonen i Sørkedalen. EINAR ble mishandlet og arrestert, og vaktmann PER (Erik Slagteren) drept. STEIN og jeg reiste nå øverst i Lommedalen for å opprette ny stasjon, mens Feyling skulle fortsette ved Sinober. Som vaktmenn fikk han 2 gutter fra Lillestrøm som var helt uerfarne. Bare et par dager etter at vi var reist, gikk det galt for dem og de ble alle arrestert. Feilen som ble begått her, var at det ble sendt altfor lenge fra samme hytte og at det ble benyttet helt uerfarne karer som vaktmenn. Nå fikk ikke STEIN og jeg lov til å nytte hytta i Lommedalen lenger, da en var redd Feyling skulle ha noen peiling på hvor vi var dratt. Dette skjedde like før påske. Fra nå av fikk ENGELEN STEIN til vaktmann, og jeg fikk 3 andre gutter fra Lillestrømkanten som erstatning. Vi var ute ved Kolbotn en tur for å prøve der, men da vi fikk besøk av noen mistenkelige karer, flyttet vi straks til Østmarka. Herfra sendte vi da uten trouble til krigen var slutt. Vi innrettet oss da slik at vi bodde i ett telt og sendte fra et annet og flyttet noen km. etter en 4-5 dagers sending. Etter at Feyling var arrestert, hadde jeg igjen skiftet dekknavn og het nå ARNE.

Vi hadde en masse å gjøre de siste månedene. Skjønt det lettet oss betydelig at det ble ordnet slik at en mann inne i byen tok imot all inngående korrespondanse over kringkastingen, måtte vi forlange ekstraskeds 2 og 3 ganger om dagen. Vi skulle nemlig av sikkerhetshensyn ikke holde på lenger enn en time av gangen.

Ja nå håper jeg Bernt at du klarer å plukke ut det vesentlige i dette virvaret og at du kan få noen nytte av det.

Hjertelig hilsen

HELMER NYGAARD

Jeg fikk kontakt med Helmer Nygaard tidlig på våren 1945, og jeg hadde regelmessige møter med ham hver uke til frigjøringen. Korrespondansen over Broadcast som han nevner i rapporten ble tatt opp på laboratoriet på min bedrift Salve Staubo A/S (Høvding Radiofabrikk). Arne Hannevold var laboratoriesjef ved bedriften den gang. Det var ingen andre enn han og jeg som hadde adgang til laboratoriet. Vi løste nu oppgaven på den måte at vi rigget opp en normal mottager med hodetelefon og tok inn de umodulerte signaler fra London ved at vi koplet en målesender til mottageren. Hannevold var en rutinert radioamatør, og selv om han hadde en del vanskeligheter til å begynne med, fikk han fullt forståelige resultater selv fra første dag. Denne mottakingen over Broadcast var fullstendig uten risiko da tyskerne ikke kunne peile inn mottakingen. Det fantes en WC til laboratoriet og i tilfelle razzia var det en bagatell for Hannevold å kople fra målesenderen mens jeg kunne låse meg inn på WC, brenne telegrammene, kaste asken i WC og trekke i snoren. De mottatte telegrammer kom selvsagt i kode, og Hannevold leverte dem omgående skjult i en lommebok med hemmelige rom til en kurer fra kodekontoret under nåværende professor Einar Høyland (professor Høland døde for et par år siden). Denne sendingen av telegrammer fra London over Broadcast begynte våren 1945 og gikk knirkefritt til frigjøringen.

Stasjon ENGELEN (Normann Gabrielsen).

Normann Gabrielsen fra kompani Linge kom til Oslo på forsommeren 1944. Han arbeidet som telegrafist for SL. Det var av største betydning at vi hadde han på plass her i Oslo da radiosambandet på London fikk et kraftig tilbakeslag 4. juli 1944 da stasjon LAFFEN ble omringet av tyskerne, og alle tre mann som betjente stasjonen ble drept. I september samme år mistet vi som nevnt tidligere stasjonen KIM. 1 februar 1945 peilet tyskerne inn en tredje SL-stasjon hvor en mann, Erik Slagteren, ble drept. Det er klart at under disse omstendigheter ble det trukket sterke vekslere på ENGELEN. Jeg fikk imidlertid ikke noe særlig med ham å gjøre før sent på høsten 1944 da vi forsøkte å opprette 10 stasjoner i tettbebyggelsen i Oslo. Jeg hadde flere folk som hjalp til med å skaffe leilighetene, men når ENGELEN og jeg inspisererte dem og man fikk greie på at vi skulle bruke dem til plassering av sendere, ble de vettskremte og turde ikke. Jeg må jo innrømme at det var farlig, men det var skuffende at ingen turde hjelpe oss, selv så sent i krigen da de allierte styrker gikk frem seirende på alle fronter.

Det var hensikten at ENGELEN skulle alternere mellom de forskjellige adresser. På denne måten ville det bli nesten umulig for tyskerne og peile inn stasjonen. Vi ble imidlertid nødt til å gi opp planen da vi bare fant en eneste som var villig til å hjelpe oss. Det var Ellen Throndsen, Kirkev. 104.

I januar 1944 begynte vi å sende ut OLGA til distriktene som baserte det indre samband på denne senderen. På nyåret fikk jeg betydelig mer med ENGELEN å gjøre, og forbindelsen med ham ble så viktig at jeg fikk enveisforbindelse til ham. Jeg fikk kjennskap til hans telefonnummer, men ikke til

adressen. Under en av mine konferanser med sambanssjefen i D 11 som hadde dekknavnet SAMUEL (Landstad) fortalte han at distriktet i nærmeste fremtid skulle ha manøver, og han spurte om jeg ville være tilstede.

Jeg sa ham straks at det var helt utelukket at jeg kunne komme personlig, men jeg skulle foreslå at vi sendte en observatør. MIL.ORG-sjefen Jens Chr. Hauge besluttet å sende ENGELEN. ENGELEN reiste til Østfold som observatør under manøveren, og han kom tilbake full av lovord for den ypperlige måte distriktet hadde organisert sambandstjenesten på. Han kunne fortelle at OLGA virket upåklagelig. Jeg hadde regelmessige møter med ENGELEN. Han sendte fra forskjellige steder i nærheten av byen under åpen himmel.

En varm solskinsdag våren 1945 gikk ENGELEN og jeg av bussen til Hønefoss ved Humledal. Vi gikk et stykke på landveien mot Hønefoss og tok så av til høyre og opp i skogen. Vi skulle opp til en liten hytte som tilhørte mine svogere Egil og Bror With (Granat-Larsen). Det var meningen å inspisere hytta og omengen med henblikk på å opprette en radiostasjon der for forbindelse til London. Vi fant hytta vel egnet til formålet, og jeg låste hytta og la nøkken tilbake på skjulestedet hvorefter vi gikk tilbake til Humledal og jeg snakket med folket der.

Jeg trengte et sted hvor vi kunne anbringe et ladeapparat for akkumulatoren, hvor vi kunne opprette et lager av mat, klær, våpen og annet utstyr for betjeningen av stasjonen. I samme forbindelse oppsøkte jeg Nils Lassen, som jeg kjente, på Skøyen Bilcentralers hovedkontor i Oslo. Uten at det ble sagt med rene ord, forsto jeg at de var belastet med lignende arbeid for andre. Et par dager senere fikk jeg da også besøk av min svoger Egil With som fortalte at han var sjef for en "celle" hvor han lå med 40 mann like i nærheten av hytta. Han ba meg holde meg borte fra naboskapet da dette kunne medføre vanskeligheter. Jeg snakket med Hauge om dette og foreslo at vi ordnet det slik at cellens folk kunne beskytte stasjonen. Han var enig i dette, og beskjed ble gitt til D 142 som cellen sorterte under. Vi kom imidlertid ikke til å ta stasjonen i bruk. Ikke lenge etter kom frigjøringen.

En tid etter at Hauge kom tilbake fra London med nyheten om basene, fikk jeg oppgave å forsøke og etablere radioforbindelse mellom SL og basen ELG og med SUNSHINE (professor Leif Tronstad). Jeg ga ENGELEN i oppdrag å utarbeide signalplaner for denne forbindelse basert på de krystaller jeg hadde for hånden. Disse signalplanene ble sendt henholdsvis til ELG og SUNSHINE i god tid, slik at vi var sikker på at man var klar til å ta imot. Dessverre viste det seg umulig å få noen forbindelse verken i den ene eller den annen retning. Signalplanen for SUNSHINE hadde jeg tilfeldigvis ennu i min besittelse etter frigjøringen, og jeg har overlatt denne til Kjellstadli som har skrevet boken om hjemmestyrkene.

Samarbeidet med ENGELLEN fortsatte til frigjøringsdagen. Han var antagelig den første som opptrådte i full norsk uniform tidlig på morgenen den 8. mai 1945.

Stasjon KARI (William Lorang Pallvik).

Pallvik har selv skrevet om sin virksomhet under krigen i "LA - The NRRL Bulletin" under overskriften: "Litt om radiostasjonen Kari i okkupasjonstiden". Jeg henviser til denne artikkel, men vedlegger hermed hans rapport til Historieinstituttet som er mer komplett.

I tillegg til det Pallvik selv beretter vil jeg gi følgende tilleggsopplysninger: Stasjon KARI med Pallvik som sjef arbeidet i nærheten av den store tyske forlegningen på Grefsenåsen. Årsaken til at han unngikk å bli peilet inn, er åpenbart at han til stadighet flyttet stasjonen. Jeg hadde en rekke samtaler med ham i løpet av de vel 2 årene han arbeidet for Sentralledelsen, og jeg var heldigvis istand til å imøtekomme hans ønsker med hensyn til leveranser av forskjellige ting som han trengte til stasjonen. Han på sin side ga oss en rekke ideer av meget stor betydning, f.eks. hvordan man skulle ta vare på senderen når den ikke var i bruk, og hvordan man kunne skjule skisporene som førte til det stedet senderen ble oppbevart mellom hvert skedd. De var også ham som ga ideen til å bruke metallbokser for å forhindre kondensasjon av fuktighet i senderens vitale deler. Dette førte til at jeg fabrikerte et stort antall bokser av zink som settet (senderen) kunne anbringes i ennu mens den var varm etter sendingen. Dette forhindret at senderen måtte tørkes ved en oppvarming og det gjorde det mulig å operere ute til enhver tid av året.

Ved siden av disse ting og mange andre verdifulle erfaringer som han ga oss del i, avtvang hans iherdighet, selvbeherskelse og mot den alle største respekt.

I sin rapport forteller han at han hadde enveisforbindelse til Sverige den første tiden. Han gikk til sin radiostasjon til alle døgnets tider i håp om at hans meldinger kom frem. Dette forholdet vedvarte innpå ett år. Ole Borge reiste til Stockholm, og blant hans andre gjøremål tok han opp radioforbindelsen mellom Sentralledelsen og Stockholm. Det ble ordnet med signalplan for dobbeltsidig radioforbindelse med nye og bedre egnede krystaller. Stasjonens navn ble da forandret til KARI på norsk side og STURE på svensk. Jeg kan erindre at Jens Chr. Hauge spurte meg ved en anledning hva jeg ville gjøre hvis det ble nedlagt forbud mot å sende fra legasjonen i Stockholm. Jeg svarte: "Så viktig som dette er, ville jeg selvfølgelig anbringe stasjonen på loftet og holde det gående så lenge som mulig". Hauge så på meg med et fornøyd smil, men svarte intet. Han var ganske åpenbart fullstendig enig.

En dag fikk Pallvik besøk av Gestapo sin sitt hjem. Han var kjent som en dyktig radioamatør fra fredens dager, og de stilte en rekke spørsmål som han besvarte kaldblodig og rolig. De fleste ville antagelig ha mistet besinnelsen under påkjenningen, men Pallvik trakk den slutning at hvis de virkelig hadde hatt noe på

ham, ville de straks ha gått til arrestasjon. Han utviste nu ennå større forsiktighet enn tidligere, men fortsatte virksomheten som før. De telegrammer Pallvik formidlet begge veier, var av den største betydning, og hundrevis av arrestasjoner ble unngått og mange liv ble reddet p.g.a. hans virksomhet.

Rapport over radiostasjonen "Karis" virksomhet i tiden 13/3-43 til 11/5-45. (Kari – Sture.)

Operatør: "Gustav I" William Pallvik.
Operatør: "Gustav II" S. Jørgensen.
Vaktmann: "Kal" Gunnar Hermansen (fra 1/8-44.)

I februar 1943 ble jeg gjennom en kontakt satt i forbindelse med sambandsledelsen. Etter en del "maskemøter" med ledelsen, hvor vi ble enige om retningslinjer for forbindelsen som skulle opprettes, laget vi (Gustav II og jeg) en sender.

Forbindelsen skulle bare være enveis, da sender av visse grunner ikke kunne oppsettes på motstasjonen. Vi skulle med mellomrom få rapporter om hvordan våre telegrammer kom fram.

Dette med enveisforbindelse var imidlertid en oppgave som syntes håpløs. Vi var til å begynne med nødt til å sende på amatørbandene da vi bare hadde krystaller for disse bølgeband til rådighet.

Det ble satt opp en plan for sending på forskjellige frekvenser, og vi startet sendingen den 13. mars 1943. Allerede neste dag flyttet vi og fant en bedre senderplass.

Sendingen ble nå fortsatt tre ganger i uken, fra kl. 20.00 og utover og enkelte søndager da vi begynte sendingen kl. 08.00.

Vi hadde vårt vanlige arbeide å passe ved siden av, så sendingen var til en viss grad bestemt av det. De frekvenser vi benyttet, var til å begynne med i 40 m. og 80 m. båndet. Etterhvert fikk vi tak i flere krystaller og kunne prøve andre frekvenser. Likesom senderen etterhvert ble forandret og forbedret. Vi prøvet også et "Olga" sett, men resultatene ble de samme. Så fikk vi en ny sender (et såkalt 50 w. sett) Det var med en Pierce oscillator med 807-rør i utgang. Dette var en meget robust historie. Det ble således fra sendersiden gjort hva som kunne gjøres for å få situasjonen best mulig.

Sendingen fortsatte imidlertid fremover sommeren og høsten regelmessig, men rapportene var ikke alltid oppmuntrende. Flere sendinger var ikke hørt i det hele tatt, og mange bare delvis. Og da nesten alle telegrammer var sifrert, kunne de på mottagerstasjonen ikke løse disse.. Det ble fra vår side framhevet at også mottagerstasjonen måtte ha sender så den i hvertfall kunne gi rapport og kvittere.

I november 1943 ble sendingen foreløpig avsluttet, men begynte igjen den 13. april 1944. Det var da bestemt at også mottagerstasjonen – "Sture" - skulle ha sender.

Vi startet med 30 w. senderen og en 5 rørs batterisuper, og etter endel innledende prøver av forskjellige frekvenser, ble det nyttbare området fastsatt. Da dette området viste seg meget snevert – omkring 4500 kc. – ble det tilrådet å anskaffe flere krystaller i området 4000 til 9000 kc. for i alle fall å kunne komme bort fra sjenerende qrm. under sendingen.

I juli 1944 begynte vi med en ny senderplan med 15 krystaller i området 4000kc. til 5200 kc. parvis like krystaller på begge stasjoner. For hver frekvens hadde vi forskjellige anrop hver dag i måneden. Forbindelsen mellom stasjonene gikk alltid på forskjellig frekvens. Vi nyttet systemet slik at vi satte motstasjonens frekvens for dagen i vår sender, og trimmet vår mottager etter denne, byttet så til vår egen frekvens i senderen og ropte på «Sture». Vi hadde da bare å slå på mottageren så kom "Sture" inn på streken, og det trengtes sjelden etterjustering – når unntas litt frekvensdrift under sendingen – antagelig grunnet mottageren.

For det tilfelle at vi ikke oppnådde forbindelse på den avtalte frekvens etter 15 min., hadde vi en såkalt "nødfrekvens" som vi møttes på. Dette ble til god nytte ved flere anledninger, også av andre grunner.

Sendingen fortsatte nå regelmessig utover høsten med sendertider hver dag til forskjellige klokkeslett. "Sture" lyttet hver dag. "Kari" var etter avtale ute fast hver mandag, onsdag og fredag, de øvrige dager bare hvis det forelå noen msg. som skulle av sted. For eventuell søndagssending, var avtalt sendertid 08.00 norsk tid. Vi opererte alltid ute. Ut på høsten ble det spørsmål om å skaffe hytte for vinteren. Vi fikk anvist, først en ved Tyrifjorden – den måtte selvfølgelig settes ut av betraktning –, siden en hytte i v. Bærum, men jeg fant etter undersøkelse at heller i ikke den passet oss. Det var for mye bebyggelse i nærheten og likeledes mange veier omkring. Dessuten ville det bli for tungvint for oss som hadde sending omtrent hver dag. Vi fortsatte derfor å holde til i skauen. Søndagene benyttet vi til rekognosering for å finne ut nye sendeplasser og gjøre disse ferdige – grave ut huler i steinrøyser og fjellrabber – og bygge dem ut slik at vi bare hadde å flytte stasjonen etter hvert som det ble nødvendig. For øvrig ble samme plassen benyttet om igjen når vi hadde vært andre steder i lengre tid.

På ettersommeren i 1944 holdt vi til i Maridalen – men der var det for livlig –, folk til alle tider og tyske patruljer, som antagelig var ute etter andre ting. Det tyske peileflyet "Storkeflyet" var også flere ganger over her. Vi flyttet da tilbake til området øst for Maridalsvannet, og her holdt vi det gående til krigens slutt. I april 1945 fikk vi ytterligere 9 krystaller på hver stasjon, og senderplassen ble utvidet tilsvarende. Vi hadde nå 620 forskjellige anrop gjennom en måned på hver stasjon å velge i, og 20 frekvenser og variabel sendertid, så det for så vidt var gjort hva gjøres kunne mot peiling.

Det første året ble alle utgående msg. gjennom flere ledd bragt til "Gustav I.". Fra juni 1944 fikk vi en ordonans "May" direkte under sambandsledelsen, og fra 1. august 1944 fikk vi en vaktmann "Kal". Vi gikk gjennom et kurs i

selvforsvar og våpenbruk og fikk også to stengun og håndgranater til stasjonen. Tre pistoler hadde vi fra før. Det siste året da vi hadde toveisforbindelse gikk trafikken upåklagelig. Et par ganger hadde vi "break down" og det samme på "Sture". Det var særlig vår mottager som ikke likte oppholdet ute – den var ikke robust nok til slikt bruk. Det hendte vi ble overrasket av regnvær og vannet drev av apparatene, eller sludd og snevær med det samme resultat. En gang fikk vi et sneras over stasjonen, og det ble et par minutters opphold til vi fikk bort det meste, så gikk sendingen videre. For øvrig utførte vi selv alle reparasjoner på så vel sender som mottager.

Sendetiden skulle helst ikke overstige ½ time fikk vi først beskjed om, men det viste seg snart at det ikke lot seg gjøre, dertil var det for meget trafikk. Det har hendt vi har vært ferdige på ½ time, men vanligvis var det mellom 1 og 2 timer, flere ganger 3 timer, en sjelden gang 4 timer og en enkelt gang – lille julaften 1944 – 5 timer og 10 min. Men da var det mye trafikk med vanskelige forhold og dertil sneføyk og kulde. Det var den sureste dagen vi har hatt. Men trafikken ble avviklet. I de siste 10 mndr. passerte det ca. 1000 telegrammer over stasjonen.

Fra mandag den 7. mai 1945 gikk sendingen hver annen time inntil torsdag, og fredag den 11. mai ble den siste msg. sendt.

Mandag 4. juni 1945 ble materiellet innlevert.

Oslo den 20. juni 1945.
(sign. utydelig)
Pallvik?

Distriktenes radiosamband.

Da jeg overtok stillingen som MIL.ORG's sambandssjef, hadde Sentralledelsen ingen radiostasjonen på luften og ingen telegrafister. Det var av den største betydning å få kartlagt hvordan det sto til med sambandet i distriktene, spesielt med henblikk på forbindelsen til London, men også hva de hadde på lager av materiell og fremfor alt om de hadde brukbare telegrafister.

Jeg innkalte derfor distriktenes sambandssjefer til konferanse med meg i Oslo. Det viste seg, som jeg hadde fryktet, at vi hadde lite eller intet materiell, og like dårlig sto det til med telegrafister i de fleste distrikter. Man søkte å verve radioamatører, men selv i de ytterst få distrikter hvor man hadde øvede telegrafister blant amatørerne fantes det ikke radiosendere. Det første tyskerne gjorde da de overfalt Norge 9. april, var jo nettopp å legge beslag på alt det som fantes av sendermateriell samt rør og deler som kunne benyttes til å fabrikere sendere.

P.g.a. opprullingen i D 16 skal jeg beskrive de nærmere detaljer om hvordan jeg møtte sambandssjefen i dette distrikt og de følger dette skulle få en tid senere. En dag fikk jeg beskjed om at jeg skulle møte opp i Arbeidergaten foran Nationens aviskasser. Jeg skulle ha et eksemplar av Fritt Land i høyre hånd og pusse nesen med den andre når jeg så en mann som så tilstrekkelig mistenkelig ut. Han skulle spørre: "Kan de si meg hvor Landbruksspalten står?", og svaret var: "Den pleier å stå på siste side". Som vanlig gikk det greit å få kontakt, og jeg spaserte derefter med Sverre Sander som han kalte seg med dekknavn den gangen (i dag professor Henrik Neuman). Det var en praktfull varm sommerdag, og vi spaserte opp til Abelstøtten hvor vi satte oss på en benk hvor vi kunne samtale uforstyrret. Jeg fikk høre hvordan det sto til med sambandet og sambandsmulighetene i distriktet, hvorefter vi skiltes.

Vi skulle møtes igjen under dramatiske omstendigheter de siste dager av november 1943. Det hadde vært en alvorlig opprulling i D 16 på Kongsberg, og hele distriktsstaben unntatt sambandssjefen var arrestert. Jeg var den eneste i Sentralledelsen som kjente ham avutseende, og det var derfor avtalt at jeg skulle treffe ham på Drammensvn. utenfor vinmonopolet. Sammen med meg var 04 – Bjarne Thorstensen. MIL.ORG.sjefen Jens Chr. Hauge, som jeg den gang ikke kjente av utseende og som brukte dekknavnet SAM, han var også i naboskapet. Vi var redde for at Sverre Sander kunne være skygget av Gestapo da det var mulig han var arrestert. Jeg skulle derfor gå ham i møte såsnart jeg fikk se ham. Vi var da klar over at hvis alt var i orden, ville han hilse på normal måte, men hvis han var skygget ville han late som om han ikke kjente meg. Sambandets konferanseleilighet lå i Cort Adlersgt. 12, værelse 301. Bjarne Thorstensen skulle gå rundt kvartalet i en retning, mens Sander og jeg skulle gå i den motsatte retningen. Etter to runder skulle jeg pusse nesen hvis alt syntes å være i orden. Sverre Sander og jeg gikk derefter opp til konferanseleiligheten, fikk på oss

masker, og et øyeblikk etter kom 04 sammen med MIL.ORG-sjefen Jens Chr. Hauge.

Sverre Sander (Neuman) fortalte at han sammen med distriktssjefen, nuværende rektor Sven Føyn, skulle avlegge besøk hos Storm Munck i hans hjem. Døren sto åpen, og de gikk inn. De hørte stemmer et stykke borte i gangen, og da de kom til rommet stemmene kom fra, så de Storm Munck stå med ansiktet mot dem, men han var dekket av en tysker med maskinpistol. De snek seg da forsiktig tilbake og kom vel ut av huset. Føyn ble arrestert senere samme natt, mens Neuman (Sverre Sander) kom seg unna. Han erklærte seg nu villig til å reise tilbake til Kongsberg, men etter arrestasjon av flere medarbeidere som visste hvem han var, var han i høyeste grad i faresonen, og han ble derfor sendt til Sverige en måneds senere. I mellomtiden utførte han flere oppdrag for Sentralledelsen i Oslo.

Det var for øvrig under denne opprullingene at Knut Haugland ble arrestert. Han befant seg i Storm Muncks leilighet da Sven Føyn og Neuman kom seg unna. Knut Hauglands opplevelse i denne forbindelse er beskrevet i Linge-boken 2. bind, side 358. Storm Munck var villig til å yte det største offer for sitt land. Han så sitt snitt til å sluke en giftkapsel som han ble pumpet for, før det ble for sent. Etter ankomst til Ullevål, ble det smuglet inn en giftkapsel til ham, og som han tok, men også denne gang lyktes det legene å redde hans liv. Han resonnerer at død mann kan intet røpe. Han ble senere sendt til Tyskland i fangenskap, og så vidt jeg vet lever han ennå.

Salve Staubo A/S (Høvding radiofabrikk).

Denne bedrift kom til å spille en avgjørende rolle ved oppbyggingen av så vel det ytre som det indre samband. Likeledes spilte det en betydelig rolle for produksjonen av våpen (granat-Larsen). Jeg anser der derfor av viktighet å gi noen korte opplysninger om denne bedrift. Den ble startet i 1930 etter min hjemkomst fra et 3-årig opphold i Amerika, - et land som jeg er sterkt bundet til både i beundring og takknemlighet. Bedriften ble startet som et rent importfirma, men i 1932 tok vi opp fabrikasjon av egne radioapparater. Fabrikken fikk en rivende utvikling og i 1937 var bedriften oppe i en dagsproduksjon på 300 apparater.

Jeg var gammel nok til å huske den veldige varemangel under 1. verdenskrig, og etter at den 2. verdenskrig var brutt ut den 1 september 1939, utnyttet jeg bedriften ressurser så langt jeg overhodet kunne til å anskaffe et så stort varelager som mulig.

Den 9. april 1940 hadde vi derfor et enormt varelager, og vi hadde også et meget stort lager av ferdige radiomottagere og radiogrammofoner. Etter 9. april ble tilgangen av råvarer fra våre tidligere hovedleverandører i USA og England stoppet, men vi kunne fremdeles få bra tilganger fra Tyskland, og vi utnyttet mulighetene så langt dette lot seg gjøre. Men de varte ikke lenge før tilgangen stoppet opp praktisk talt fullstendig. Som alle andre hadde vår bedrift store

vanskeligheter i den første tid etter 9. april, men etter et par måneder steg efterspørslen så sterkt at vi måtte rasjonere salget til våre ca. 900 kunder. I mars 1941 ble bedriften rammet av en meget alvorlig ulykke. Da brente Vestfold Trevarefabrikk, - vår leverandør av radiokasser,- ned til grunnen med et betydelig antall radiokasser som sto ferdig til forsendelse og i tillegg hertil hele råvarelageret. Min bedrift var denne trevarefabrikks viktigste kunde, og råvarelageret var så å si i sin helhet bestemt for produksjon til oss. På det tidspunktet hadde fabrikkens betalt hele sin store varegjeld og hadde dessuten ca. 200.000 kroner i kontanter. Det var utgått parole om at bedriften skulle søke å holde sine ansatte i arbeid så lenge som mulig og følgelig fortsatte vi med vår store arbeidsstyrke i bortimot 1 år. Da var vår store kontantbeholdning oppbrukt, og vi hadde dessuten angrepet vår kassekreditt som var på 100.000 kr. så sterkt at noe måtte gjøres straks for å sette ned omkostningene. Vi hadde holdt seg gående så langt med full arbeidsstokk som vi ikke kunne utnytte, og det ikke var noe annet å gjøre enn å si opp 70 personer med en gang. Det var et tiltalende trekk fra arbeidernes side at de åpenbart forsto situasjonen idet samtlige oppsagte sluttet på dagen uten å ta hensyn til oppsigelsestiden.

Jeg kan ikke huske det nøyaktige tidspunkt, men det må ha vært i 1941, at det ble innkalt til ekstraordinært medlemsmøte i Norsk Radiohandels Landsforbund hvor vi var medlemmer, og hvor jeg hadde vært medlem av rådet fra starten. Medlemsmøtet var fulltallig. Ingeniør Støren, som representerte Norsk Telefunken, tok straks ordet. Han fortalte at det var krav fra det tyske Ausfuhrgemeinschaft om at tyskerne krevet å få satt inn en representant for sine interesser i vårt råd som var på 5 medlemmer. De ville at vi skulle utvide rådet til å omfatte 6 medlemmer. Jeg ba om ordet og uttalte som min mening at vi ikke burde bøye oss for dette kravet fra tyskerne som vi hadde god grunn til å betegne som uberettiget da det var i strid med våre lover. Støren mente at vi var nødt til å bøye oss, og han henstilte til medlemmene å stemme for at vi skulle føye tyskerne slik at de fikk en representant i vårt råd som derefter skulle bestå av 6 medlemmer. Ingeniør Størens forslag ble vedtatt med overveldende majoritet idet det bare var to stemmer imot, hvor av den ene var min. Hvem den andre var, vet jeg ikke.

Efter krigen har jeg forsøkt å finne innkallelsen og referatet fra dette møtet, men det viste seg at det var fjernet fra mitt firmas arkiv. Ved undersøkelse i Radioleverandørenes Landsforbund viste det seg at papirene vedrørende dette famøse møtet var fjernet også fra deres arkiv.

Jeg var i høyeste grad oppbragt over det som hadde funnet sted, og jeg sa opp mitt medlemskap samme dag. Jeg hadde deretter hverken direkte eller indirekte noen befatning med mine kolleger i Radioleverandørenes Landsforbund, og det var ingen som forsøkte å få meg til å trekke min utmeldelse tilbake. Årsaken til utmeldelsen var at jeg selvsagt ikke ville sitte i rådet sammen med en tysker eller en tyskerlakei som jeg anså for å være ennu verre.

I september 1941 krevet tyskerne at alle som ikke var tyskere medlem av NS måtte innlevere sine radioapparater. Hensikten var selvsagt å forhindre at

nordmenn hørte nyheter fra London. I januar 1943 ble disse radioapparatene beslaglagt av tyskerne, og etter reparasjon skulle de sendes til Tyskland. I den anledning innkalte Radioløseleverandørenes Landsforbund sine medlemmer til møte på Bristol. Jeg hadde allerede tidligere meldt meg ut av forbundet, men ble allikevel innkalt. Da jeg ikke ville ha noe med denne sak å gjøre, var mitt firma det eneste som ikke var representert.

For å være sikker på ikke å bli innkalt over telefon ga jeg min sjefingeniør Bernhard Birkenes beskjed om at jeg gikk til restaurant Rennebarth, hvor jeg i krigsårene hyppig pleide å spise middag sammen med Kai Holst.

Efter en tid ringte ingeniør Birkenes og fortalte at ingeniør Leif Støren hadde ringt og forlangt at vårt firma måtte være representert. Jeg svarte Birkenes at der var ikke tale om at jeg kom til å møte. Under den samtale Birkenes hadde med ingeniør Støren over telefonen, klarte Støren å skremme Birkenes, slik at han møtte på Bristol som representant for min bedrift. Efter størrelsen ble bedriftene pålagt å reparere inntil 1000 apparater pr. måned. for de største firmaers vedkommende og mindre for de små. Mitt firma ble pålagt å reparere 1000 apparater pr. måned. Det var sivilingeniør Leif Støren som representerte tyskerne under disse forhandlinger. Jeg var som nevnt ikke tilstede på dette møtet og var heller ikke tilstede på noen av de senere møter med tyskerne som fant sted under resten av okkupasjonstiden. En av mine folk, ingeniør Paul Rynning, hadde tatt sin diplomeksamen i Dresden og behersket tysk. Det sto makt bak tyskernes påbud, og jeg anså det som farlig ikke å være representert, men jeg ville ikke selv gå dit. For det første fordi jeg anså det for viktig at tyskerne ikke kjente meg av utseende, og for det annet at jeg ikke tålte å ha noe med okkupasjonsmakten å gjøre.

Samtidig med dette påbudet ble jeg utnevnt til MIL.ORG.'s sambandssjef efter å ha tjenestegjort i Sambandsledelsen siden september 1941. Jeg etterfulgte magister Jacob Sømme som ble arrestert av Gestapo den 30. oktober 1942. Han ble som bekjent senere skutt på Trandum.

Noen dager senere fikk vi sendt opp til fabrikken et betydelig antall av de beslaglagte apparater. I september 1941 hadde jeg fått i oppdrag av MIL.ORG's første sambandssjef, oberst Rolf Palmstrøm, å forsøke å bygge transportable sendere. Dette måtte den gang oppgis fordi vi ikke hadde tilgang på deler som var absolutt påkrevet for en sådan produksjon. Det gjaldt i første rekke senderrør. Vi var jo så heldig at Radionette i sin såkalte jubileumssuper som kom ut i 1937, eller muligens 1938, hadde benyttet den amerikanske rørtype 6L6 som utgangsrør. Dette var samme utgangsrør som ble benyttet i de engelske senderne som jeg hadde gitt dekknavnet BERIT. Det antall sendere MIL.ORG. hadde til disposisjon på dette tidlige tidspunkt, kunne telle på den ene hånds fingre. Utviklingen av MIL.ORG. til det sterke maktapparat det senere utviklet seg til, hadde ennå ikke begynt. Da jeg derfor skrev til Sentralledelsen og tilbød å begynne en fabrikkasjon av sendere basert på deler av de beslaglagte apparater, var det i første rekke forbindelser med London jeg tenke på. Jeg fikk omgående svar på mitt tilbud om å

bygge sendere basert på deler fra de beslaglagte apparater. Tilbudet ble akseptert med begeistring.

Bernhard Birkenes, som var sjefsingeniør og laboratoriesjef ved min bedrift, var blitt innviet i planene om å bygge sendere allerede da jeg fikk oppgaven av Rolf Palmstrøm i 1941. Han sluttet imidlertid på denne tid for å begynne egen virksomhet. Han kom derfor ikke inn i bildet, men jeg hadde en annen løsning idet Arne Hannevold var ansatt som laboratorieassistent. Han hadde før krigen vært ivrig radioamatør, og han var istand til å makte oppgaven.

I mars 1943 hadde han den første modell ferdig, men vi var ikke fornøyd med den, og konstruksjonsarbeidet fortsatte. En måneds tid senere hadde han en ny modell ferdig, som han selv gikk inn for, men som jeg for min del ikke var særlig begeistret for fordi han hadde basert konstruksjonen på en såkalt dipol-antenne. Jeg insisterte på at vår konstruksjon måtte bygge på et lignende prinsipp som engelskmennene brukte i sitt sendersett BERIT, og dette ble da også gjort. Ikke mange dager senere var den første modell ferdig, men det er klart at den avvek ganske betydelig fra det engelske settet.

Vi manglet nesten alt som skulle til for å bygge en effektiv sender. Vi hadde således ikke keramiske lavtaps spoleformer som det hadde vært ønskelig å benytte ved de høye frekvenser som ble benyttet. Hvis vi hadde kunnet bygge disse sendersettene på normal måte i seriefabrikasjon på fabrikken, ville alt vært uendelig meget lettere. Men vi måtte se den mulighet i øynene at en sender før eller senere ville falle i fiendens hender. Det var derfor nødvendig å bygge senderen slik at det så ut som amatørmessig håndarbeid. Vi kunne derfor ikke basere vår konstruksjon på chassier som vi hadde på lager, men fant det påkrevet å lage nye av zink hvor de større huller ble sveifet opp, mens de andre var boret opp for hånden. Spolebokser, som vi hadde på lager i store mengder, kunne vi ikke bruke da en fagmann straks ville kunne se hvor de kom ifra. Vi fant det nødvendig å lage nye som ble bøyet for hånden og loddet sammen. Det er klart at dette medførte et ganske betraktelig ekstraarbeide, men på den annen side opplevde vi at da fienden virkelig tok flere av våre sendersett, klarte de ikke å spore opp hvem som hadde laget dem.

Rørene og deler så som motstander og kondensatorer av spesielle verdier, foruten innstillingsknapper og mange andre deler av forskjellige slag, ble plukket ut av de beslaglagte radioapparater. Da den første komplette modell var ferdig, ble det satt opp en enkel signalplan for forbindelse mellom fabrikken og stasjon LAFFEN. Hannevold rigget opp senderen på fabrikkens tak, men oppnådde ingen resultater. Vi forsøkte på alle de frekvenser vi hadde krystaller til, men uten resultat. Det var klart at senderen var i full orden. Den ble målt ut på kryss og tvers, og det lå derfor nær å anta de to stasjoner lå i en slik avstand i forhold til hverandre at de lå i et dødt område. Jeg ba derfor LAFFEN prøve settet på London, og denne forbindelsen gikk ypperlig. Produksjonen kunne begynne.

Som nevnt tidligere nektet jeg å ha noe med reparasjon av disse apparatene som var beslaglagt av tyskerne å gjøre. Men en tid etter at vi hadde fått pålegg fra tyskerne om å reparere 1000 apparater pr. måned, hadde vi fått inn en sending mottagere hvorav vi kunne plukke ut de deler vi trengte for våre forsøk, - og da i første rekke senderrørene og de spesielle mottagere vi baserte konstruksjonen på. Vi var heldige og fant også en vibrator som utelukkende fantes i bilradioer som den gangen var meget sjelden vare. Jeg ville imidlertid ikke være med på å reparere apparatene, og en dag fikk jeg besøk av en tysker som kalte seg Pietz. Han var i sivil og opptrådte meget bryskt. Han fortalte at vårt firma var det eneste som ennå ikke hadde begynt å levere sin kvote av ferdig reparerte apparater og krevet at vi straks skulle sette i gang. Han sluttet besøket med en kraftsats: "Sie müssen bedenken dass unter umständen kann sogar Todesstraffe in Frage kommen".

Dette kan ha vært ca. 2 mndr. etter at vi fikk pålegget. Jeg ga nu reisende Trygve Thorud og bokholder Wilhelm Horne i oppdrag å plukke ut av de innkomne beslaglagte radioapparater alle de deler vi hadde bruk for. Det sier seg selv at så vel Thorud som Horne var absolutt pålitelige folk. De fortsatte med dette arbeidet helt frem til de første dager av mars 1945 da vi omsider fikk det slippet vi hadde ventet så lenge på med deler som vi hadde bestilt gjennom Knut Haugland da han reiste tilbake til England etter tungtvannsaksjonen i august 1943.

Alle chasiser og skjermbokser ble laget av zinkplater som vi hadde god tilgang på. Arbeidet forgikk på verkstedet av verksmester Ragnar Strand og meg etter arbeidstidens slutt. Senderspolene ble viklet for størstedelene av meg selv hjemme i min stue og loddet til de bølgevenderne vi hadde håndlaget og gjort fullt ferdige og klare til montering. Et antall av disse senderpolene ble også laget ferdig av Rolf Thorstensen som senere ble inspektør (I 4) for distriktene D18, D19, og D20. Han var bror av tidligere omtalte Bjarne Thorstensen (O 4), som han delte leilighet med. Senderseksjonen og kraftverket ble fremstillet i kjelleren i Majorstuvn. 15 hvor sambandets lagersjef Harry Kongshavn hadde sin leilighet i 1. etg. og hvor han var vaktmester. De som deltok i denne produksjonen var materialsjefen Finn Isachsen Willoch. Han var for øvrig materialsjef fra februar 1943 til august 1944 da han flyttet til Horten. Dessuten deltok Hermann Kongshavn, sønn av Harry Kongshavn, fra oktober 1943 til januar 1945 da han etter eget ønske ble eksportert for å delta i de væpnede styrker utenfor landets grenser. Samtlige mottagere til sendersettet OLGA ble koplet sammen i Kirkevn. 108-A i min fetter John Peder Gundersens leilighet. Jeg lå hyppig i lengre tid i dekning hos ham. En konkurrent til å ligge i dekning hos Gundersen var vår felles fetter Åge Biering som var medlem av hjemmeledelsen som eksportsjef, men det visste vi ikke den gang.

Mottagerne, som var den mest kompliserte del av sendersettet OLGA, tok det derfor tilsvarende lang tid å kople. Jeg ønsket at Hannevold skulle foreta justering og trimming av de ferdige sendersettene i kjelleren i Majorstuvn. 15, men merkelig nok nektet han å utføre noe som helst arbeide utenfor laboratoriets fire vegger. Intet hjelp, - verken trusler eller utbetaling av et større pengebeløp som ble

foreslått av Jens Chr. Hauge – var til noen som helst hjelp, og det var ingen annen råd enn at jeg måtte frakte de komplette sendersett til laboratoriet hvor "Halvorsen" (Hannevold) foretok de nødvendige justeringer. Jeg fraktet deretter OLGA tilbake til Majorstunv. 15 hvor de ble lagret i to rom i porten.

Denne ytterst farlige transport til og fra fabrikken i Sandakervn. 114 måtte unngås, og sambandets lagersjef Harry Kongshavn, som var formann på Elektrisk Byrå, var behjelpelig med å verve sivilingeniør Ralph Eide som var ansatt ved samme bedrift som spesialist på sendere. Dette var i januar 1944.

Jeg sendte nu en målesender og nødvendig instrumenter til Majorstunv. 15 hvor Ralph Eide trimmet og justerte OLGA. På den måten unngikk vi de farlige transportene og det betydelige tidstap det var å frakte settene på sykkel frem og tilbake. Da Willoch reiste til Horten i august for overtar en stilling der, overtok ingeniør Eide jobben som materialsjef. Eide fant det påkrevet å foreta endringen av konstruksjonen av senderdelen OLGA, mens han roste mottageren. Han foretok også endringer i bruksanvisningen og koplingskjemaet.

Produksjonen av OLGA kom godt i gang sommeren 1943. Vi trengte solide koffertter til OLGA, som det syntes umulig å få tak i, men blant de mange leverandører til radiofabrikken fantes det også en som kunne skaffe fibre til koffertene, og da jeg henviste til det skulle brukes til illegalt formål, fikk jeg det jeg trengte. "Unica", som var koffertfabrikant og en av våre leverandører, laget koffertene etter våre spesifikasjoner. Noen OLGA fikk koffertter av sort fiber og noen av lys brun. Vi måtte ta det vi kunne få selv om vi ikke likte den lysebrune fargen som var sterkt iøynefallende. Vi trengte også telegrafnøkler i store mengder, ikke bare til OLGA, men også til opplæring av telegrafister som det var stor mangel på. Sambandets lagersjef, Harry Kongshavn, (LAGE), skaffet de deler som skulle til, og disse ble montert i kjelleren i hans leilighet i Majorstunv. 15.

Til opplæring av telegrafister bygget vi hundrevis av såkalte "Humler". Til disse trengte vi minst to telegrafnøkler, men helst 3 eller 4. Vi trengte også hodetelefoner som var mangelvare i høyeste grad. Blant de beslaglagte radioapparater fant vi også en del krystallapparater som det på den tid ennå var en del i bruk av, og samtlige hodetelefoner til disse ble beslaglagt og benyttet, - enten til OLGA eller til opptrening av telegrafister med "Humlene". Vårt behov for hodetelefoner var umettelig. De OLGA som var ferdig, ble lagret i en dreneringsgrøft som var gravd på gårdsplassen helt inn til huset i Majorstunv. 15 p.g.a. soppangrep. Det var adgang til denne grøften fra et kjellervindu, og til nød kunne denne grøften også benyttes som retrett i tilfelle av razzia fra Gestapos side. Det var ikke så store plassen i grøften og det varte ikke lenge før lagret ikke hadde mer plass der. Han lagret da OLGA i to låsbare skap i portinngangen.

Jeg likte ikke å ha så mange OLGA'er på et sted. For det første var det risikabelt for Kongshavn og hans familie som bodde der, men hvis først ulykken var ute kunne hele vårt lager av ferdige OLGA'er gå tapt.

Eksplodingsulykken 19. september 1943.

19. desember 1943 falt på en søndag, og vi arbeidet i min fetter John Gundersens leilighet i Kirkevn. 108 med å kople mottagere til OLGA. Gundersen var hos sin mor, som bodde i Bygdøy allé, til middag. Tidlig på ettermiddagen hørte jeg den voldsomme eksplosjonen fulgt av flere mindre eksplosjoner og frydet meg der jeg satt. Jeg gikk ut fra at det gjaldt sabotasjeaksjoner fra våre egne folk. En halv times tid senere kom min fetter, langt tidligere enn jeg hadde ventet, og han kunne fortelle hva som var skjedd. Samtlige vinduer var knust i hans mors leiligheter, og han måtte tilbake snarest for å hjelpe dem med å pakke. De ville ta midlertidig opphold hos ham etter han nu hadde konstatert at alt var i orden i hans leilighet. Jeg måtte rydde unna straks, og jeg fikk anbragt de mottagerne jeg hadde koplet ferdig i hans skap i kjelleren. Men jeg hadde også to komplette OLGA'er i leiligheten, og disse måtte jeg ta med meg. Jeg tok en i hver hånd for å bringe dem til Sambandets lager i hattebutikken vis á vis Frogner skole i Niels Julsgt. Jeg ble skremt ved å se at Bogstadvn. var fullt opplyst, og jeg anbragte mine to OLGA'er i porten i Ole Vigsst. nr. 4 og gikk ned i Bogstadvn. for å undersøke hva som sto på. Det var mange som var blitt hjemløse den ettermiddagen, og de kom gående med koffertene for å finne et sted de kunne bo. Det var jo midtvinters.

Jeg hentet nu mine to OLGA'er fra Ole Vigsst. og bar dem til vårt lager i Niels Juelsst., men da jeg kom frem, viste det seg at det store utstillingsvinduet var slått inn, og det var selvsagt ikke snakk om å lagre noe så livsfarlig som to sendere i et rom som var åpent mot gaten. Jeg tok derfor begge senderne med meg hjem til min leilighet i Oscarsst. 51.

I januar og februar 1944 sendte jeg mellom 30 og 40 OLGA'er ut til distriktene.

Som nevnt tidligere var hele produksjonen av OLGA basert på at vi tok deler fra de beslaglagte radioapparater som ble reparert for tyskerne, og vi hadde da heller ingen vanskeligheter med å skaffe det vi trengte for å lage den spesialbyggede mottager. En eneste rørtype, - nemlig 6C 8G - fantes overhodet ikke blant de beslaglagte radiomottagere, men vi hadde en del av dem på lager selv. Dessuten visste Hannevold p.g.a. forbindelser han hadde hos Radionette, at dette firmaet hadde betydelig antall på lager.

Jeg ga Eide i oppdrag å oppsøke direktør Wessel, som var innehaver av Radionette, for å skaffe tilveie disse rørene. Dessverre nektet Wessel å levere dem til tross for at Eide oppsøkte ham to ganger og gjorde ham uttrykkelig oppmerksom på at rørene skulle brukes til viktig illegalt formål. Jeg besluttet da å sende væpnede folk til Radionette og ganske enkelt beslaglegge rørene med makt. Imidlertid ville vi gjøre et siste forsøk, og denne gangen fikk Eide tilsagn om at han ville få utlevert rørene mot full betaling. Han hentet derefter rørene dagen

etter og betalte dem kontant. Samtlige 71 mottagere til OLGA'er ble produsert praktisk talt kontinuerlig av John Gundersen og meg.

Senderrøret 6L6 klarte vi å skaffe god forsyning av forholdsvis tidlig, delvis p.g.a. at vi fikk dem fra de beslaglagte apparater, men også fordi vi fikk et betydelig antall fra Norsk Rikskringkasting, og vi fikk også et stort antall 6 L 6 fra Briskeby Radio Elektrisk som var en av våre kunder. Det som var mangelvare helt til vi fikk vår store sending i slipp fra England i begynnelsen av mars 1945, var i første rekke vibratorer og likerettere til kraftverket. Vi klarte riktignok å få samtlige OLGA'er ferdige, men det var ytterst smått bevendt med reservedeler. Av denne årsak fikk vi ikke mindre enn 4 forskjellige typer OLGA'er å hankses med. Senderen og mottagerne var identiske, men kraftverkene var forskjellige idet vi måtte operere med to forskjellige likerettere og to forskjellige typer vibratorer. Arbeidet med å samle deler til OLGA fra de beslaglagte apparater fortsatte derfor helt til vi fikk slippet vi hadde ventet på siden Knut Haugland reiste til London i august 1943, da han fikk med en bestillingsliste over det vi trengte. Dermed var alle sorger slukket, og vi kunne få samtlige OLGA'er i førsteklasseorden.

I den første tiden var det verksmester Ragnar Strand og lagersjef Knut Mengkrogen som plukket ut de delene vi trengte, men arbeidet med dette ble så omfattende at vi måtte finne en annen løsning da begge to var sterkt opptatt med annet arbeide. Jeg satte da bokholder Wilhelm Horne og salgsrepresentant Trygve Thorud til å bruke all sin tid til dette til vi fikk det omtalte slippet.

Forsommeren 1944 var samtlige OLGA'er sendt ut til distriktene. Da fikk vi de første signalplanene fra England som forutsatte dobling. Riktignok var det gitt beskjed om at OLGA skulle benyttes utelukkende til det indre samband, men det hendte at OLGA måtte benyttes for forbindelsen til London, for eksempel når de engelske settene ble sendt inn til Oslo for reparasjon. Det er klart at når engelskmennene begynte å benytte signalplanene som forutsatte dobling, ble det påkrevet å bygge om OLGA, slik at vi kunne benytte signalplaner med dobling. Hannevold løste den konstruksjonsmessige side av saken på noen få timer, men da selve ombygningen var en mer komplisert affære, ble det nødvendige å innkalle samtlige OLGA'er fra distriktene til Oslo, og dette ble gjort sommeren 1944. Etter hvert som de kom inn til Oslo ble det ombygget snarest mulig, justert på ny sendt tilbake med det vi hadde av reservedeler. Men det gikk fortere å få dem inn til lageret enn å få dem ut igjen, og resultatet var at Kongshavns to lagerskap i portinngangen til Majorstunvn. 15 snart ble over fylt.

Den 21. desember 1944 ble nazisten, trafikksjef Knut Knutsen Fiane, likvidert utenfor Majorstunvn. 15 hvor vi hadde vårt lager. Jeg var redd for at det skulle sette i gang husundersøkelser i naboskapet, og jeg fant det påkrevet å tømme våre lagre.

Sivilingeniør Roar Knudtson, som opprinnelig var medlem av Sambandsrådet, men som senere var gått over til å bli nestkommanderende i organisert sabotasje (OS), var ansatt i Norsk Hydro og vi førte nu samtlige OLGA som lå på lageret, ned til et skjulested han hadde funnet i Norsk Hydro's

kontorbygning på Drammensvn. Denne transporten skjedde med sykkel etter arbeidstidens slutt i dagslys og var følgelig ikke uten risiko.

Det ville nå vært naturlig å flytte arbeidet med OLGA til vårt lagerlokale nummer to som lå i Niels Juelsgt. 37 i en tidligere hattebutikk med inngang rett fra gaten, som tidligere nevnt. Men her hadde jeg et ypperlig hemmelig rom som var vanskelig å finne og hvor jeg hadde oppbevart kopier av signalplaner som Rolf Lindgaard (KIM) hadde utarbeidet for det indre samband omtrent et halvt år tidligere. Dette var overordentlig viktige ting, og jeg ville derfor ikke ha noen unødig trafikk i lokalet som jeg forøvrig hadde gitt dekknavnet KRISTOFFERSEN. Lageret i Majorstuvn. 15 fikk dekknavnet JOHANSEN. På denne måte kunne jeg enkelt ringe til fabrikkens sjåfør, Arne Ottesen, og be ham hentet for eks. OLGA hos JOHANSEN, - eller hvis det gjaldt to stykker, å hente OLGA og hennes søster, eller om det gjaldt engelske sendere, at han skulle hentet BERIT eller Berit og hennes søster osv.

Det viste seg snart at det ikke var noen fare for husundersøkelse p.g.a. likvideringen av Fiane, og hvis vi ikke hadde vært nødt til å sende Kongshavn til Sverige kort tid etter, ville dette også blitt gjort. Vi måtte sende ham over grensen p.g.a. at Wiedsvang (NILSEN) var blitt arrestert i Kristiansand, og det var Kongshavn som hadde skaffet denne fantastiske spionkontakt som er gjenstand for et spesielt kapittel i denne beretning.

Jeg hadde ingen annen utvei en å forsøke å finne et nytt lokale. Ole Borge skaffet meg flere rekvisisjoner på blomsterbutikker som var stengt etter offentlig forordning, og som derfor sto tomme. Jeg kunne ikke ta kontakt med innehaverne selv og sendte derfor min kontorsjef Magnus Granrud for å ordne med dette. Granruds anstrengelser førte dessverre ikke til noe resultat, og vi hadde en meget vanskelig tid da vårt arbeide ble sterkt hindret p.g.a. mangel på egnet lokale. Jeg var en tid sterkt fristet til å flytte hele virksomheten opp til fabrikkens hvor jeg lett kunne låse av et rom, men jeg fant dette lite tilrådelig da det var fare for at en av våre mange i og for seg meget bra folk kunne komme til å sette i gang prat på fabrikkens. En annen ting var at jeg nu i lengre tid overhodet ikke sov hjemme i min leilighet. Jeg bodde hyppig hos min fetter John Gundersen, men jeg bodde hovedsakelig i Sandvika hos gode og pålitelige venner der, - hos tidligere politifullmektig ved Oslo Politikammer, - etter krigen politimester i Asker og Bærum, men også hos sivilingeniør Reidar Kerlor.

Dette varte til ut i januar måned 1945. Da ble forholdet så vidt alvorlig at jeg måtte finne en bedre løsning. Jeg kom til å nevne mine vanskeligheter for Knut Blom (LORANG), - senere høyesterettsdommer. Han fortalte at Sentralledelsen hadde et lokale i Bogstadvn. 52 som var leiet av gartner Kleinsorg. Det lokalet hadde de ryddet fordi et bud fra Kleinsorg var kommet inn gjennom den ulåste bakdør og hadde sett en pistol som lå på bordet mens Blom holdt på å sette ny pære i lampen i taket. Budet hadde trukket seg skyndsomt tilbake, men han trodde at det var bra folk sånn at han ville foreslå at jeg tok dette lokalet i bruk. Jeg

besiktiget stedet og fant det aldeles ypperlig. Det hadde inngang fra gaten, og det sto en plakate på døren som ga opplysning om at blomsterforretningen var stengt p.g.a. offentlig forordning. Det var en utmerket kjeller under butikken, og det var dessuten en bakdør som førte inn på en gårdsplass og derfra ut i Sorgenfrigaten. Etter å ha holdt lokalet under oppsikt en tid, flyttet vi inn med hele vår virksomhet.

Lokalene passet ypperlig til formålet. Det lå sentralt til for oss som skulle arbeide der. Det var to store vinduer mot gaten, som var fullt avblendet, slik at vi kunne brenne lys der, og vi hadde en elektrisk ovn slik at vi kunne få nogenlunde brukbar temperatur i rommet. Samtlige OLGA'er ble nu bygget om for dobling, og en del av dem ble sendt ut til noen av distriktene. En dag fikk jeg beskjed om å møte opp på hjørnet av Jacob Aallsgt. og Marjostovn. Der ville jeg finne en varebil med sjåfør. Jeg ga stikkordet og fikk det riktige svar. På mitt spørsmål fikk jeg greie på at det lå en Stengun med ladet magasin på gulvet i førersetet og en Colt 45 likeledes fullt ladd og klar til bruk på førersetet. Jeg skulle sørge for å losse lasten som besto av to spann med Colt-pistoler, ammunisjon og pussesaker og derefter stille bilen tilbake på plass med nøklen i hanskerommet. Jeg kjørte derefter bort til Bjarne Thorstensen og sammen kjørte vi til blomsterbutikken i Bogstadvn. 52. Vi fant ut at den beste måten å losse de to tunge spannene på var simpelthen å bære dem mellom oss inn i butikken. Ingen av oss hadde sett den slags spann tidligere, og vi gikk ut fra at var det noen som gikk forbi som kjente den slags spann, ville det være folk som vi ikke behøvde å være redd for.

Vi fikk nu det antall våpen vi hadde bedt om helt siden jeg begynte i Sentralledelsen, - men da var av den aller største viktighet for meg å være væpnet under de mange farlige transporter med sendere, hadde jeg klart å skaffe meg en pistol på et langt tidligere tidspunkt. Jeg nevnte mine vanskeligheter til min venn Erik Muhle, som hadde vært ansatt som politifullmektig ved Oslo Politikammer før krigen. Han fortalte at han hadde to pistoler hvorav han måtte beholde den ene selv, men jeg kunne få den andre. Jeg ville finne den vel innpakket under en sten ute i haven der han bodde i Sandvika. Dessverre viste det seg at han riktignok hadde pakket pistolen omhyggelig inn med fett, men latt den ligge i hylsteret. Garvesyren i læret hadde tæret ganske kraftig på ståldelen i pistolen. Da jeg hadde fått vasket av alt fett og rengjort våpnet, viste det seg at den ikke var i orden. Sambandsinspektør Ove Johan Hjort kjente Schou i Schou's Bøssehandel i Karl Johans gt., og han påtok seg å få ham til å reparere den. Da han kom for å hente den, sto det to tyskere i uniform inne i butikken. Schou svingte med pistolen og sa: "Nu er den i full stand, vær så god". Hjort var litt engstelig naturligvis, men det er ikke tvil om at den slags frekkhet var på sin plass under slike omstendigheter. Dessverre viste det seg at våpenet ikke var i stand allikevel, men en av fabrikkens formenn Olav Solstad, fikk det i full brukbar stand ved å skifte ut en fjær med en annen fjær som var noe sterkere.

Men ting er at en pistol virker bra når man foretar ladningsgrep, - en annen ting er om den virker som den skal under bruk. Jeg foreslo derfor for Linge gutten

Normann Gabrielsen (ENGELEN) at vi skulle ta en tur i marka for å prøveskyte. "Jeg har et bedre forslag", sa han, "du kan ganske enkelt gå ut på gaten etter at det er blitt mørkt å skyte i været". Derefter går du ganske rolig tilbake til leiligheten og gjemmer pistolen. Jeg bodde i Oscarsgt. 51, og det lå en tysk forlegning bare et halvt kvartal borte. ENGELENS svar var karakteristisk for Linge guttenes absolutte selvtillit. Han sa: "Det er ennå sikrere, for tyskerne kommer selvsagt til å gjemme seg når de høre smellene". Det viste seg at ENGELEN hadde rett, og når jeg senere var på farlige ekspedisjoner i byens gater, for eksempel under de daglige transporter av sendere, - enten det nå var norske OLGA'er eller de engelske BERIT'er, følte jeg meg nesten trygg med min Para Bellum pistol innenfor bukselinningen på magen.

En av de første dager i mars 1945 fikk jeg beskjed om at jeg skulle hente en lastebil som sto parkert ved Briskebyveien, på hjørnet av Eilert Sundtsgt. Blant lasten skulle det være en rekke pakker som var merket A, og disse skulle være til meg. Jeg skulle losse disse og sende resten tilbake sammen med lastebilen. Jeg møtte opp – så vidt jeg erindrer – klokken 10 om formiddagen og sjåføren var tilstede. Stikkord ble gitt og svar mottatt på vanlig måte, og sjåføren sa da at det ikke hadde vært tid til å foreta sortering av lasten, men han håper jeg hadde plass til det hele, - så ville den del av lasten som ikke var til meg kunne bli levert på samme sted et par dager senere. Jeg hadde på forhånd varslet Ralph Eide og Arne Hannevold som begge møtte opp i Sorgenfrig. utenfor inngangen til vårt lager. Lasteplanet var stuvende fullt av sekker og pakker. Det må ha vært et fullstendig slip. Sekkene og en del av pakkene var så tunge at hverken Eide eller Hannevold kunne klare å bære dem. Jeg anbragte da Eide og Hannevold på lasteplanet, mens de hjalp meg med å få sekkene på ryggen. De var så tunge at jeg ravet under vekten, men det gikk da på sett og vis. Heldigvis fant vi en tralle på to sykkelhjul, og denne la vi uten videre beslag på, og vi trillet sekkene over gårdsplassen frem til inngangstrappen hvorfra vi slepte dem inn i lokalet. Det var et blodslit, og det gjorde ikke saken bedre at en tysker i uniform iakttok oss fra en veranda i 3 etg. Jeg hvisket "frekkheten lenge leve", og vi fortsatte slitet til vi var ferdige. Vi gikk deretter hver til vårt, men samme dags ettermiddag sorterte 04 Bjarne Thorstensen (ARNESEN) og jeg den veldige sendingen som opptok hele gulvet og en god del av hyllene i lokalet. Vi fant snart ut at vi måtte kontrollere hver eneste sekk og hver eneste pakke. Den del av sendingen som jeg skulle ha, hadde jeg bestilt ved bestillingsliste som Haugland fikk med seg da han reiste tilbake til England i august 1943. Det var lette saker, og noe særlig omfangsrikt var det heller ikke. Men alt det andre var både tungt og voluminøst. De tunge sekkene viste seg å inneholde plastikk i pølser, dessuten var det dykkerdrakter, Limpets med tilhørende sprengstoff og tenningsblyanter med mere.

Sendingen inneholdt også to super Colt pistoler, og jeg tok straks og puttet den ene i lommen idet jeg sa "Det er klart at denne må være til meg. Det finnes vel ikke mange som har bedre bruk for den". Sendingen inneholdt også to flasker whisky, og Arnesen og jeg var enig om at vi kunne ha god bruk for den ene av dem. Før vi gikk fra hverandre, ble vi enig om at det kunne tenkes at det var andre

som hadde vel så god bruk for sakene. Vi tenkte selvsagt på de karene som drev med skipssabotasje på Oslo havn. Sendingen inneholdt også betydelige mengder kaffe, fleisk og andre matvarer. Vi fant det rimelig at vi tok hver vår lille boks med fleisk, og litt kaffe tok vi også med. Dagen efter delte vi opp de tyngste sekkene, slik at de var lette å håndtere og lastet dem tilbake på lastebilen. I henhold til avtale med sjåføren satte jeg dereften bilen tilbake på plass hvor jeg hadde hentet den to dager før.

Jeg sendte nu ordre til distriktene om straks å sende samtlige OLGA'er inn til Oslo, og så snart de begynte å ankomme, fikk vi en hektisk tid hvor hver eneste Olga ble ettersett og ombygget idet vi nu hadde på lager alle de rør og andre deler for å få dem helt perfekt i orden. Vi fikk innsatt nye rør over hele linjen, nye hodetelefoner og reservedeler til samtlige sendere. Jeg hentet enu en målesender fra fabrikken, slik at Eide og Hannevold kunne arbeide uavhengig av hverandre. Arbeidet gikk unna med liv og lyst, og vi fikk bygget om senderne og returnert dem til distriktene nesten liken fort som de kom inn. Jeg syntes selv at jeg nu på det nærmeste hadde løst min oppgave. Sammen med mine gode medarbeidere hadde jeg bygget 71 sendere av typen OLGA og 400 spesialbygde militærmottagere som jeg hadde gitt dekknavnet LISBETH. Herav var riktignok 150 stykker gått tapt som fortalt tidligere, men de 250 som var levert til distriktene, ble ansett for å være tilstrekkelig til å dekke behovet. Vi hadde laget flere hundre "Humler", og vi hadde fått tak i et stort antall felttelefoner av hærens modell, flunkende nye og fabrikkert av Elektrisk Bureau. Likeledes hadde vi fått tak i et antall manuelle felt-telefonsentraler av to forskjellige typer, - en stor og en liten, - som likeledes var distribuert til de distrikter som hadde behov for det. Jeg hadde mottatt våpen og fått dem distribuert til alle som hadde bruk for dem. Jeg kunne derfor sende rapport til MIL.ORG-sjefen Jens Chr. Hauge omtrent som følger: "Til THOR (Jens Chr. Hauge) fra BERNT (Salve Staubo). "Jeg har nu løst min oppgave og jeg mener jeg på det nærmeste har gjort meg selv overflødig. Jeg er klar til nye oppgaver. BERNT." Jeg fikk nu for annen dag et brev som lød omtrent som følger: "Til BERNT: Gratulerer med utmerket resultat. Du har gjort deg fortjent til Fedrelandets takk. RÅDET."

Jeg hadde et møte med Hauge et par dager senere, og han sa da at han gjerne ville knyttet meg nærmere til seg, men p.g.a. at hans nærmeste medarbeidere var en vær venn av mine nevøer Knut og Jan Staubo, var han nokså sikker på at han ville kjenne meg både av utseende og navn, og at jeg ville kjenne ham på samme måte hvis vi skulle treffe hverandre. Da det var en forutsetning for et så nært samarbeide at vi kjente hverandre av utseende, fant han det nu lite tilrådelig, men ba meg ta meg av våre radiostasjoner på England. Særlig påla han meg det som særdeles viktig at jeg sørget for at stasjonene flyttet hver uke, slik som pålagt i instruksen. Jeg besøkte nu TIMIAN i Sørkedalen på Merraskallen og var tilstede på stasjonen under sending i flere timer. Jeg hadde med meg en av operatørene fra Sverige som skulle assistere på stasjonen mens jeg selv dro tilbake alene.

Ved nærmere ettertanke fant jeg det ville føre til unødig risiko for stasjonen, med stadig økende trafikk, å belaste stasjonen med mine besøk. Jeg fant det tilstrekkelig at jeg tok regelmessig kontakt med telegrafistene som avla rapport om hvordan de flyttet stasjonene. Såvel TIMIAN som stasjon ERLING var enig i dette. Det var ingen grunn til å tvile på dem, - det var deres egne liv som sto på spill.

Våpenfabrikasjonen (Granat-Larsen).

Høsten 1942 fortalte Kai Holst at de skulle opprettes to viktige nye stillinger, og han spurte meg om jeg kunne foreslå en dyktig mann. Det gjaldt utnevnelsen av den første Edderkopp og av en mann til å foreta fabrikasjon av bestemte våpen, som f. eks. fotminer, booby traps o. l. Jeg tenkte straks på min svoger, sivilingeniør Bror With. Jeg snakket med ham, men han var ikke særlig begeistret fordi han nettopp hadde gjort alt klart til å begynne en hemmelig avis. Under henvisning til at det allerede var mange som arbeidet med dette, fikk jeg ham overtalt til å oppgi denne tanke. Han var imidlertid ikke interessert i jobben som Edderkopp fordi han så dette som en administrativ stilling, og det var noe han ikke hadde særlig anlegg for, mente han.

Men han la til at han proforma hadde overtatt sin søster, fru Huitfeldts hus. Han stilte dette huset – som sto tomt – til disposisjon da hun og hennes mann, redaktør Carl Huitfeldt, begge oppholdt seg utenfor landets grenser. Ved krigsutbruddet var Carl Huitfeldt norsk presseattaché i Paris. Withs venn, sivilingeniør Hartvig og frue bodde der, og dette huset i Nedre Ullern Terrasse ble etter hvert en særdeles kjærkommen tilvekst til de muligheter Edderkoppen hadde for å ta folk i dekning. Huset ble utnyttet til dekningssted for meget viktig folk som til dels var sterkt i faresonen. Det varte da heller ikke mer enn noen få måneder før det hele sprakk. Ingeniør Hartvig og frue ble arrestert, og Bror With ble tvunget til å gå i totaldekning da huset jo sto i hans navn. Det er betegnende for Bror Withs innstilling at han påtok seg ubehaget ved å gå i totaldekning uten å klage.

En dag kom Kai Holst til meg med en mappe som inneholdt saker som skulle utleveres til Bror With. Han ba meg være hjemme til et bestemt klokkeslett da With ville oppsøke meg. Han kom til fastsatt tid, og det første han gjorde var å åpne vesken og vise med delene til en stengun. Det var ikke første gang jeg så dette våpenet, men jeg ble jo nokså imponert da Bror fortalte meg at han skulle sette i gang produksjon av den.

Han tok derefter våpenet fra hverandre og spurte meg om hvilke deler jeg kunne påta meg å fabrikkere. Jeg hadde til rådighet et ganske velutstyrt mekanisk verksted, og jeg sa at jeg uten vanskelighet kunne lage samtlige deler, men at jeg hadde så meget annet på samvittigheten at jeg ikke turde påta meg annet enn de delene som måtte ansees for å være helt ufarlige. Dette ble årsaken til at jeg kom til å lage de fleste av de delene som skulle til for å fremstille en stengun.

Bror With var oppfinneren av den kjente skibindingen Rottefella, og for å produsere denne, benyttet han en rekke mindre mekaniske verksteder. Foruten å ha en solid teknisk utdannelse bak seg fra Norges Tekniske Høyskole, hadde han interessert seg for våpen, og han var derfor i besittelse av ganske spesielle forutsetninger for å løse oppgaven. Granat-Larsens virksomhet er nærmere beskrevet i boken MIL.ORG.: D 13 i kamp. Side 80, og han er en dessuten den nærmeste til å skrive rapporten om våpenfabrikasjonen, men jeg skal kort komme inn på min befatning med den. Det sier seg selv at de delene som jeg hadde påtatt meg å lage var de som var minst betydningsfulle. Etterhvert fant With leverandører til de fleste deler, men det var to viktige deler som han ikke klarte å finne leverandører til. Det gjaldt i første rekke hylseekstraktoren, og dessuten avtrekkeren, som heller ikke var så enkel å lage.

Jeg hadde gode forbindelser på Elektrisk Bureau gjennom Sambandets lagersjef Harry Kongshavn, og han fikk tegninger med spørsmål om han kunne få laget delene på Elektrisk Bureau. Jeg fikk beskjed om at det lot seg gjøre, men det var påkrevet å finne et firma som sto som bestiller. Jeg hadde deretter et maskemøte med Sambandets materialsjef, sivilingeniør Willoch, som likeledes var ansatt på Elektrisk Bureau. Jeg leverte ham en bestilling fra Salve Staubo A/S på 1000 stykker "sperrehaker for automatgrammofoner". Jeg la til at denne Salve Staubo, som var innehaver av Høvding Radiofabrikk, visstnok var et temmelig muggent papir, og hvis det skulle bli noe bråk av det, så kunne det vel ikke skade at han fikk seg en smekk. Willoch, som nu er bosatt i Bergen som sjef "Decca" navigasjonssystemer, fikk seg en god latter over dette. Han var klar over at han snakket med MIL.ORG's sambandssjef som den gangen brukte SIGURD JOHNSEN som dekknavn, men han visste selvsagt ikke at hans virkelige navn var Salve Staubo. Mørklegging var meget viktig i dette farlige arbeidet.

Å kalle ekstraktoren for patronhylsene for en sperrehake til automatgrammofoner kunne ennå gå an, selv om den var lovlig kraftig dimensjonert for dette forholdet, men vi hadde ikke noe lignende dekknavn for den andre delen som With hadde vanskelig for å finne leverandør til. Det gjeldt nemlig selve chasiset som hele våpnet var bygget opp av. Dette var formet som et rør, som det var utstanset to store huller i. I den ene enden ble løpet skrudd fast, i den andre enden ble kolben festet, og midt på under et av de store hullene kom låskassen som bar magasinet. Under ild fløy sluttstykket frem og tilbake innenfor det rørformede chasiset, og de tomme hylsene ble kastet ut gjennom det andre store hullet. Dette var ikke bare en viktig del, det var også en meget farlig del som var

lett å kjenne for en som hadde sett en stengun. Denne siste delen var det ikke mulig å finne leverandør til, og jeg påtok meg da å lage verktøyet i mitt eget verksted og fremstille dem ved bedriften. Jeg tok sjansen på at jeg ikke hadde noen folk på verkstedet som ville kjenne denne delen igjen.

Det sier seg selv at Bror With hyppig kom til fabrikk for å hente ferdige deler, og en dag kom formannen i mitt mekaniske verksted, Olav Solstad, og tok meg til side. "Staubo", sa han, "er De klar over at det oser bensin over hele gårdsplassen når denne Larsen kommer kjørende?" Larsen var Bror Withs dekknavn den gangen, "Ja", sa jeg, "men det kan da umulig bety noe". "Nei, det kan være så, sa han, men jeg er medlem av et MIL.ORG.-lag, og jeg har derfor en del kjennskap til våpen. Er de klar over av vi lager deler til en stengun?". Jeg foreslo at vi skulle snakke sammen på kontoret hvor vi kunne snakke uforstyrret, og jeg sa da: "De må være klar over Solstad at jeg er helt på det rene med at det De der sier er riktig. Nå gjelder det bare å holde kjeft". Solstad var absolutt pålitelig, og selv om verkstedet til tider arbeidet nesten 100% for Granat-Larsen, var det ingen andre som forsto noe. Det er klart at transport av automatpistoler på gaten i Oslo var en kraftig påkjenning, og mot slutten av 1944 var det tydelig at Bror Withs nerver var på bristepunktet.

Store 0, Ole Borge, visste at With var min svoger og at dessuten jeg selv var implisert i våpenfabrikasjonen Vi hadde alvorlig drøftelser om hvordan vi skulle gripe saken an. Etter alvorlig overveielse fant vi det uforsvarlig å la With fortsette. Han ble derfor sendt til Sverige. På dette tidspunkt hadde With ferdig ca. 300 Sten guns og deler til ytterligere 200 stykker. Vanskelighetene var stort sett løst, men det gjensto å finne en måte å justere våpnet på slik at det virket sikkert under alle forhold. Etter at With var vel over grensen, ble jeg av Ole Borge anmodet om å overta hans jobb. I egenskap av MIL.ORG.'s sambandssjef hadde jeg kjennskap til distriktenes oppbygning og spesielt hvordan det sto til med Sambandet innen hvert enkelt distrikt. Jeg hadde også vareadresser til distriktene, og da dessuten produksjonen av radiosenderen OLGA og annet sambandsmateriell ennå ikke var fullt ferdig, fant jeg det uforsvarlig å påta meg dette arbeidet alene. Jeg hadde heller ikke tid til det. Resultatet var at Oddvar Steen, som i over et år hadde vært Bror Withs assistent overtok ledelsen av våpenfabrikasjonen. Withs reise til Sverige medførte betydelige vanskeligheter fordi hverken Steen eller jeg hadde fullt kjennskap til underleverandørene. Vi fikk en omfattende redegjørelse fra With i Sverige, og på basis av den løste vi de fleste vanskeligheter, men det ble allikevel nødvendig å finne enkelte helt nye leverandører. Dette ble løst av Oddvar Steen på en utmerket måte.

Under ledelse av Steen og med dyktig innsats spesielt av hans medarbeidere på Rapp Motorfabrikk klarte han å løse de siste vanskeligheter med justering av våpnene, og de som ble levert fra nu av, virket upåklagelig. Men en uforutsett vanskelighet skulle vi allikevel få. Mens Harry Kongshavn arbeidet med ekstraktoren en dag, kom direktør Kvaal forbi. Han plukket opp en av ekstraktorene, så på den og spurte hva det var. Kongshavn svarte at det var en

sperrehake til automatgrammofoner. Kvaal la sperrehaken tilbake og intet skjedde. Etter denne episode fant de ansvarlige ved EB det uforsvarlig å fortsette produksjonen, og det ble nu et spørsmål om hvordan vi skulle løse dette. Det hastet, og spørsmålet ble løst ved at jeg selv overtok produksjonen av de delene som ble laget på Elektrisk Bureau. Jeg fikk utlevert freseverktøyene, og denne produksjonen ble derefter gjennomført ved Salve Staubo A/S under formann Olav Solstads dyktig ledelse.

Bortsett fra fabrikasjonen av ovennevnte deler formidlet jeg kontakten mellom våpenfabrikasjonen og den øverste ledelse. Jeg formidlet således overlevering av tobakksrasjoner, matrasjoner og fremfor alt de store pengebeløp som skulle til. Oddvar Steens dekknavn under hele denne periode var JENSEN. Oddvar Steen var meget dyktig administrator, og han løste sine oppgaver med stor dyktighet og kaldblodighet. Det var ikke så få farlige situasjoner han kom opp i.

Produksjonen av LISBETH og ELSE.

Organisasjonsplanen for det indre samband forutsatte at de opererende enheter (kampenhetene) var utstyrt med spesialbyggede militærmottagere som vi kalte LISBETH. Vi fabrikerte 250 stykker av disse ved fabrikken Salve Staubo A/S i Sandakervn. 114. Det sier seg selv at kopling av en radiomottager er et betydelig mer komplisert arbeid enn å lage f.eks. kraftverket til et sendersett eller selve senderen som ikke består av så mange delene. Vi låste derfor tre av våre mest betrodde folk inn på et værelse hvor de satt og utførte dette arbeidet. De som var med på dette, var formann Hans Hæhre, Harald Løvmo og Axel Berg. Som påskudd for at disse karene arbeidet alene i et avlåst værelse, sa vi at arbeidet var angående en viktig oppfinnelse. Vi hadde en del av disse batterirørende selv, men på langt nær nok. Men jeg fikk anledning til å overta flere hundre stykker fra Philips som ga dem fra seg uten betenkelighet. Jeg lå i dekning og var klar over at jeg ville komme til å fortsette med dette til krigens slutt og tok kontakt med Philips personlig. Det dreiet seg om 2 000 rør og de kunne ikke anføres. Betaling ville de ikke ha før etter Frigjøringen, bortsett fra en eneste unntagelse, - nemlig Radionette, - var dette i grunnen slik alle reagerte når vi anmodet om leveranser.

Det er derfor på sin plass å fremheve de viktige leveranser vi fikk fra A/S Norsk Akkumulatorkompani. Til våre sendere trengte vi et betydelig antall bilbatterier. Jeg henvendte meg da til ingeniør Sverre Rive som snakket med sin sjef, direktør Johan Halle, og vi fikk alt det vi trengte. Vi trengte også anodebatterier i store mengder og glødebatterier til LISBETH, foruten lommelyktbatterier i store mengder. Disse ble levert av Norsk Akkumulatorfabrikk i tusenvis. Til å begynne med ble disse svære mengder batterier levert uten betaling, men det ble etter hvert så store mengder at de måtte be om betaling for at ikke revisjonen skulle få mistanke.

Leveransene fra denne bedrift var forbundet med en viss risiko idet flere industribedrifter sognet til samme adresse med samme inngang, og det var tysk portvakt som forlangte passerseddel. Det var selvsagt litt uheldig at denne passerseddel gjaldt en stor lastebil tilhørende Salve Staubo A/S, men derved var jo intet å gjøre. Den første tid kjørte jeg selv, men da jeg var sterkt opptatt overtok fabrikkens sjåfør Arne Ottesen kjøringen av fabrikkens lastebil med alle slags telefoner, LISBETH, ELSE og mange andre ting. Det sier seg selv at han ved flere anledninger kom opp i kinkige situasjoner. Således ble han f.eks. en gang, da han skulle til Skøyen jernbanestasjon med tre sendere av typen OLGA, kontrollert ikke mindre enn tre ganger. Selvsagt var senderne kamuflert under et lass med beslaglagte tyskerapparater, og da han jo kjørte for en radiofabrikk, skapte kontrollen ingen andre vanskeligheter enn litt ekstra hjerteklapp sålenge kontrollen pågikk. Men den gang, som så mange ganger ellers, gikk det bra.

Else.

Vi hadde et ganske lite antall rør som egnet seg til fremstilling av Walky-talky. Arne Hannevold konstruerte en type som jeg ga dekknavnet ELSE. Dessverre var det antall deler vi hadde på lager begrenset, slik at vi bare kunne lage 6 stykker som samtlige ble levert til D13.

Episoder.

Det sier seg selv at når man transporterer radiosendere på gaten med en tysk Parabellum 9 mm innenfor bukselinningen på magen og med fulle reservemagasiner i lommen er man ganske spesielt aktpågivende, og forsåvidt kunne man kalle hver enkelt av disse mange transporter i seg selv for en episode, men det var et uttall av den slags transporter. Jeg har nok selv hatt adskillig over 200 av den slags transporter på sykkel og til dels på lastebil. En av mine nærmeste medarbeidere, Ove Johan Hjort, hadde antagelig minst like mange, - kanskje flere. Det ble så meget av en vane i grunnen at vi ikke følte noen spesiell fare hvis transporten foregikk i fullt dagslys. Men det hendte ikke så sjelden at farlige transporter måtte foregå etter mørkets frambrudd, og jeg må innrømme at jeg da var direkte redd. Men jeg er jo fremdeles i live, og det gikk altså bra heldigvis.

Kontroll på Majorstuen.

En dag kom sjåfør Arne Ottesen og jeg kjørende fra sambandet lager i Niels Juelsgt. med to OLGA'er og en BERIT på lasteplanet. Bortsett fra disse tre senderne, hvorav den ene var britisk, hadde vi ingen ting på lasset. Vi kom kjørende i Middelthunsgt. og svingte inn i Kirkevn. mot Majorstuen. Vi var ikke kommet mange meterne da to personbiler kom kjørende fra den motsatte retning. De svingte midt ut i gaten, og tyske soldater strømmet ut og sperret Kirkeven. Det var Ottesen som kjørte. Jeg ga ordre om å stoppe øyeblikkelig, og vi bakket tilbake i Middelthunsgt. og kjørte videre mot "Sørensen og Balchen". Jeg fikk Ottesen til å stoppe ved kontorinngangen. Jeg grep to koffertene og løp opp trappen med dem. Derefter løp jeg tilbake og fikk tak i den siste kofferten. Jeg spurte etter en av sjefene, Halfdan Sanne, som hadde vært behjelpelig med mange ting, og heldigvis kom han straks. Han tok seg av senderne mens Ottesen og jeg kom oss unna. Tyskerne så litt forbauset på oss da vi bakket tilbake med lastebilen, men gjorde ingenting.

Under farlige transporter med sendere på sykkel eller på billasset var jeg alltid forberedt på at kontroll kunne forekomme, men dette var noe ganske spesielt. Hele gaten ble jo sperret, og det var ikke i 1 –2 eller 3 tyskere, men så mange at det ville være utelukket å slippe unna. Hadde tyskerne sperret gaten bare noen få sekunder senere, ville vi være kommet så langt opp i Kirkevn. at kontroll ville vært uunngåelig. Jeg hadde denne gang, som tidligere, min forgjenger i embedet, magister Jacob Sømmes skjebne friskt i minne, og jeg hadde valget mellom å bli drept under tortur eller ta mitt eget liv. Mine nærmeste medarbeidere var fullstendig klar over dette, og det var vel ingen av dem som trodde at jeg ville overleve krigen. Ottesen var ubevæpnet, men jeg hadde min pistol i beltet og skuddveksling ville vært uunngåelig. Hvordan jeg ville reagert under denne plutselige oppståtte fare, er ikke så lett å si, men jeg var klar over at Bjarne Thorstensen, som bodde like ved i Kirkevn. måtte varsles omgående, og det gjaldt for meg for enhver pris å komme unna. Gestapo ville under disse omstendigheter ikke bare få tak i tre av våre sendere hvorav et britisk sett og vognkortet ville røpet hvem som eide bilen, slik at razzia på fabrikken kunne tenkes satt inn gang ganske få minutter senere. Der satt tre mann og koplet militærmottageren LISBETH. Det var påkrevet å varsle fabrikken omgående. Det ville være ugjørlig å gjemme unna ferdige eller halvferdige mottagere, men det gjaldt å få de tre karene unna og i sikkerhet til Sverige snarest mulig.

Hvis jeg var blitt drept under kampen eller hadde blitt nødt til å ta mitt eget liv, ville dette ført til den største opprulling i MIL.-ORGs historie. Det var den største fare for at hele Sentralledelsen kunne blitt opprullet, hvis Gestapo klarte å få meg levende. Det var bare sekunder om å gjøre, men som nevnt gikk det bra denne gangen som så mange ganger før og senere.

Episode på Ankertorvet.

En dag fikk jeg beskjed om å møte på Ankerbroen klokken 20. Der skulle jeg møte en mann som kom med to koffertar, - en stor og en mindre. Dette betydde selvsagt at jeg skulle hente en Store –BERIT og en Lille – BERIT, altså to engelske sendersett. Stikkordet var "Kan De si meg veien til Ankertorvet?" og svaret: "Det pleier å være på den andre siden". Ved den slags møter plikttet man bestandig å være absolutt presis, men klokken ble 20 og den ble 20.30 uten at noen kom. Jeg hadde mest lyst til å gå, men transporten var så viktig at jeg ikke kunne gjøre dette. Da kom det en mann gående med en enkelt koffert over Ankerbroen. Jeg var litt engstelig for at det kanskje kunne foreligge en misforståelse og løp etter mannen og spurte ham om veien til Ankertorvet. Men nei, det visste han dessverre ikke, han var ukjent i byen. Jeg satte farten opp og løp tilbake til Ankerbroen idet jeg var redd for at jeg skulle miste kontakten. Da kom det etter en god stund en ny mann, og det samme gjentok seg bortsett fra at han ga noenlunde riktig svar, men helt nøyaktig var det ikke. Igjen fikk jeg farten opp for å være tilstede da min mann omsider kom. Da jeg kom tilbake over broen sto han på plass med en koffert stående på bakken på hver side av seg. Jeg kjente mannen, - det var en av dem som hadde vært i min leilighet en gang i 1942 da Ole Borge hadde glemt å blende. Det var et motbydelig vær den kvelden, - det var på ettermiddagen, og det regnet og blåste fælt, dessuten var det blankis av den aller glatteste typen. Jeg trakk hatten godt nedover øynene og frakken oppover ørene og spurte etter veien til Ankertorvet. Det er nok dessverre temmelig sikkert at han på sin side også hadde kjent meg, for han svarte kjapt: "Det er helt riktig, men jeg kan ikke huske svaret". At det var helt riktig var jeg jo selvsagt helt på det rene med, men jeg var redd for at han skulle kjenne meg, og da han spurte om jeg trengte hjelp, sa jeg nei til tross for at hjelp under disse omstendigheter var meget ønskelig. Han gjentok sitt spørsmål, men jeg sendte ham bort og bandt senderne på bagasjebæreren på sykkelen. Heldigvis var det ingen folk i sikte. Da jeg skulle forsøke å sykle av gårde, gikk det dessverre ikke bedre enn at jeg røk i bakken. Det var ganske utelukket å sykle under disse omstendigheter, og jeg hadde ikke annet å gjøre enn å leie sykkelen med de to tunge senderne, som til sammen veide godtog vel 35 kilo, den lange veien til Niels Juelsgt. hvor sambandet hadde sitt lager den gangen. Jeg visst jo at jeg skulle hente to engelske sendere og selvsagt var jeg væpnet, men jeg hadde begge hendene opptatt med delvis å bære de to senderne og sykkelen også. Kanskje nettopp p.g.a. det motbydelige føret gikk transporten smertefritt, bortsett fra at jeg hadde vært redd nokså lenge etter å ha lurt på hvordan jeg skulle forholde meg hvis det skulle bli kontroll underveis. Men jeg forbannet meg på at jeg aldri skulle med på en slik transport etter mørkets frembrudd en gang til.

Hvordan Ole Borge, - som den gang var store O og nestkommanderende MIL.ORG, kunne sende meg ut på en slik Urias-jobb etter mørkets frembrudd, er meg komplett uforståelig. Han visste jo også at jeg måtte transportere disse to engelske settene gjennom hele byen. Linge-karen, som jeg tror het Døbloug, vet

jeg ikke hvor kom fra, men han ga også uttrykk for at han var forbannet over en slik farlig transport. Den burde vært foretatt i dagslys eller utsatt til neste morgen.

Episoden Roar Welo.

En av mine nærmeste medarbeidere, Ove Johan Hjort, bodde i Behrensgt. 5 i øverste etg. I første etg. bodde en mann som vi så på med mistanke fordi det hendte ikke så sjelden at en AT-bil stoppet utenfor. Det var tydelig at han hadde ærend til Roar Welo, og det sier seg selv at verken Hjort eller jeg likte det naboskapet. Vi kunne jo den gang umulig vite hva som virkelig skjulte seg bak fasaden i 1. etg.

En dag fikk jeg beskjed om å møte LORANG (høyesterettsdommer Knut Blom) på bussholdeplassen i Kolbjørnsensgt., altså på hjørnet av Skovvn. Han kom til avtalt tid på sykkel og overlot meg en ryggsekk som han sa inneholdt en Store- BERIT, og at den skulle sendes til D13. Jeg hadde ikke fått beskjed om hva saken gjaldt, og da jeg var buden til kaffe hos Hjort, var jeg derfor ikke væpnet, hvilket jeg alltid pleide å være.

LORANG skulle til å kjøre bort da jeg stoppet ham. Det var en ting jeg ville snakke med ham om, og vi ble stående å prate sammen kanskje i 10 minutter. På grunn av avtalen om å drikke kaffe hos Hjort, fant jeg at jeg like godt kunne ta senderen med meg opp til ham. Jeg ville neppe bli sittende der så lenge, og jeg kunne derefter ta senderen opp til Skistallen på Majorstuen hvor den skulle innleveres på lapp som så ble sendt til D 13, som skulle ha senderen.

Da jeg svinget fra Skogvn. inn i Behrensgt., så jeg at det sto to karer foran inngangen til nr. 5. De sto på hver sin side av inngangsdøren, men jeg la ingen vekt på dette før det plutselig begynte å smelle fra maskinpistol inne i 1. etg. Da ble det liv i karene, - de rev opp frakkene sine og trakk frem maskinpistoler og brølte til noen barn som lekte i gaten "Schaut dass Ihr weg kommt". Jeg var kanskje 10 skritt fra inngangen til nr. 5, og jeg gjorde helomvending øyeblikkelig. Jeg hadde mest lyst til å løpe, men skjønnte at dette ville være mistenkelig og spaserte rolig tilbake og svingte opp Skogvn. Der sto det også en mann med samme frakken og med hendene i lommen. Jeg passerte videre, og da jeg passerte Colbjørnsensgt. kastet jeg et blick til venstre. Der sto det også en mann. Det var tydelig at hele kvartalet var omringet. Jeg fortsatte opp Skovvn. og fikk kastet meg på en trikk. Jeg gikk av trikken på Majorstuen og gikk opp til min bror som bodde i Fargerborggt. 27. Jeg satte fra meg ryggsekken med senderen hos ham og gikk til nærmeste telefonkiosk hvor jeg ringte til Ove Johan Hjort. Jeg satte skytingen i

Behrensgt. 5 i forbindelse med ham og var redd for at han var drept. Han var en av mine nærmeste venner, og den lettelse og glede jeg følte ved å høre hans stemme i telefonen lar seg ikke beskrive.

Han på sin side hadde vært helt sikker på at jeg var drept. Han visst at jeg ikke lot meg arresterte uten å bite fra meg.

Etter at kvartalet var kringstilt og inngangen besatt av Gestapo, kom en av hans naboer hjem. Han fikk en maskinpistol i magen, men da han kunne vise at han bodde i gården slapp han forbi. Han kunne imidlertid fortelle Hjort at en mann med lyst hår og en koffert ved siden sto med armene opp mot en vegg. Beskrivelsen passet på meg. I henhold til avtale skulle jeg komme innom nettopp på denne tid, - fremfor alt var jeg glad for at vi hadde unngått en opprulling av Sambandet for tredje gang. Det var en katastrofe da den forrige Sambandssjef Jacob Sømme ble arrestert, men en ny opprulling nu ville vært langt mer alvorlig.

Det sier seg selv at tyskerne endevendte Welos leilighet, men Hjort hadde lagt merke til at de åpenbart ikke hadde undersøkt et nedlagt avtrede i kjøkkenoppgangen. Ved mitt neste møte med sambandssjefen i D13, - hvor forresten nestkommanderende også var tilstede, kunne jeg derfor fortelle at de burde undersøke om det var noe å finne der. Det viste seg å være tilfelle. Jeg kunne også fortelle at de burde holde seg unna pakkeoppbevaringen i Arbeidergt. Betjeningen hadde gjort oss oppmerksom på at to politifolk hadde gått igjennom hele lageret og beslaglagt en koffert. De fikk en hjertelig latter og kunne berette at det var D13 som hadde satt denne aksjonen i gang. De hadde mistet lappen til en viktig koffert og hadde derfor sendt to pålitelige folk forkledd som politimenn som hadde endevendt lageret og undersøkt hver eneste koffert inntil de fant den de skulle ha tak i. De kunne derfor berolige meg med at alt var i orden.

Å gå med en sender på gaten var i og for seg ikke noe oppsiktsvekkende. Den var anbragt i en koffert som ikke engang var særlig stor. Hvis det derimot skulle bli kontroll, ville situasjonen bli alvorlig. Det gjaldt ikke bare å kunne forsvare seg under evt. kontroll, men det kunne være av stor betydning ved forsøk på å unngå kontroll. Da gjaldt det å komme seg inn i nærmeste leilighet i 1. etg. Hvis ingen lukket opp, kunne man skyte låsen i stykker og på den måte komme seg unna, Hvis leilighetens innehavere ikke forsto, kunne man trekke blank og på den måten skaffe seg respekt. Direkte kontroll var jeg for min del aldri underkastet, og det ble heller aldri aktuelt å trenge seg inn i annen manns leilighet. Men flere anledninger unngikk jeg kontroll ved å gå over på den andre siden av gaten eller ved å svinge inn i sidegate når jeg så en fiendtlig patrulje i anmars.

Når sendere måtte transporteres i hundrevis, ble risikoen for kontroll meget betydelig. Det er klart at tyskerne var interessert i å få tak i våpen, for eksempel, - men det de aller helst ville ha tak i, var selvsagt sendere som kunne formidle opplysninger til London. Jeg betraktet derfor, - med god grunn etter min oppfatning, - at sendere var langt farligere å transportere på gaten enn for eksempel maskinpistoler. Et effektivt radiosamband var dessuten en absolutt forutsetning for at MIL.ORG. skulle ha noen slagkraft.

Sambandsledelsen i fare. Edderkoppens lager blir flyttet.

Det må ha vært sommeren 1942 at jeg i fabrikkens navn (Salve Staubo A/S) leiet hattebutikken i Niels Juelsgt. nr. 35. Vi skulle bruke det til lagring av forskjellige varer, men da det kom til stykket, ble dette ikke aktuelt, og jeg overlot derfor lokalet til en venn. Høsten samme år spurte Kai Holst om jeg kunne skaffe et brukbart lagerlokale. Det skulle benyttes av Edderkoppen, hovedsakelig til lagring av matvarer for dekningsleilighetene, men også til andre ting som var av betydning i forbindelse med flyktningeksport.

Jeg svarte at det kunne bli vanskelig nok. Jeg hadde riktignok et lokale, men dette hadde jeg overlatt noen måneder tidligere til en av mine venner. Jeg beskrev beliggenheten, og han ble straks interessert da det ville passe utmerket. Jeg henvendte meg til min venn, som imidlertid ikke var villig til å la meg få lokalet tilbake da han hadde bruk for det selv. Jeg nevnte da at det skulle brukes til illegalt formål. Da lovet han å rydde lokalet straks. Jeg fikk nøkler, og jeg kunne vise Kai Holst hvordan det hele lå an. Han var i fyr og flamme, - ikke minst fordi det var en ypperlig retrettmulighet gjennom kjelleren. I løpet av de nærmeste dager ble døren til kjellergangen forsterket og kunne stenges med en sterk bom, slik at ingen uvedkommende kunne komme inn. Det ble innredet en berge i kjelleren for lagring av poteter, og det ble innredet et ypperlig og stort hemmelig rom under øverste trappetrinn ned i kjelleren.

Det var en disk i butikken og vi stillet disken slik at den dekket kjellerlemmen. Når man skulle ned i kjelleren behøvde man bare å skyve disken til side. Det var så bra som det kunne være med adgang direkte fra gaten. Jeg ble enig med Kai Holst om at jeg skulle beholde en nøkkel selv, slik at jeg kunne benytte matvarelagrene, når det var nødvendig, til mine egne folk. Kai Holst var oppmerksom på at jeg var MIL.ORGs sambandssjef.

Mine behov var ikke så store, og det var ikke så ofte jeg besøkte lokalet. Men en dag kom Kai Holst til meg helt bestyrtet: "Det er noen kvinnefolk som har syklubb i nabolaget", fortalte han, "og en av dem som var gift med en av gutta, har fortalt at hattebutikken var alminnelig samtale-emne i syklubben. Lastebiler og drosjebiler kommer susende nedover gaten, stopper foran hattebutikken hvorpå karer hopper av lasset, bærer inn ryggsekker, pakker og kasser og andre ting også, så der må det foregå svartebørs i stor stil. Deretter kommer de styrtende ut, slenger

seg på bilen og kjører av gårde så det uler rundt hjørnene". Selvsagt var jeg klar over at dette var Kai Holsts spesielle fargerike måte å uttrykke seg på, men saken var ille nok. Ikke minst fordi lokalet var leiet i mitt navn.

Det var derfor livsviktig å få ryddet lokalet snarest. Jeg fikk låne en pistol som Harry Kongshavn hadde adgang til. Pistolen var italiensk og minnet om en Colt 32, - et våpen som jeg var fortrolig med. Neste dags formiddag fikk jeg med verksmester Ragnar Strand, som hadde hatt med på illegalt arbeide tidligere, og som jeg kunne stole på. Han kjørte firmaets store lastebil. Vi parkerte på venstre side av gaten foran hattebutikken. Det sto parkert en grønn varebil fra Fritt Folk der. Da vi låste oss inn, kjørte varebilen. Det behøvde selvsagt ikke å bety noe, men vi arbeidet med rekordfart. Strand hadde kjempekrefter. Denne gang, som flere ganger tidligere, måtte jeg beundre denne kjempen og den måten han håndterte svære colli på. Mens vi holdt på med vårt arbeid, kom det en tysker gående med hakekorsmerket i knappullet. Han spurte på tysk om jeg kunne vise ham hvor et bestemt nummer lå i Niels Juelsgt. Tilfeldigvis kunne jeg det fordi mine nære personlige venner, ingeniør Paasche og hans kone Nanna Lise, bodde nettopp der. Jeg svarte: "Jeg er ikke så særlig kjent her, men det må være nederst i gaten til høyre."

Det sier seg selv at vi tømte lageret på rekordtid. Det eneste vi var nødt til å la bli igjen, var potetene i kjelleren. Ragnar Strand kjørte bilen, mens jeg satt ved siden av i førersetet med pistolen skuddklar. Transporten gikk imidlertid smertefritt, og vi losset lasset hos Salve Staubo A/S i Sandakervn. 114. En tid senere ble sakene hentet av Edderkoppens folk. Jeg fikk senere høre at det hadde vært innbrudd i det nye lageret, og at alt var stjålet. Samme dag ga jeg beskjed til Kai Holst om at vi hadde evakuert lageret. "Åh, gudeskjelov," sa han, "de kara som skulle hentet lageret er vettskremte og har forlangt væpnet eskorte."

Det var nok langt mer som stod på spill. Det var i virkeligheten overhengende fare for at MIL.ORG.s sambandsledelse kunne ha sprukket på denne saken. Lokalet var som nevnt leiet i mitt navn. Jeg holdt lokalet under oppsikt i noen måneder, men alt var rolig. Da skiftet jeg karakteristikken på låsen for at uvedkommende, for eksempel fra Edderkoppen, skulle komme inn. Jeg tok lageret i bruk igjen til sambandsmateriell, som for eksempel sendere, spesialbyggede militærmottagere og til dels, min i mindre målestokk, våpen.

Denne episode har høyesterettsadvokat Wilhelm Münthe Rolfsen beskrevet i sin bok "Usynlige veier", side 123, under overskriften "Lageret kompromitteres". At han selv er i god tro, er hevet over tvil, men verken Edderkoppen eller Forden eller bil A-5405 hadde noe som helst med denne evakueringen av lageret å bestille. De opplysninger han bygger dette kapittelet på, er usanne. Kai Holst er dessverre død, men Ragnar Strand og jeg lever i beste velgående.

En farlig transport.

Jeg hadde sittet hjemme hele ettermiddagen da jeg fikk telefon fra Bjarne Thorstensen. Han inviterte på en kopp kaffe og en prat. Jeg visste straks hva dette betydde. Jeg væpnet meg med min pistol og gikk straks til Thorstensens leilighet i Kirkeveien.

Det viste seg at han hadde fått ordre av Ole Borge om å sende to OLGA fra lageret i Majorstuevn. 15 til vårt lager i Niels Juelsgt. Det var mørkt som i en sekk, og vi var selvsagt klar over at dette var en farlig transport som ingen av oss likte.

Thorstensen insisterte på at han skulle ta jobben fordi han mente jeg hadde tatt så mange slike risikoer tidligere. dette var jeg selvsagt fullstendig uenig i. Hvis det skulle bli skyting, var han ikke våpenvant, mens jeg kunne behandle en slik pistol med den største selvfølgelighet etter mangeårig medlemskap i Oslo Pistolklubb.

Jeg hentet de to senderne og bega meg gjennom Majorstuevn. i retning Eilert Sundsgt. Da jeg var kommet midt i bakken, hørte jeg en patrulje komme gående. Det var to mann, og de gikk midt i gaten. Det klirret i våpen, og jeg satte derfor begge senderne fra meg, mens jeg stod forberedt på å trekke blank hvis det skulle bli nødvendig. Imidlertid fortsatte patruljen videre oppover gaten uten å bemerke den fare som truet dem.

Stasjon TIMIAN (Erik Ræstad).

Ræstad ble overført fra D12 tidlig på våren 1945. Han hadde da ligget på skogen i over åtte måneder og trengte å komme til en tannlege før tjenesten skulle begynne. Dette ble ordnet. Som et kuriosium kan nevnes at den etter frigjøringen viste seg at tannlegen var medlem av NS. Det visste jeg ikke den gang. Jeg hadde kjent ham fra før krigen som en meget bra mann. Ræstad etablerte sin stasjon på Merraskallen i Sørkedalen. hvor han i henhold til instruks for SLs radiostasjoner på den tid bodde i telt. Signalplanen med krystallene ble oppbevart ikke langt unna teltet, men selve stasjonen lå ca. 1 km. lengre borte. I henhold til instruks for våre radiostasjoner skulle de ikke arbeide på et sted mer enn maximum 1 uke. derefter skulle stasjonen flyttes minst 5 km. Hensikten med dette var å forhindre at tyskerne skulle få tid til å peile inn stasjonen. dette system ble benyttet ved samtlige SLs stasjoner de siste måneder. Det viste seg å virke perfekt.

Etter krigen besøkte Knut Haugland Fehmer i fengselet, og han trodde våre stasjoner var tatt alle sammen. I virkeligheten hadde sentralledelsen hele fire stasjoner på luften under frigjøringen.

Da jeg besøkte stasjonen, klaget TIMIAN og hans to medarbeidere over at de ikke var fornøyde med bevæpningen. De var utstyrt med finske Lahti-pistoler som i og for seg var utmerkede våpen, slik vi hadde funnet ut var det beste. Lahti-

pistolen hadde et korn som var bortimot 10mm høyt, og hvis man skulle trekke pistolen hurtig, hadde den lett for å henge seg fast i klærne. Jeg hadde på den tid et ganske pent lager med Colt 45 pistoler som hadde et lavt, pent avrundet korn og som derfor var velegnet til å bæres innenfor bukselinningen. Det sto dårlig til med klær, og de ville også gjerne ha litt mer variert kost, men det viktigste var bevæpningen, og de manglet ammunisjon også.

Vi avtalte at jeg skulle møte opp med et billass med våpen, uniformer og annet utstyr den 7. mai på et nærmere avtalt sted i Sørkedalen som lå et stykke unna allfarvei. Jeg anså denne transporten som meget risikabel da tyske patruljer stadig foretok kontroll på Sørkedalsveien. Det ble derfor sørget for at en mann syklet nedover Sørkedalen på et slikt tidspunkt at han kunne inntreffe på Skistallen på Majorstuen kl. 10 formiddag. Hvis det var ugle i mosen, skulle han ha grankvist i luen, men hvis alt var i orden, skulle han ha grankvisten bundet til sykkelstyret. Som hjelpemann på bilen fikk jeg med meg stud. ing. Christian Rytter som var blitt anbefalt av Oddvar Steen som hadde overtatt våpensmien etter Granat-Larsen.

Jeg hentet matvarene og uniformseffektene fra et lager i nærheten av Hausmannsgt. tidlig om morgenen. derefter hentet jeg våpen og ammunisjon på vårt eget lager som lå i Bogstadveien vis a vis Valkyrien undergrunnsstasjon der hvor det nu er en papirforretning.

Christian Rytter møtte opp som avtalt. Vi kjørte sammen til Sykkelstallen på Majorstuen st., og kl. 10 kom vår sykkel-speider inn på stasjonen med en grankvist bundet på sykkelstyret. Veien var altså klar, og vi kjørte straks utover Sørkedalsveien. Da vi ankom til møtestedet, var stasjonens folk på plass. Vi losset svære mengder med utstyr, og det karene ikke klarte å få med seg i ryggsekkene, gjemte vi i skogen. Karene byttet straks tøy fra innerst til ytterst, og det var sannelig påkrevet. Det sto ytterst dårlig til med klærne etter den harde tjenesten i skogen. På denne ekspedisjonen var jeg væpnet som vanlig med en Colt-45 innenfor beltet på magen med to ekstramagasiner i lommene, mens jeg hadde en Walter pistol av mindre kaliber i hylsteret under armen. Heldigvis gikk transporten bra, og vi kom tilbake til Oslo i god behold.

Efter vel gjennomført aksjon stoppet jeg lastebilen utenfor vårt lager i Sorgenfrigt. Dette lageret hadde inngang både fra Bogstadvn. og Sorgenfrigt. Mens jeg holdt på å gå ut av bilen, kom MIL.ORG.-sjefen Jens Chr. Hauge forbi. Det var et praktfullt vær den dagen – 7. mai 1945 – og vi hilste fornøyd på hverandre. Han spurte meg hvor jeg hadde vært, og jeg fortalte at jeg hadde vært på våpentransport til stasjon TIMIAN i Sørkedalen. Han så litt forferdet på meg og sa: ”Det var da også en farlig ekspedisjon å gi seg ut på krigens siste dag.”

Jeg hadde inntrykk av at han ville sende meg opp i hovedkvarteret i Sorgenfrigt. 1, men han tok seg i det før han hadde nevnt adressen. Det var nok sikkert best å vente til alt var i orden, og det var det jo ikke ved 1-tiden den 7. mai. Jeg bega meg derefter til 0-4, Bjarne Thorstensens leilighet i Kirkevn. Han hadde

allerede fått utlevert armbind som vi imidlertid ikke skulle benytte før nærmere ordre forelå. neste dags formiddag ble vi bedt om å innfinne oss snarest mulig på Sentralledelsens hovedkontor i Sorgenfriggt. 1 i øverste etg. hvor vi for første gang fikk høre om de virkelige navn på Sentralledelsens øverste sjefer som den gang var, foruten MIL.ORG-sjefen jens Christian hauge, Ole Arntzen, som var store I, og Knut Blom, nu høyesterettsdommer, som hadde vært store O de siste måneder før frigjøringen. Tilstede var en britisk brigadegeneral (Brigadier) i uniform. Da jeg ble presentert for ham som MIL.ORG.s sambandssjef, rettet han seg opp, bøyet seg og uttalte. ”My compliments.”

Han ga på denne måte uttrykk for sin respekt for det dyktige og oppofrende arbeide som var utført her hjemme av våre telegrafister, – ikke bare i Sentralledelsen, som jeg hadde kommandoen over, – men i hele Øst- og Syd-Norge som faglig sorterte under meg. Det ble så vidt tid til en liten forfriskning for mitt vedkommende, mens jeg snarest mulig måtte ta fatt på mine plikter og sørge for at våre London-stasjoner ble anbragt på passende steder i byens umiddelbare nærhet.

Jeg fikk senere angitt to kontorer i Blå Korsgården i Storgt. hvor Sentralledelsen opprettet sitt hovedkvarter. Det ble noen hektiske dager for oss som arbeidet med sambandet og liten anledning til å se på festlighetene i byen. Men en dag ga MIL.ORG.-sjefen Hauge ordre om at vi skulle stenge kontorene og begi oss ut og se på festlighetene. Vi fikk 2 timer til disposisjon til dette.

Så kom den store dag da Kronprinsen kom hjem. Vi ble beordret til slottet til audiens hos Kronprinsen hvor også de fleste distriktssjefer var tilstede. Kronprins Olav holdt en kort tale og hilste derefter på hver enkelt av de som var til stedet. Jeg fortsatte mitt arbeide i Sentralledelsen til 15. juni 1945.

I krigens siste fase var det blitt sendt 10 telegrafister fra polititroppene i Sverige til forsterkning av vårt beredskap i Sentralledelsen. 7 av disse ble dessverre arrestert i Østfold under transport til Oslo, mens 3 mann kom vel frem. De telegrafistene som jeg ikke hadde bruk for til betjening av våre stasjoner, ble dimmitert, fikk sin betaling og kunne reise hjem. Arbeidet på Sentralledelsens stasjoner fortsatte en god tid etter 15. juni, men under annen ledelse idet jeg som nevnt ble dimmitert den 15. juni.

Oslo, juli 1977
Salve Staubo (sign)

Sambandssjefens rapport. Fortsettelse:

Denne rapport er skrevet for 8 år siden. Den er basert på notater som jeg gjorde i de første måneder etter frigjøringen. Det er klart at denne rapport burde vært skrevet allerede den gangen. Jeg fikk imidlertid uttrykkelig ordre Ole Borge, som var Store O og MIL.ORG.s nestkommanderende, at jeg ikke skulle skrive noen rapport, og at jeg så langt som mulig skulle holde hemmelig at jeg hadde vært MIL.ORG.s sentralledelses sambandssjef.

I 1946 ble det sendt rundt til hjemmestyrkenes medlemmer et sirkulære fra Hjemmefrontens Historieinstitutt om innsamling av historisk kildemateriell fra Hjemmestyrkene, og et lignende sirkulære ble sendt ut fra Hjemmestyrkenes Sentralledelse til alle medlemmer av de norske hjemmestyrker.

Ole Borge, som kjente min innsats inngående fra uttallige muntlige samtaler, gjentok nu med styrke at jeg ikke måtte skrive noen rapport. Det gjorde jeg da heller ikke. I sirkulæret fra Sentralledelsen punkt C står det blant annet: ”Det som ikke fortelleren vil skal bli kjent, kan merkes hemmelig og legges i særskilt konvolutt. Stoffet vil da bli forseglet og oppbevart i forseglet stand så lenge avsenderen ønsker det.”

Jeg henviser til siste linje under punkt C hvor det står at ”utfylling av det vedlagte skjema ikke fritar forplikteren til å utarbeide en personlig beretning.” Ole Borges ordre om at jeg ikke skulle skrive noen rapport, er i direkte strid med de sirkulærer som gikk ut fra Hjemmefrontens Historieinstitutt og fra Sentralledelsen. Jeg ser det som en meget alvorlig anklage mot Ole Borge at han kunne gi en slik ordre, men etter det som senere er skjedd, forstår jeg nu i dag hensikten. Dette skal jeg da komme tilbake til i en senere rapport hvor jeg skal komme inn på det som skjedde etter frigjøringen og de følger dette fikk for meg personlig, – Salve Staubo A/S, Høvding Radiofabrikk, som hadde ofret så meget for at MIL.ORG. skulle få et brukbart radiosamband, så vel med London som innenlands: Det indre samband.

Den første del av denne rapport, som er på 42 sider og som slutter med rapport fra KIM (ROLF LINDGAARD) er mangfoldiggjort i et mindre antall, men i den delen som følger, og som jeg mener er den viktigste, foretok jeg en del rettelser, slik at den måtte skrives om. Det er dette som nå foreligger etter å ha ligget i nesten åtte år uten å bli renskrevet.

Oslo, juli 1977
Salve Staubo (sign.)

"Fritt Land".

Den 4. august 1944 besøkte jeg min venn Erik Myhre som den gang var ansatt i Berg-Hansens Reisebyrå. Han sa: "Jeg visste du var illegal, men at du var så illegal at du setter artikkel om deg selv i illegal avis, det visste jeg ikke." Det viste seg at han siktet til en artikkel, – en kort notis, – som sto i den hemmelige avisen Fritt Land same dag, og som han nettopp hadde fått inn av døren like før jeg kom. Der sto det:

"Salve Staubo A/S er blitt komplimentert av tyskerne for sitt hurtige arbeide. Firmaet har reparert over tre ganger så mange apparater for tyskerne som er blitt forlangt." Jeg gjorde Myhre oppmerksom på at jeg ikke hadde hatt noe med den artikkelen å gjøre og at det var en blank løgn. Jeg fikk avisen med meg og var heldigvis tidsnok ute til å få arrangert et møte med Jens Chr. Hauge dagen etter.

Ikke mange dagene før hadde jeg forlangt å bli sendt til Sverige fordi det fra fabrikken var kommet ut på byen at vi drev med fabrikasjon av illegale, såkalte Jøssingmottagere. Jeg var blitt advart fra flere hold blant mine venner, og jeg anså forholdet for overordentlig alvorlig. Hauge svarte at han godt kune forstå min reaksjon, "men", sa han, "i denne fase av krigen har vi ingen annen å sette inn i ditt sted, som kan ivareta det kompliserte og overordentlig viktige arbeidet som du har. Jeg må på det alvorligste henstille deg at du blir i landet selv om du må arbeide fra totaldekning utenfor byen." Jeg bodde allerede i dekning i Sandvika utenfor Oslo, men jeg var klar over at jeg måtte finne et annet dekningssted hvor man ikke kjente meg. På en måte kom derfor artikkelen i Fritt Land meget beleilig. I løpet av få dager hadde jeg inntrykk av at det var spredt over hele byen, – i alle fall i mine kretser – at Salve Staubo var et meget tvilsomt papir. Når jeg så folk jeg kjente på gaten, skrådde de over på den andre siden, og jeg hadde jo ingen mulighet for forsvar. Artikkelen gjorde i alle fall for så vidt nytte som jeg kunne unngå å gå i dekning, og ryktene stanset av seg selv. Hauge mente at det selvfølgelig ikke ville være forbundet med noen vanskelighet å få gitt et dementi i Fritt Land, men det ville det være bedre å vente med til etter krigen.

Risikoen ved mitt arbeid og de daglige transporter av sendere og spesialbygde militærmottagere var selvsagt like stor som før, men en opprulling som følge av det uansvarlige snakk på byen falt bort. Etter frigjøringen ga sjefen for hjemmestyrkenes råd, oberstløytnant Rørholdt, Knut Haugland i oppdrag å skrive en artikkel til avisene om den falske notis i den illegale avis Fritt Land. Jeg fikk dessverre ikke anledning til å se artikkelen før den ble sendt til avisene, hvilket var svært uheldig, fordi Haugland hadde liten greie på detaljene i mitt arbeid, slik at den inneholdt enkelte ting som var direkte feilaktige. Dessuten inneholdt den opplysninger som var ute interesse for selve saken et gjaldt, og på toppen av det hele kom det at artikkelen sto bare i Aftenposten, mens den ikke sto for eksempel i Arbeiderbladet, Dagbladet og andre aviser i Oslo. Den ble heller ikke rykket inn i noen av landets øvrige aviser hvilket ville være av like stor viktighet for min bedrift som jo hadde salg av sine produkter over hele Norge.

Den 8. mai, frigjøringsdagen, om morgenen kunne jeg vise meg i byen med armbånd som viste at jeg tilhørte MIL.ORG.s Sentralledelse. Få dager senere kunne jeg dessuten hente min bil som jeg hadde gjemt bort i Nittedal, og da jeg trengte den til tjenesteformål, fikk jeg den bensinen jeg trengte. Dette medførte at en rekke av mine bekjente, som ikke hadde lagt skjul på sin avsky etter den falske artikkel i Fritt Land, viste seg nu ved den gode side i begeistring ved frigjøringen. Jeg fikk oversendt for eksempel 3 flasker whisky, og min leilighet ble oversvømt med blomster fra mer eller mindre ukjente personer. Det var bare en liten krets, og jeg skjønnte snart at noe måtte gjøres for å få klarhet til kilden til den falske artikkel i den uansvarlige hemmelige avis Fritt Land. Det falt naturlig for meg å henvende meg til min nærmeste sjef i Sentralledelsen, Store O, høyesterettsadvokat Ole Borge, som jeg hadde hatt hyppige møter med i forbindelse med min virksomhet ved produksjon av sendere og annet teknisk utstyr, og som jeg også hadde drøftet alle de skritt jeg tok for å mørklegge min virksomhet som var av avgjørende betydning for at MIL.ORG. overhodet skulle få noen slagkraft.

Han fant snart ut at den ansvarlige redaktør for Fritt Land var Ulf Johns. Han oppga som sin kilde Anne Johanne Whist, som nektet å oppgi sin kilde.

Firmaets bøker ble nu gransket av to revisorer som bekreftet at man hadde reparert gjennomsnittlig 872 apparater pr. måned mot pålagt 1000. I virkeligheten var også dette tallet betydelig for høyt fordi jeg hadde beslaglagt samtlige batterimottagere vi kunne komme over til bruk for hjemmestyrkene og et meget stort antall vanlige mottagere som ble distribuert til distriktene når disse meldte fra om behov for disse.

Vi fikk nu fru Anne Johanne Whist og Ulf Johns til å skrive en beklagelse for den falske artikkel i Fritt Land datert den 6. november 1945. Dementiet slutter med å si i siste avsnitt: ”Vi må derfor beklage den inntatte notis som vi forstår uriktig har vært eget til å skade firmaet Salve Staubo A/S og tilbakekaller for så vidt meddelelsen, som den gir et feilaktig inntrykk for det virkelige foreliggende forhold.”

Jeg var ikke fornøyd med dette dementi, og resultatet ble at vi anla rettsak mot fru Whist. Hun engasjerte høyesterettsadvokat Oscar de Besche. Det var fullt på det rene, både fra motpartens advokats side og fra vår side at fru Whist ville bli dømt til fengsel i 3 måneder hvis hun ikke oppga sin kilde. Saken kom til hovedforhandling, men før vi kom så langt, hadde vi fått opplysning om at hun var gravid og at hun kunne risikere å nedkomme under fengselsoppholdet. Under disse forhold fant jeg det uansvarlig å la det komme så langt som til en dom. Jeg trakk derfor saken tilbake. Jeg syntes ikke vi hadde oppnådd noe som helst med vår aksjon, og det var vel kanskje en feil at jeg trakk saken tilbake idet Borge gjorde oppmerksom på at fordi jeg var å betrakte som en høy embedsmann og MIL.ORG.s sambandssjef, ville sakens omkostninger bli betalt av staten. Siden

saken nu ble trukket tilbake, måtte jeg betale omkostningene til min advokat selv, og jeg fikk en regning fra ham på kr. 3000,-. Det var også en feil vi her gjorde fordi det er et stort spørsmål om ikke hennes kilde selv ville meldt seg hvis hun faktisk var gått i fengsel. Et annet forhold som jeg er blitt gjort oppmerksom på senere, er at rettsaken ikke burde vært anlagt mot fru Whist, men mot den ansvarlige redaktør,- nemlig herr Johns. under påberopelse av straffelovens paragraf 247 som lyder: ”Den som i ord eller handling opptrer på en måte som er egnet til å skade en annens gode navn og rykte eller til å utsette han for hat, ringakt eller tap fra hans stilling eller nærings fornødede tillit, eller som medvirker dertil, straffes med bøter eller med fengsel inntil 1 år.- Er ærekrenkelsen forøvet i trykt skrift eller ellers under særdeles skjerpene omstendigheter kan fengsel inntil 2 år anvendes.”

Jeg anser det for utelukket at Ole Borge ikke hadde greie på straffelovens bestemmelser, og jeg mener å ha god grunn til å anklage ham for ikke å ivareta mine interesser på beste måte, hvilket han pliktet å gjøre.

I denne forbindelse vil jeg gjøre oppmerksom på et forhold som grenser opp til forholdet med Fritt Land. Under krigen var min venn Erik Myhre sjef i etterretningsorganisasjonen ”Zero”, og jeg var altså MIL.ORG.s sambandssjef. Jeg kjente ikke Myhres plass i systemet, og han kjente ikke min, men vi hadde en felles venn som på grunn av løsmunnet snakk satte oss begge i fare. Vi var enige om at vi skulle forsøke å tvangsexportere ham hvis han ikke ville reise frivillig. Det kunne bare skje på den måten at vi fikk en eller annen til å skremme ham til å reise. Imidlertid fikk vi inntrykk av at han nærmest ønsket å bli arrestert, hvilket også til slutt lykkedes ham. men jeg påtok meg å snakke med Hauge om forholdet, og da jeg gjorde dette, var han nærmest ikke så lite brydd, og han uttalte: ”Du må være klar over at i den stilling du har kan du ta alle forholdsregler for å sikre ditt arbeid. Du kan gå til likvidasjoner om du mener det er nødvendig.” Men han la til og i stort alvor: ”Men du må huske det store ansvar som følger med dette.” Det er klart at redaktør Ulf Johns. påtok seg et enormt ansvar ved å komme med en slik påstand som vi kunne påvise var direkte løgnaktig.

Våpenfabrikasjonen.

Jeg har tidligere i denne rapport beskrevet det viktige arbeidet som ble utført i forbindelse med våpenfabrikasjonen av formannen i vårt mekaniske verksted, Olaf Solstad. Men etter krigen viste det seg at vi hadde ennu en mann på verkstedet, som var medlem av et MIL.ORG.-lag. Han hadde også forstått at vi laget deler til stenguns, og da den viktigste delen vi laget ble fremstillet ved vår nesten nye eksenterpresse på 80 tonn, saboterte han arbeidet ved å overbelaste pressen, slik at akslingen røk. denne pressen var levert av Progress Verktøymaskinfabrikk, og vi sendte naturligvis akselen til fabrikken for å få laget en ny. dette var ikke mulig å få utført, og vi fikk akselen først 8 måneder senere. I mellomtiden hadde vi vært nødt til å bruke en betydelig mindre presse vi hadde, som dermed også ble overbelastet, men ikke verre at den holdt. det skulle vise seg

senere at ikke bare akselen var ødelagt, men selve hovedrammen, som var utført i støpegods, var sprukket, og i virkeligheten var pressen fullstendig ødelagt. Den kostet kr. 80.000,-.

Olaf Solstad hadde nære forbindelser i Røyken utenfor Oslo. Vi hadde 3000 komplett ferdige radiomottagere som vi måtte gjemme på et sikkert sted for at ikke tyskerne skulde få tak i dem. Dette hang slik sammen:

Gjennom Radioleverandørens Landsforbund, som vi ikke var medlem av fordi jeg meldte min bedrift "Høvding Radiofabrikk" ut da leverandørforbundets medlemmer i stort fellesmøte gikk med på å utvide sin ledelse, "rådet", fra 5 til 6 medlemmer etter krav fra tyskerne, blev vi pålagt å innsende oppgaver over vårt lager av radorør. Denne oppgave ble forlangt av alle radiofabrikker. Jeg sendte ikke inn oppgave overhodet og håpet at det ikke var alvorlig ment. 14 dager senere fikk vi fornyet krav, og da vi fremdeles ikke sendte svar, fikk vi pålegg om å sende oppgave omgående da man ellers ville bli tvunget til å anmelde forholdet til Statspolitiet. Under disse omstendigheter blev vi nødt til å sende oppgaven, og at vi hadde 4000 sett komplette rørsatser til i alt 4000 universalmottagere (som kunde anvendes både til likestrøm og vekselstrøm). Vi hadde konstruert en mottager av denne type fordi det den gang var umulig å skaffe transformatorblikk. Likestrøm hadde vi så å si ikke her i landet. men for tyskerne var denne type av største interesse.

Jeg snakket med Ole Borge om saken da jeg mente vi hadde en sjanse til å få en ordre på ferdige mottagere, og at vi ved å sabotere leveransen kanskje kunde klare å redde mottagerne for norsk forbruk til etter krigen. Borge la fram saken for SL, og man var enig om at dette var en god idé. Tyskerne gikk med på tilbudet, bortsett fra at de forlangte levering av 1000 rørsatser som vi blev tvunget til å lever straks. Sivilingeniør Paul Rynning, som var utdannet i Dresden og derfor snakket godt tysk, fikk til oppgave å oppholde tyskerne med så gode unnskyldninger som mulig. Vi måtte ha "Schein" på kobber, jern og så videre, og det tok tid den gang. Rynning gjorde en utmerket jobb, og selv om apparatene blev ferdige etter hvert, fikk ikke tyskerne levert en eneste av de bestilte mottagere. Men det var viktig å gjemme apparatene. Her kom Solstad inn i bildet. Sammen med sjåfør Arne Ottesen kjørte han etterhvert apparatene til et sikkert sted i Røyken hvor de lå lagret til frigjøringen. Vi kunde da straks gå i gang med å rasjonere mottagerne til vore 900 forhandlere landet over.

Det hører med til historien at tyskerne ved Werner Pietz, som dette sorterte under, til tider opptrådte meget truende, men takket være sivilingeniør Rynnings gode kunnskaper i tysk, klarte han å løse oppgaven. 3000 ferdig pakkede radiomottagere tok en anselig plass, og vi vilde hatt vanskelig for å skjule dem i egne lokaler.

Sverre Kjenstadli.

Hans bok om ”Hjemmestyrkene” inneholder også ca. 1 ½ side om MIL.ORG.s samband. Bjarne Thorstensen fortalte meg om hans arbeid og anbefalte meg å oppsøke ham. Det gjorde jeg, men han var tydelig lite interessert, og etterhvert fikk jeg et sterkt inntrykk av at han var nærmest fiendtlig innstillet. Da jeg sa at han vilde ha vanskelig for å få opplysninger om sambandet, sa han at det fantes andre som hadde greie på sambandet. I boken er de opplysninger han gir om sambandet tildels feilaktige, og sikkert er det at den eller de som har gitt ham opplysninger, må sies å være uvitende om MIL.ORG.s samband. Jeg skal derfor kort forsøke å bringe klarhet i de feil han har begått i sin bok.

Den første sambandssjef var kaptein, senere oberst og generalinspektør for hærens samband, Rolf Palmstrøm. Bloch-Hansen hadde aldri stillingen som sambandssjef. Palmstrøm, som var blant mine personlige venner i alle år før krigen, ble vervet av major Olaf Helset, senere generalmajor. Palmstrøm ble avløst av magister Jacob Sømme som ble arrestert og senere skutt. Palmstrøm hadde ved sin side, kaptein – senere generalmajor – Sigurd Sparr og Karl Hanssen. De fortsatte begge under Jacob Sømme og utgjorde sambandsrådet. Det sier seg selv at de begge måtte slutte og gå i dekning inntil Sømme ble skutt. Karl Hanssen hadde en viktig stilling hos Standard Telefon og Kabelfabrikk. Han hadde derfor lovlig adgang til alle telefonsentraler i Oslo. Karl Hanssen var sjef for Bamsetjenesten (avlytting av fiendens telefoner), og han gjorde en glimrende innsats. Han fortsatte sitt arbeid også mens Sømme var arrestert. Han røpet intet. Han sorterte under Sømme som S 2, men bortsett fra at han visste hva han arbeidet med, arbeidet han selvstendig. Jeg hadde intet med Bamsetjenesten å gjøre. Men jeg var mellommann ved leveranser av avlytterutstyr fra Elektrisk Byrå. Jeg var ikke underordnet O 4. Det var jeg som var sambandssjef, og alle viktige avgjørelser ble truffet av meg. Men jeg hadde ingen hemmeligheter overfor ham. Hanssen var ikke min nestkommanderende. Karl Hanssen bekreftet at Bloch-Hansen aldri var sambandssjef.

Budstikken var beskrevet i Sømmes sambandsdirektiv. Det viste seg at den var verdiløs idet en prøve kort tid etter at jeg ble sambandssjef viste at de brukte 14 dager fra Notodden til Høydalsmo.

Sambandet måtte baseres på radiosamband og trådsamband. Radiosambandet, som var viktigst, forutsatte at vi hadde egnede sender-sett. Denne oppgave ble løst. Trådsambandet forutsatte at vi skulle ødelegge minst mulig, men gjøre fiendens bruk av våre telefonlinjer umulig ved å fjerne viktige deler fra stasjonene. Samtidig ble det lagt opp til vårt eget bruk av telefon slik jeg har beskrevet foran i denne rapport. Jeg har også beskrevet hvordan radiosambandet ble bygget opp.

Jeg hadde ingen sivil fagmann ved min side. Men jeg benyttet fagmessig assistanse ved konstruksjon av sendersettene. Her kom sivilingenj. Ralph Eide i første

rekke. Men jeg hadde god nytte også av Hannevold, særlig ved reparasjoner av sendere som kom inn fra distriktene.

I note til side 240-245, side 429, sier Kjelstadli at Haugland var leder av "det indre samband" (DIS), sentralledelsens og distriktenes sendernet og at han hadde sin meget store andel av dettes høye beredskap ved frigjøringen.

Dette vil jeg påstå er uriktig. Haugland var en meget dyktig telegrafist, og mens han var aktiv i Oslo, var han alltid med ved møte med distriktenes folk som skulde han instruksjon. Men han hadde lite eller ingen befatning med framstillingen av Olga, Lisbet eller overhodet noe av det tekniske utstyr, som var en direkte forutsetning for at et samband kunne bygges opp overhode. hans befatning med administreringen av oppbyggingen av det indre samband var sterkt begrenset, som rimelig var da dette forutsatte at man var tilstede her i Norge. mens dette arbeid pågikk, var Haugland i London. Det blev for en vesentlig del utført av distriktene selv, hvilket var en selvfølge da bare de hadde detaljert kjennskap til forholdene. Det har dessverre ikke vært mulig å få se Hauglands rapporter, som jeg gjerne vilde ha med for fullstendighets skyld. Hvem som bygget opp det tekniske apparat med sendere og militærmottagere fremgår av hva jeg har beskrevet foran. Haugland hadde intet med dette å gjøre. Myten om at han bygget opp det indre samband, er feilaktig. Men han fikk et visst innblikk i vårt arbeid fordi han blev holdt nogenlunde underrettet fordi han skulde tilbake til London. Haugland vil bekrefte dette. Jeg er noe forbauset over at han ikke har gjort dette for lengst, og det virket noe forbausende på mig da jeg antakelig i 1969 eller 1970 hørte et intervju som Heradstveit hadde med MIL.ORG.-sjefen Jens Chr. Hauge. Han uttalte at da Haugland hadde gjort seg spesielt fortjent ved oppbyggingen av "Det indre samband". Det blev også vist et bilde av Haugland under arbeid med sending fra Kvinneklubben. Jeg vedlegger en uttalelse av Knut Haugland:

Knut Haugland: "Påsen 1945 er den tyngste jeg har opplevd."

"Påsen 1945 var jeg ved hovedkvarteret i London som sambandsoffiser. det var den andre påsen i England. Den første var påsen 1942. Påsen 43 og 44 hadde jeg vært hjemme. Humøret, som selvsagt i 1945 burde ha vært på topp, var dårligere enn noen gang tidligere. Det var mange grunner til det. Etter at jeg våren 1944 kom tilbake fra siste operasjon i Norge, hadde jeg fått en vanskelig oppgave å løse, nemlig å utarbeide sambandsplaner for et indre radiosamband i Norge. Hjemmestyrkenes ledelse anså et slikt internt radiosamband i distriktene som en uomgjengelig nødvendighet for at HS skulle kunne løse sine oppgaver effektivt i slutfasen av krigen.

Forslaget støtte mot hellige sikkerhetsregler som var skapt av bitre erfaringer i andre okkuperte land. Takket være den store tillit HS-ledelsen efter hvert hadde opparbeidet seg, jenket sikkerhetsmyndighetene seg. Man stolte på de forsikringer

som ble gitt mot misbruk. Planene ble utarbeidet for det ene distrikt etter det andre – og sendt hjem. Påsken 1945 kunne arbeidet avsluttes. Planen for stasjon nr. 110 lå da klar til avsendelse. En liten pakke som inneholdt signalplan, koder og krystaller ble laget til hver operatør. Vanligvis fikk vi også lurt inn en liten sjokoladebit og litt tobakk. Av erfaring visste jeg hvilken uhyre betydning en slik liten oppmuntring hadde.

Efter jul var det virkelig kommet fart i forsendelsene hjem. Enkelte fine netter var over hundre fire-motors fly på vingene mot Norge med sin last av instruktører for HS og materiell. Ingen brukbar kar med full utdannelse skulle være igjen. Derfor hadde jeg ikke noen grunn til å være glad, tilsynelatende grodd fast i administrasjonen i London..

Riktignok var jeg også tatt ut til ny operasjon, og den var forberedt helt siden høsten 1944. Men den var nærmest basert på at det kom til kamper i Norge. OCTAVE het den og gikk ut på i forbindelse med HS-ledelsen å opprette et alliert hovedkvarter et sted i Nordmarka. Tidligere oberst Øen var norsk sjef fra UK. han hadde de beste kvalifikasjoner for å løse oppgaven. Sambandsopplegget var komplisert. Mulighetene måtte være tilstede for direkte radiosamband til England, SHAFE (Supreme Headquarter Allied Forces Europe), Sverige (politistyrkene), de større distrikter, basene ELG, VARG, BJØRN og ORM i henholdsvis Vassfaret, Heiane-Hardangervidda, Vestlandet og Trysil.

Operasjon OCTAVE hadde hatt en tragisk start. Et forparti med to frembragende offiserer, lt. Deinboll (sprengningsekspeert) og fenrik A. Gjestland (etterretn. off.) var forulykket. Flyet rett og slett forsvant på turen til Norge uten et livstegn fra det ti-manns store mannskap eller våre folk.

Hjemmestyrkenes ledelse skulle kalle på oss når det ble aktuelt. Men det var bare hvis ikke mulighetene var gode for det såkalte ”Kapitulasjonsalternativ”. HS-ledelsen hadde meget klart satt opp en situasjonsbedømmelse på sluttfasen i Norge i fire alternativer. Hovedkvarteret la denne til grunn for sluttplanleggingen uten særlige endringer. Chansene for meg og de allierte kolleger å komme hjem før krigens slutt lå utvilsomt bare i ”Oppløsnings- og Invasjonsalternativet”, det vil si hjem til åpen krig med endeløse ødeleggelser og smertelige tap. det var dystre fremtidsperspektiver, særlig mot bakgrunnen av at jeg hele krigen hadde drømt om å oppleve fredsdagen hjemme. Påsken 1945 er den tyngste jeg har opplevd.”

Staubo, forts.

Jeg kan ikke forstå ham. Han unnslopp med nød og neppe fra Kvinneklinikken etter å ha skutt seg fri med fire tyskere såret. Han vilde vært i høyeste fare om han hadde vært hjemme og burde derfor vært glad han var i London. Vi trodde jo alle at de fire tyskere var drept den gang. Han sier at han hadde en vanskelig oppgave å løse, nemlig å utarbeide sambandsplaner for det indre samband i Norge. Jeg henviser til Rolf Lindgaards rapport, side 31. Det er riktig at nye signalplaner kom fra London med nye krystaller og silkeduk for chiffreringen. Men Haugland hadde ferdig utarbeidede signalplaner å gå etter, og noe vanskelig arbeid var det jo ikke. Rolf Lindgaard hadde gjort det viktigste arbeid for alle stasjoner, som var basert på sendersettene Olga, og den måte disse var fordelt på mellom distriktene. Men han hadde ikke laget signalplaner for basene, som først senere kom inn i bildet.

Octave var jeg også tatt ut til å tjenestegjøre ved, men vort dekknavn i SL var Sara Larsen, og den blev ganske riktig oppgitt. Meningen var visstnok at den skulde ligget i nærheten av Løvliset i Nordmarka utenfor Oslo.

Jeg mener at Haugland må huske feil når han sier at arbeidet med signalplanene for det indre samband først blev avsluttet påsken 1945. Jeg mottok de nye planene med krystaller og silkeduk allerede før jul 1944, og det skaffet oss ingen problemer å få dem distribuert i tide. Distriktenes sambandssjefer måtte innkalles, og det tok tid å komme til Oslo, men vi var ikke i tidsnød med dette. Det var sendersettet Olga som var vort store problem, men da det slippet jeg hadde ventet så lenge på omsider kom en av de første dager i mars 1945 blev også dette problem løst tilfredsstillende. Her var det vibratorene som var viktigst av alt. Vi arbeidet med 4 forskjellige typer, og vi hadde ingen reserver. Jeg har tidligere nevnt direktør Kvaal ved Elektrisk Byrå, som tok opp en ekstraktor til en stengun og spurte hvad det var. Han var medlem av NS, men jeg visste han var fullstendig ufarlig. Han var en tidligere venn av min eldste bror, Helmer Staubo, som fortalte at Kvaal var kommet på bedre tanker, men han våget ikke å melde sig ut.

Jeg henvendte mig til ham personlig på nyåret 1945 og fortalte at man trengte 100 vibrasjoner av en bestemt type. Han lovet å skaffe dem fra Sverige. Senere viste det sig at man måtte lage den spesielt og at de måtte ha en ordre på 200 stk. Det fikk vi før det store slippet ankom. Det var heldig fordi vibrasjoner var det eneste Haugland ikke hadde klart å få fra London.

Jeg har alltid ansett Knut Haugland som min venn, og min beundring for hans uvurdelige innsats under krigen er uforandret. At dette er gjensidig, viser vedlagte brev fra ham til Ole Borge av den 25. januar 1948. Dette brev sendte Borge kopi av for kort tid siden. Han hadde holdt dette for sig selv i alle år, og Haugland hadde ikke sendt gjenpart til mig.

Spiongruppen Wiedswang. Kristiansand S.

Jeg vedlegger fotokopier av korrespondanse med følgende herrer: Mitt brev av desember 1970. Brev fra Øistein Jelmert av 24. oktober 1969. Brev fra Bernt Wiedswang av 13/12-1970. Brev fra kommandørkaptein Asbjørn Bakke til mig av 18. desember 1970. Brev fra mig til Bakke av 20/1-71. Brev fra mig til Welle-Strand av 31/1-1972.

Disse brev taler for sig selv, men jeg vil påpeke den merkelige rolle Ole Borge spiller i saken. Jeg var utelukkende et mellomledd og hadde ingenting å gjøre med det oppdrag Wiedswang hadde fått, og som var formidlet gjennom Ole Borge som avgjørende instans.

Jeg kan ikke la være å sette Borges handlemåte i denne saken i forbindelse med andre forhold hvor jeg var direkte engasjert. Jeg tenker på episoden på Ankerbroen med transport av to engelske sendere etter mørkets frembrudd. En transport som burde vært utsatt til neste dags morgen og med levering på et fornuftig sted hvor jeg kunde hentet sendersettene med bil, som Borge visste jeg hadde disponibel. Jeg viser også til Borges oppdrag med to Olga som skulde transporteres etter at det blev mørkt. Jeg spør: Hvorfor? Det høres utrolig ut, men kan svaret bli at han var blitt min dødsfiende den gang jeg blev utnevnt til sambandssjef i februar 1943? Han kan tenkes å ha ønsket å få denne jobbens elv. Men han visste den gang neppe at jeg antagelig var begynt i MIL.ORG. lenge før ham i september 1941. Mine spesielle forutsetninger lå klart i dagen, også for ham skulde jeg tro. det var ingen annen som kunde løst oppgaven, og de som kunde, vilde ikke. dette må jeg komme tilbake til.

Avskrift.

Ltn. Knut Haugland

HÆRENS SAMBANDSSKOLER

Jørstadmoen, 25. januar 1948

Ad. Hjemmestyrkenes Sambandssjef herr Salve Staubo.

Da jeg erfarer at herr Salve Staubo siktes for landssvik, må jeg be om at De kan oversende til rette vedkommende dette brev slik at mine uttalelser kan bli tatt med under sakens behandling.

Jeg erfarte første gang hvem Salve Staubo var i desember 1940 da jeg ble ansatt ved Høvding Radiofabrikk som praktikant for senere studier. Min praktikanttid varte i ca. 9 måneder, og jeg ble i denne tid godt kjent med arbeiderne på hans fabrikk. Så vidt jeg husker var det ingen nazister eller mistenkelige personer ved fabrikkens i denne tid. Nyheter fra London ble hørt hver eneste dag helt åpenlyst – noe verken sjef eller formenn kunne unngå å legge merke til. Jeg hørte ved flere høver arbeiderne si, som hadde vært ved fabrikkens en årrekke, at de anså herr Salve Staubo som en hundrede prosent god nordmann. Jeg så også flere bevis for at så var tilfelle. I løpet av denne tid hadde jeg bare en samtale med herr Staubo og lærte ham således ikke nærmere å kjenne.

Neste gang jeg traff på herr Staubo var i et møte i Prinsesse Alléen, antagelig nær månedsskiftet april-mai 1943. Jeg kom da fra Hardangervidda etter å ha tatt del i "Tungtvannssabotasjen". Fra F.O. hadde jeg fått oppgaven å stå til disposisjon som instruktør for Sentralledelsen under oppbyggingen av radiosambandet mellom Norge og England. På dette forberedende møte gjenkjente jeg én mann, nemlig herr Staubo. Møtet var med maske, og jeg skjønte senere at nåværende statsråd Hauge var en av de andre karene.

Jeg forsto snart at herr Staubo var sambandssjef, og da jeg var representant for F.O. på sambandsrådet, kom jeg således til å få stadige møter med Staubo. Sammen utarbeidet vi en oversikt over det sambandsnettene fra H.S. sitt standpunkt anså nødvendig, samt oppgave over det utdannede radiopersonell en hadde til rådighet og det materiell som trengtes.

Da det var store vansker med å forsyne Oslo-distriktene med radiomateriell fra luften, mente Staubo at han nok kunne klare en del. Fra mai til august 1943 anskaffet herr Staubo temmelig meget av nødvendig utstyr som akkumulatorer, telegrafnøkler, telefonapparat og vekslere, radiomottagere, reservedeler samt foretok all service for telegrafister fra U.K. som hadde fått vansker med sine britiske radiostasjoner.

Jeg skjønte allerede tidlig at jeg hadde å gjøre med en handlingens mann som med mot og dyktighet virkelig kunne påta seg det uhyre vanskelige verv det var å bygge opp Hjemmestyrkenes sambandsnett på en så betryggende måte som forholdene tillot det.

Da jeg meddelte herr Staubo at britene ikke kunne klare å forsyne H.S. med så mange radiostasjoner som vi mente å trenge, uttalte Staubo allerede i august 1943 at han trodde det skulle bli mulig å lage en del sett hjemme maken til de kombinerte britiske sett (sender og mottager).

I slutten av august drog jeg tilbake til England for å avgi rapport. det organisasjonsarbeid som var nedlagt av herr Staubo, ble meget rosende omtalt, og jeg ble lovet all den støtte som kunne gis for at arbeidet kunne fortsette. I første rekke fikk jeg 7 kombinerte radiostasjoner med koder og fullt tilbehør for SLs disposisjon. I tillegg til dette så meget annet spesialutstyr at det ble last for et 4-motors fly.

Jeg fikk ny operasjonsordre om i samarbeid med SL (da særlig Staubo) å fortsette utbyggingen av sambandsnettene. det ble av vår britiske sjef col. Wilson overfor meg presisert hvilken enorm betydning dette sambandet ville få ved en kommende invasjon. Han var også meget fornøyd med at herr Staubo var blitt sambandssjef. Jeg ble pålagt å be Salve Staubo om å være yderst forsiktig så en slapp å få noe skifte i denne stilling.

På spørsmål fra SL om tillatelse til å bygge ut en "indre radiosamband" svarte britene at de innså den uhyre viktighet av et sådant samband, men foreløpig kunne de ikke avse noe materiell til dette formål da utbyggingen av radiosambandet mellom de okkuperte land og England krevde alle de radiosett de kunne klare å produsere.

F.O. gikk sterkt inn for at materiellproblemet for et indre radiosamband måtte løses, og jeg fikk i oppdrag å undersøke hvilke muligheter der var for fabrikasjon av radiosett hjemme.

Den 18. november 1943 hoppet jeg ned i Telemark og fikk etter hvert alt utstyr til Oslo. Jeg kom i midten av desember i kontakt med Salve Staubo, og han overtok det meste av materiellet til fordeling blandt distriktene.

Denne gang samarbeidet jeg fast med herr Staubo til april 1944. Hans hovedoppgave i denne tid var å anskaffe materiell. Til instruksjon av radiotelegrafister over hele landet trengtes små occillatorer (summere), hodetelefoner og nøkler. Han fikk laget et meget hendig lite treningssett som ble sendt til alle distrikter. Personlig lærte jeg opp 12 radiotelegrafister ved hjelp av dette settet.

Etter hvert som distriktene vokste og organisasjonen ble fastere, kom kravet om det indre radiosambandet fra samtlige distrikter. herr Staubo hadde mens jeg var i England arbeidet hardt med sin modell av en kombinert radiostasjon, og da jeg fikk installert meg på Kvinneklinikken, tok jeg et av settene i bruk. Etter noen små forandringer fant jeg dette så godt at det ble av meg brukt i ca. 1 ½ mnd. i min faste forbindelse med England.

Staubo og jeg utarbeidet en oversikt over det vi anså nødvendig å få skaffet av sambandsmateriell. Jeg gjorde da oppmerksom på det materiell som var vanskelig å få anskaffet i UK og som en måtte prøve å få anskaffet fra Sverige eller her hjemme. Det ble en ganske anseelig mengde med materiell som herr Staubo måtte se å få laget selv eller anskaffet "på hjemmemarkedet".

Vi laget så en foreløpig plan for et indre radiosamband med henblikk på sender-behovet og ble enige om at Staubo i første omgang skulle søke å få laget 80 kombinerte sett.

En dag mens jeg instruerte to telegrafister som arbeidet på Tandbergs Radiofabrikk, spurte jeg hvordan det var med de forskjellige radiofabrikker i Oslo med hensyn til å arbeide for tyskerne. Jeg hadde interesse av å høre hva folk på andre fabrikker mente om Høvding Radio (Salve Staubos fabrikk). Vedkommende som svarte, var Leif Karlsen som senere ble skutt på Flaskebekk mens han opererte SLs radiostasjon. Han fortalte bl.a. at Høvding Radio hadde reparert ca. 5000 apparater for tyskerne og at Salve Staubo sikkert var nazist. Jeg lot ham leve i sin tro og tenkte med meg selv at var dette den almindelige mening blant folk, betød det en temmelig stor sikkerhet for Hjemmestyrkenes sambandssjef.

Uttalelsene fra Leif Karlsen ble nevnt på neste møte hvor både herr Jens Chr. hauge og herr Salve Staubo var tilstede. Spørsmålet ble diskutert, og herr Staubo gjorde oppmerksom på at han for sin sikkerhets skyld ikke kunne nekte å reparere tyske radioapparater. På den annen side ble det ikke utført noe førsteklasses arbeid på disse apparater, og flere deler ble fjernet, som var uomgjengelig nødvendig for vår senderproduksjon. dette gjaldt særlig 6L6-rør som jeg ikke hadde kunne skaffe i England.

Det ble presisert overfor herr Staubo at han absolutt måtte ta de forholdsregler som var nødvendig for å kunne fortsette det uhyre viktige arbeid med fabrikasjon av radiomateriell for Hjemmestyrkene.

Jeg var bekjent med at mange av delene til våre radiostasjoner (Olga) ble laget på Høvding Radiofabrikk, og det ville være umulig å bortforklare hva disse delene ble brukt til hvis de ble funnet under undersøkelse. En russia på Høvding Radiofabrikk måtte unngås for enhver pris.

Ved min tilbakekomst til England ble jeg spesielt bedt om av de britiske Sikkerhetsmyndigheter å avgi rapport om hvilken "sikkerhet" en kunne stille for

de enkelte menn innen Sentralledelsen. Jeg ga de opplysninger jeg kjente til vedrørende de forskjellige personer, og for herr Staubos vedrørende presiserte jeg at han bl.a. reparerte radiomottagere for tyskerne og gikk blant folk for å være nazist, i alle fall tyskvennlig. Det ble uttrykt tilfredshet med dette arrangement for å dekke over fabrikkens virksomhet for H.S.

Det kan sies med absolutt sikkerhet at om myndighetene i London så vel norske som britiske, hadde hatt den mening at en slik form for å dekke over en virksomhet ikke kunne godtas, så ville SL omgående ha blitt underrettet om dette.

Likeledes kan det sies med absolutt sikkerhet at om det hadde vært den ringeste tvil om herr Salve Staubos hederlighet, så hadde han ikke blitt brukt i en slik ansvarsfull stilling.

Herr Staubo hadde både S.O.E.'s (Secret Organisation Europa) og F.O.'s fulle tillitt. Et lite eksempel på dette er at brittene høsten 1944 besluttet å sende en hel flylast med radiodeler og annet materiell slik at fabrikkasjonen kunne fortsette i størst mulig målestokk. Flere hundrede radiatorer ble sendt som brittene selv hadde stor mangel på.

Et radiosett fabrikkert av herr Staubo ble også sendt over til England, og jeg demonstrerte dette på et av de britiske laboratorier. Settet vant stor anerkjennelse.

Dette er i korthet en utredning om mitt samarbeid med herr Staubo. Jeg har ikke gått i enkeltheter om det materiell Staubo skaffet for den daglige drift av de forskjellige radiostasjoner, – for det hele det indre sambandsnett i distriktene eller nevnt stort om det kolossale organisasjonsarbeid som ble nedlagt.

Det indre samband i Norge ble planlagt for over 100 stasjoner, og av disse var 80 i bruk på frigjøringsdagen. Hele dette nett, som var av avgjørende betydning for en helhetlig gjennomføring, ble basert på de radiostasjoner som herr Staubo laget.

Opprettelsen av radiostasjoner og organiseringen av sambandsnettene over hele landet, var noe av det viktigste arbeid som ble utført under krigen. Jeg vet ikke om noen enkeltperson som har ydet dette arbeid større fortjenester enn her Salve Staubo.

Av F.O. fikk jeg anmodning om å lage en innstilling til dekorasjon for de karer i H.S. som særlig hadde utmerket seg med organisasjonsarbeidet av sambandet i Norge. Herr Staubo ble av meg foreslått innstillet til høyeste dekorasjon. Hvis ikke SL hadde fattet den beslutning at H.S.-lederne ikke skulle motta noen dekorasjon, ville herr Staubo uten tvil blitt meget høyt dekorert for sin innsats.

Skulle det næres noen tvil om riktigheten av denne min fremstilling, tør jeg be om at den må bli lagt frem for:

Statsråd J. Ch. Hauge, tidligere sjef for H.S.,
Generalløytnant Øen, tidligere sjef for F.0.4.
Major Nordlie, F.0.4.
col J. S. Wilson, S.O.E, vår britiske sjef.

Knut Magne Haugland, Lt.
(sign.)

Salve Staubo
Haakon den godes vei 20, Oslo

Oslo desember 1970

Efterretningsgruppen Anton Wiedswang (Nilsen).

Da sambandsledelsens lagersjef Harry Kongshavn (lagesen) kom tilbake fra ferie sommeren 1943, oversendte han et tilbud han hadde fått fra sinn venn Wiedswang til mig, som var MIL.ORG.s sambandssjef. Han hadde en mulighet for å kjøpe sig inn i hestetransportselskapet "ENO" som hadde transporter til de tyske anlegg på Sørlandet. Han mente at dette vilde gi enestående muligheter til å skaffe inngående opplysninger om de tyske militære anlegg.

Han hadde allerede knyttet til sig en venn som var telegrafist og som var villig til å sende alt av betydning til London. Vi vet i dag at hans navn er Øystein Jelmert.

Det vilde koste kr. 10.000 å kjøpe sig inn i "ENO", og da Wiedswang ikke hadde pengene, blev beløpet straks bevilget og sendt via mig, sambandsinspektør Ove Johan Hjort (Isak) til Kongshavn som sendte dem til Wiedswang som straks kjøpte en andel i "ENO".

Kort tid senere fikk jeg oversendt en pakke tegninger som gav alle opplysninger av militær betydning over havneanlegget i Kristiansand S. den blev sendt videre til SL, og vi var alle meget imponert.

Men sentralledelsens radioavdeling med dens operatører, vaktmannskaper, meldeplasser og operatørsjef stod under min kommando. Jeg var dessuten faglig sjef for sambandet inne alle østlandsdistrikter inklusive D18, Kristiansand S. Kort tid i forveien hadde jeg hatt en meget alvorlig samtale med "Store I" (dekknavn Sam) Jens Chr. Hauge, hvorunder han sterkt fremhevet hvor overordentlig viktig min oppgave var. jeg var derfor sterkt betenkt over at hele sambandsledelsens

forbindelseskjede skulde utsettes for belastning og fare for opprulling når Wiedswangs virksomhet naturlig hørte hjemme under XU.

Jeg foreslo at kontakten til Wiedswang skulde overtas av XU direkte. det blev ordinert med stikkord, svar og møtested og tid. Wiedswang kom til Oslo og møtte på det oppgitte sted: Karl Johan-statuen foran slottet. Han ventet i over to timer med den foreskrevne koffert i den ene hånd og "Fritt Folk" i den andre, men ingen møtte ham. Han måtte reise tilbake til Kristiansund uten å ha oppnådd kontakt.

Noen dager senere skulde jeg møte min gamle, personlige venn Erik Myhre på en restaurant i byen for å få en liten hyggeprat. Det lå intet illegalt bak. Han satt i en ivrig samtale med en annen da jeg kom. det var tydelig at ingen av dem likte Nilsen og endnu mindre hans forretning "ENO". Jeg forstod jo hvad de snakket om, og da den anden mann var gått, fortalte jeg Myhre at Nilsen hadde kjøpt seg inn i "ENO" for penger han hadde fått utbetalt for å kunne drive spionasje på tyskeranlegg på Sørlandet. de var bevilget på høyeste hold og hadde passert blant andre også mine hender. Myhre og hans folk hadde ikke fått opplysninger om dette. De hadde foretatt undersøkelser om "ENO", og de var redde for hele opplegget.

Hvorfor hadde Ole Borge valgt det merkelige, for ikke å si tåpelige, møtested Karl Johansstatuen som ligger åpent på alle kanter med fare for bakholdsangrep? "Vi hadde karer liggende bak hver busk, vepnet til tennene," sa Myhre, men da det kom til stykke, turde de ikke ta kontakt. det er utrolig at Ole Borge ikke forstod dette.

Det blev nu ordnet med nytt møte, og jeg hadde ikke mer å gjøre med dette før Ove Johan Hjort antagelig eftersommeren 1944 fortalte at Kongshavn hadde fått melding om at Wiedswang var blitt arrestert, men at han hadde klart å komme seg vekk.

Antagelig en måned eller to senere hadde jeg et møte med "Store I", jens Chr, Hauge (nu dekknavn: Thor). Han fortalte at Wiedswang var kommet til Kjeseter hvor han påberopte seg sin virksomhet for XU. han vilde bli sittende, sa Hauge, med mindre han personlig gikk god for ham. "Som du vet", sa jeg, "har vi fått kontakten gjennom sambandsledelsens lagersjef Harry Kongshavn (Lagesen) som nå har hatt den jobben i over 1 ½ år. Han har holdt lagret inntil 70 engelske og norskbyggede sendersett, foruten våpen og ammunisjon til vore radiostasjoner. Han har laget hundrevis av sendernøkler, og G. Larsen (Granatlarsen) vilde neppe ha kunnet laget en eneste Stengun uten hans hjelp. Det er forresten han som lager "Ostene" også", svarte jeg. "Jeg for min del kan gå fullt ut god for Wiedswang". Med anbefaling fra en mann som Kongshavn kan det ikke være tvil."

Hauge var enig, men han ba om å få en skriftlig utredning fra Kongshavn. Den fikk han et par dager senere.

Harry Kongshavn kom i fareseonen etterat nazisten Knut Knutsen Fiane blev likvidert utenfor hans bolig i Majorstuveien 15 den 21. september 1944. Sambandets lager der blev flyttet, og da Kongshavn selv følte sig truet på grunn av de mange "oster" han hadde levert til mange forskjellige personer, blev han sendt til Sverige, så vidt jeg husker i de første dager av desember 1944. jeg hadde et maskemøte med ham i en leilighet i Odinsgt. Wiedswang hadde bodd hos ham mens han ventet på eksport, og han fortalte en del om hvordan Wiedswang hadde klart å komme seg unna etterat han var arrestert.

Han blev sperret inne i en mørkecelle og fikk beskjed om at han vilde bli sittende der til han var klar til å gi full forklaring. han kunde da ringe på en knapp. Han tenkte ut en plan som han håpet vilde holde. Han ringte på knappen og blev forhørt av Gestaposjefen Lepyqui. Han fortalte at han blev tvunget av illegale kretser i Kristiansand til å arbeide for sig, men at det bare var forholdsvis ubetydelige ting han hadde kundet røbe. Han sa seg villig til å arbeide for Gestapo som kontraspion. Lepyqui gikk med på dette, og Wiedswang fortalte at det bare var minefeltene omkring flyplassen på Kjevik han hadde gitt opplysninger om. Under sterk bevoktning oppgav han hvilke minefelter det dreiet sig om. De gikk til fots på plassen, og han benyttet anledningen til å skritte opp plassen. På denne måten kunde han gi opplysninger om startbanens lengde.

Han blev satt på frifot, men var sikker på at han vilde bli skygget. Han klarte allikevel å komme sig ut av byen og oppholdt sig derefter i ca. 2 måneder i Setesdal. Han mente at det var faldt til ro om hans flukt og tok seg fram til Øystein Jelmerts hjemsted, Staubø i nærheten av Tvedestrand. Det gav et sett i mig da han nevnte stedet og Jelmerts navn. Jeg er selv født på Staubø, og min far, skipsreder Christian P. Staubo, bodde der under hele krigen. Kaptein Jelmertsen, far av Øystein Jelmert, var en venn av far, som den gang var over 80 år gammel, og det var han som furnerte min far med nyhetene fra London.

Wiedswang tok sig derefter på egen hånd til Oslo hvorefter han blev eksportert til Sverige, som ovenfor nevnt.

Skipsfører Øystein Jelmert.

Jelmert henvendte sig til mig over telefonen for snart ett år siden. Jeg ba om å få en rapport som jeg har fått. Han henviser til Anton Wiedswangs sønn, Bernt Wiedswang, fiolinist i filharmonisk selskaps orkester, for videre opplysninger. Etter betydelig besvær fikk jeg omsider kontakt med ham. hans brev av den 13/12-1970 vedlegges. Likeledes vedlegges brev av den 18/12-1970 fra kommandørkaptein Asbjørn Bakke.

Den rapport som jeg mottok fra Jelmert er blitt forlagt under flytting, men jeg vil sikkert finde den når jeg har fått ordnet mine papirer. Han ønsket kontakt med tidligere XU-folk som har hatt med Wiedswang-gruppen å gjøre under krigen, da han søker om krigspensjon. Øystein Jelmert flyttet til Kristiansand S. da han begynte sitt arbeid for Wiedswang, og han bodde i hans leilighet hvor også kontorene for "ENO" befant sig. Wiedswang og hans medarbeidere blev under krigen stemplet som nazister og tyskervennlige de hadde arbeid på tyske militæranlegg gjennom "ENO". Jelmert sier at det hele var ypperlig lagt opp, og på "ENO"s kontorer hadde de tegninger over de forskjellige anlegg for beregning av entreprisene. Det gikk godt helt til Wiedswang blev arrestert i juli 1944.

Jelmert måtte komme sig vekk, og han reiste til Oslo hvor han bodde hos Harry Kongshavn, Majorstueveien 15. Jelmert vilde nødig reise til Sverige da han mente han kunde gjøre en innsats som telegrafist hjemme. Gjennom Kongshavn fikk han kontakt til Jon Christoffersen, som var kommet fra England med en sender "Olga". Han var et par turer sammen med ham i Østmarka og Nordmarka. "Olga" var i ustand, og den blev reparert på Elektrisk Bureau.

Jelmert forteller at hans jobb med Christoffersen ikke var permanent. han hadde nærmest inntrykk av at han skulde kontrolleres. Christoffersen hadde henvendt sig til kontakter i Oslo som ikke kjendte til ham på forhånd.

Jelmert, som var Wiedswangs nestkommanderende, kunde selvsagt ikke føre arbeidet med "ENO" videre i Oslo, og dette blev derfor ført videre av Weisser Svendsen. Jelmert måtte reise til Sverige senhøstes 1944. Han kom videre til England hvor han tjenestegjorde i Marinen.

I egenskap av MIL.ORG.s sambandssjef ga Jelmerts rapport en del å tenke på. Det omtalte "OLGA" sendersetten var fabrikkert her hjemme under min ledelse. Etter å ha vært prøvet på London av stasjon "Laffen" (Ivar Wagle) sendte jeg et av de første settene vi fikk ferdige til London for inspeksjon. Vi var mektig stolte over at det var lykket oss å kamuflere settet så det så ut som amatørarbeid. Men det sier sig selv at det hadde vært en nesten uløselig oppgave da vi manglet nesten alt som skulde til får å lage et brukbart sett. Hvis jeg hadde fått rapport om at Kongshavn hadde en øvet telegrafist i huset, hadde han aldrig kommet til

Sverige. telegrafister som var øvet, var i høyeste grad mangelvare, ikke bare i sentralledelsen, men i de aller fleste distrikter. de som hadde ansvaret for Wiedswang var i første rekke Ole Borge, Bjarne Thorstensen, Salve Staubo, Ove Johan Hjort, Harry Kongshavn, Jens Chr. Haug, Erik Myhre (reisebyrået).

Oslo, desember 1970
Salve Staubo (signert)

Herr siviling. Salve Staubo
Lyder Sagensgt. 18 b.
Oslo .

Staubø, den 24. oktober 1969

Referer til telefonsamtale i Oslo den 18de dm. angaaende register over XU-medlemmer fra krigen. Jeg fikk forbindelse med Anton Wiedswang sommeren 1943. Han spurte meg da om aa arbeide illegalt og eventuelt som telegrafist. For aa undgaa aa bli tatt som tyskerarbeider vilkaarlig, kunne jeg gaa paa skipperskolen. Jeg begynte da paa navigasjonsskolen i Arendal paa høsten 1943 med kr. 800,- i mnd. Ut paa høsten fikk jeg beskjed om aa bli overflyttet til skolen i Kristiansand. der bodde jeg i Wiedswangs leilighet for bedre kontakt. Enos kontorer var ogsåaa der, og jeg arbeidet der om ettermiddagen og kveldene. Wiedswang ble paa denne tiden stemplet som nazist eller tyskervennlig p.g.a. at han hadde transport paa flyplasser og festninger. det hele var ypperlig lagt opp, og vi hadde paa kontoret tegninger over de forskjellige anlegg, for beregning av de forskjellige entrepriser. Det hele var kommet godt i gang da Wiedswang maatte dra til Sverige i juli 1944. Ankom Sverige 1. august med båt fra Sandefjord.

Selv stoppet jeg i Oslo og hadde kontakt med Harry Kongshavn. Var en tid, etter beskjed fra Kongshavn, med John Kristoffersen. Han var kommet fra England med en sender "Olga". Var et par turer i Østmarka og Nordmarka sammen med ham, men senderen var i ustand og jeg brakte den til Elektrisk Bureau til reparasjon. Min jobb sammen med Krsitoffersen var ikke permanent, hadde nærmest inntrykk av at han skulle checkes, da han hadde henvendt seg til kontakter i Oslo som ikke kjendte til ham paa forhaand. Kunde ikke selv ha oversyn over Eno i Oslo, det ble ført videre av Weisser Svendsen. Maatte reise til Sverige sent paa høsten 1944 og kom videre til England for å tjenestegjøre i Marinen.

Paa grunn av nervesammenbrudd i januar 1965 ble jeg utsatt for en ulykke og brakk ryggen. Er kommet meg saapass at jeg kan gaa normalt, men ryggen er stiv, og jeg kan ikke ta arbeid. For krigspensjonering trenger jeg en attestasjon for tiden med og etter Wiedswangs reise til Sverige.

Angaaende Wiedswangs mangel paa rehabilitering i Kristiansand kan jeg henvise til hans eldste sønn, Bernt Alv Wiedswang telefon Oslo 240417.

Med vennlig hilsen
Øistein Jelmert (signert)

Bernt Wiedswang
Grønsundveien 6
Nesbru
telf. 786346

Oslo 13/12-1979

Herr siviling. Salve Staubo
Haakon den Godes vei 20
Oslo 3

Jeg har lest Deres rapport og vil gjerne gi følgende opplysninger omkring min far Anton Wiedswangs befatning med "ENO" og den spionasje som blev utført:

Da min far høsten 1943 organiserte "ENO" som sørlandsavdelingen av en landsomfattende hestetransportorganisasjon, viste det sig at tilgangen på hemmelige papirer var større enn vi hadde trodd. Det blev derfor organisert en gruppe av en kameratgjeng bestående av min bror Helge Wiedswang, Asbjørn Bakke, Leif Paulsen, Sverre Nordahl Hansen, Otto Ohlsen og Rolf Persen, alle Kristiansand S.

Det blev også behov for sendervirksomhet, og det var da naturlig at Øystein Jelmert tok sig av dette. Han var utdannet radiotelegrafist og bodde hos oss mens han gikk på skipperskole i Kristiansand. Han var dessuten i slekt med oss.

Siden Jelmert bodde hos oss, måtte han ta seg av ting som dukket opp når min far var bortreist. Det kunde være på korteste varsel, og man måtte slå til øyeblikkelig når det forelå materiale som hadde spionasjemessig verdi. Vi hadde blant annet forbindelse med et kopieringsbyrå hvor særlig Sven Nordahl Hansen viste utrolige evner når det gjaldt å lage dobbelkopier og lure den ene unna. dette kan virke lett vint i dag, men tyskerne forlangte nøyaktig antall av alt papir som blev benyttet. Han lurte dessuten i mange tilfeller papirer hjem til oss hvor de måtte fotograferes øyeblikkelig. Vi hadde til disposisjon to førsteklasses fotografiapparater, det ene en Leica med fullt kopieringsutstyr. Dette var det i hovedsaken Jelmert som tok seg av.

Selv var jeg det meste av tiden i Oslo hvor jeg studerte musikk, og mitt inntrykk var at sakene gikk greit og effektivt unna helt til gruppen gikk i oppløsning våren 1944, sannsynligvis på grunn av angiveri. Min far blev arrestert i begynnelsen av juli 1944. Jelmert bodde da på et kvistrum og kom sig så vidt unna mens tyskerne rotet igjennom leiligheten i etasjen under. Selv blev jeg varslet av Asbjørn Bakke mens jeg lå på hytte i Setesdal. Vi drog sørover til vor egen hytte i Hægland, og lå der da min far meget overraskende dukket opp. Han fortalte svært

lite da, men det var tydelig at han tok store risiker, og vi var forberedt på å dra til Sverige snarest.

Dette gjaldt min familie og Asbjørn Bakke. resten av gruppen mente han at han hadde klart å holde utenfor, slik at de skulde kunne fortsette arbeidet under Weysser Svendsens ledelse. det skulde siden vise sig at Leif Paulsen, Otto Ohlsen blev arrestert, og de satt på Grini til krigens slutt.

Midt i juli 1944 drog Asbjørn bakke, min bror Helge Wiedswang og jeg fra Kristiansand pr. sykkel og lå i dekning blant annet hos Jelmert på Staubø ved Tvedestrand. han hadde da tatt seg hjem med hele sitt senderutstyr. han hadde liten lyst til å dra til Sverige, da han mente det måtte være bedre å ta kontakt med Harry Kongshavn for å gjøre nytte for seg som radiotelegrafist her hjemme. Dette gjorde han alvor av, men kom senere på høsten opp i store vanskeligheter, og han måtte reise til Sverige i november 1/8-1944.

Selv tok vi oss til Oslo via forskjellige transportmidler og kom oss til Strømstad med båt den 1/8-1944.

Vi oppholdt oss på Kjeseter ca. en uke og kom så til Stockholm. det viste sig å oppstå en del vanskeligheter her på grunn av sakens natur og det dobbeltspill min far hadde vært nødt til å sette i scene. Dette blev i det vesentlige oppklart da Harry Kongshavn kom til Stockholm i desember 1944.

Min far blev etter frigjøringen fullt rehabilitert og var ansatt som løytnant i velferden i ca 1 ½ år etter krigens slutt.

Oslo den 13. desember 1970
Bernt Wiedswang (signatur)

Kommandørkaptein Asbjørn Bakke
Batteriveien 15
1440 DRØBAK

Huseby, 18. desember 1970

Herr sivilingeniør Salve Staubo
Haakon den Godes vei 20
OSLO 3

I anledning søknad om krigspensjon for Øystein Jelmert vil jeg kort gjøre rede for mitt kjennskap til den gruppe av XU som Anton Wiedswang organiserte våren 1943 i Kristiansand S, og hvor Øystein Jelmert spilte en sentral rolle.

Som barndomsvenn av Bernt Wiedswang vanket jeg ofte i hans hjem og kom i hyppig kontakt med Anton Wiedswang som jeg nærte den største respekt for og hadde absolutt tillit til. Jeg hadde tidlig forstått at Anton Wiedswang var engasjert i illegalt arbeid, og da han på nyåret 1943 meddelte meg at han nå hadde gode og sikre kontakter og derfor ønsket å utvide spionasjevirkosomheten til flere felter, ble det organisert en gruppe av pålitelige kamerater som skulle bistå ham.

Foruten meg selv kan jeg huske Bernt Wiedswang, Helge Wiedswang, Otto Ohlsen, Sven Nordahl-Hansen, Leif Paulsen og Rolf Peersen. Alle disse var kjente kamerater fra oppvekstårene. Ved siden av nevnte personer sto Øystein Jelmert sentralt i gruppen. Jeg kjente ham ikke fra barneårene, men lærte ham å kjenne etter at gruppen var organisert.

Anton Wiedswang styrte gruppens arbeid. Naturlig nok ble jeg ikke i detalj informert om hvilke oppdrag de øvrige gruppemedlemmene fikk, men jeg går ut fra at de - i likhet med meg - både fikk bestemte oppdrag og for øvrig ble anmodet om å vise personlig initiativ. Som eksempel på oppdrag jeg fikk, kan jeg nevne rapportering om utbyggingen av det store batteriet på Møvik og vedrørende havnesikringen i Kr.sand. Rapportene gikk til Wiedswang.

Ved en anledning, da jeg hadde skaffet til veie en bunke hemmelige tyske dokumenter som i all hast måtte fotograferes før jeg skulle bringe dem tilbake hvor jeg hadde tatt dem, var Øystein Jelmert tilstede og deltok i arbeidet. jeg er dog av den oppfatning at Jelmerts primære funksjon var sendervirkosomheten.

Selv om Wiedswang sjelden fortalte meg noe om de øvrige gruppemedlemmers virksomhet, husker jeg godt en gang han lot falle en bemerkning om Jelmerts sentrale posisjon i gruppens arbeid, om hans farefylte arbeid og den konstante belastning det måtte være for ham å være ansvarlig for oppbevaring og betjening av senderen. For Jelmert selv må bevisstheten om at han – som den eldste i gruppen - måtte ta ansvar for gruppens arbeid når Wiedswang var fraværende, sikkert ha lagt en ekstra mental byrde på ham.

Jeg sitter i dag tilbake med minnet om Jelmert som en ansvarsbevisst og uredde frihetskjemper som vi alle hadde den største respekt for.

Jeg anbefaler på det sterkeste at han tilståes krigspensjon.

Asbj. Bakke
Kommandørkaptein (signatur)

Herr Kommandørkaptein
Asbjørn Bakke
1444 Drøbak

Oslo 20/1-71
Haakon den Godes vei 20, Oslo 3
Telf. 69 99 04

Takk for Deres brev av den 18. desember 1970. Til deres veiledning oversendes vedlagt min rapport av desember 1970. denne rapport har jeg oversendt til Bernt Wiedswang for nesten ett år siden i en noe annen form. Etter samtale med ham har jeg fundet å måtte endre den en god del slik at den nu har fått sin foreliggende form.

Jeg har jo bare vært mellemand i denne saken, men Jelmerts skjebne ligger mig varmt på hjertet. Jeg har snakket med Erik Myhre for lengst og med en av vore felles venner, siviling. Erling Hansson, Lyder Sagensgt. 10, Oslo 3.

Ove Johan Hjort blev innkaldt til politiet ca. 1 ½ måned efter frigjøringen. Man fortalte ham at Wiedswang fremdeles satt arrestert og vilde ha greie på hva Hjort hadde å berette. Hjort fortalte det han visste, nemlig at kr. 10.000,- var utbetalt av SL for at han kunde kjøpe sig inn i "ENO". han uttrykte sin forferdelse over at Wiedswang satt fast. dette synes mig å være mer enn mystisk. Er det mulig at politiet bruker slike metoder med en åpenbar usannhet? Vi vet jo at Wiedswang ikke engang merket at Kjeseter sendte henvendelse til SL (Hauge).

Jelmert sier i sitt brev til mig at han hadde inntrykk av at han nærmest var under opsikt mens han arbeidet med en radiostasjon her i Oslo. La oss nu se hvad det kommer ut av saken med de nye papirer Jelmert vil legge frem. Jeg for min del må si at jeg er indignert over at Jelmert, Wiedswang og dermed også De kanskje har vært sett på som tvilsomme, og at de resultater dere kunde frambringe kanskje aldrig har vært tatt alvorlig. Det synes som det ikke er mulig å finde frem til den riktige kontakt i XU.

Kongshavn er jo nu død, men alle de andre lever bortsett fra Wiedswang selv. Jeg har forstått på Jelmert at han hadde så megen motgang og man så skjevt til ham i hans hjemby at han tilslutt utvandret til Kanada hvor han døde for et par år siden.

Med vennlig hilsen
Salve Staubo

Hr. Welle-Strand
Theodor Løvstads vei 42
Oslo 2

Oslo 31/1-1972
Haakon den Godes vei 20, Oslo 3
Telf. 14 71 11

Under henvisning til vor telefonsamtale fredag den 28. ds. oversendes vedlagt de dokumenter jeg har i saken Wiedswang/Jelmert.

I SL var det Ole Borge som denne saken sorterte under, men den er godt kjent også av Store I (høyesterettsadvokat Jens Christian Hauge).

For mig synes det klart at årsaken til at denne saken ikke for lengst er i orden, ligger helt tilbake til krigstiden, og at den ansvarlige er Ole Borge. I en så viktig sak burde han ha tatt direkte personlig kontakt, først med Zero-gruppens ledelse (Erik Myhre), og da det blev fundet mer hensiktsmessig å overføre saken til XU, til den øverste ledelsen der. Det ser nå ut som dette ikke er gjort med den følge at først Zero undersøkte Wiedswangs forhold, som etterat han på oppfordring fra SL kjøpte sig inn i "ENO" for kr. 10.000,- som SL betalte, så mer enn tvilsom ut. Dette blev oppklart ved et tilfælde, som jeg har forklart i mit brev av desember 1970: Etterretningsgruppen Wiedswang/Nilsen.

Efter denne fadese (jeg vil kalle den det) burde det ikke ha gjentatt sig. denne gang burde Ole Borge sørget for at XU fikk klar beskjed straks de overtok. Sådant beskjed har de åpenbart ikke fått. Wiedswangs forhold blir igjen undersøkt og sandsynligvis med den følge at hele gruppen satte sine liv på spill til ingen nytte. XU har derfor ingen grunn til å skamme sig. Ledelsen har åpenbart sørget for det de med god grunn mente var påkrevet security. Da Wiedswangs gruppe var i full virksomhet med ENO, må de opplysninger de innhentet i høyeste grad negative. De må ha vært vettskremte for provokasjon og derav følgende opprullinger.

Med hilsen
Salve Staubo